

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Sananvapaus sosiaalisessa mediassa – yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaistuun viestiin perustuva vahingonkorvausvastuu

Taloudellinen toiminta, sopimus ja vastuu
Tutkielma

Laatija:
Tuuli Merikallio

2.9.2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

OTM-tutkielma

Oppiaine: Velvoiteoikeus

Tekijä(t): Tuuli Merikallio

Otsikko: Sananvapaus sosiaalisessa mediassa – yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaistuun viestiin perustuva vahingonkorvausvastuu

Ohjaaja(t): Mika Viljanen

Sivumäärä: 74 sivua

Päivämäärä: 2.9.2022

Sananvapauden käyttäminen loukkaavalla tavalla sosiaalisessa mediassa on kasvava ja monimuotoistuva ilmiö, josta aiheutuvia vahinkoja on vaikea ennustaa. Tutkielmassa tarkastellaan sosiaalisessa mediassa julkaistuun viestiin perustuvaa yksityishenkilön vahingonkorvausvastuuta yritykselle aiheutuneista puhtaista varallisuusvahingoista. Tutkielman metodi on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen.

Tutkielman tarkoituksena on selvittää voiko yrityksellä olla oikeutta vahingonkorvaukseen sen kärsimistä puhtaista varallisuusvahingoista silloin, kun aiheutunut vahinko on seurausta yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaisemasta viestistä. Tutkielmassa tarkastellaan vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 1 §:ssä määriteltyjä varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden perustavia korvausedellytyksiä ja selvitetään, voivatko ne täytyä tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevassa tilanteessa. Perus- ja ihmisoikeuksilla on korostunut merkitys tutkimusaiheen taustalla, koska viestin julkaiseminen sosiaalisessa mediassa merkitsee sananvapauden käyttämistä. Sananvapauden käyttämisellä voidaan myös vaarantaa muiden perusoikeuksien, kuten kunnian ja omaisuuden suojan toteutuminen.

Yritysten toiminnan arvostelua pidetään yhteiskunnallisesti merkittävänä keskustelunaiheena, jonka yhteydessä sananvapauden suoja on laajimmillaan. Muiden perusoikeuksien suojaamiseksi sananvapautteen voidaan kuitenkin kohdistaa jälkikäteisiä rajoituksia. Sananvapautta voidaan rajoittaa, jos ilmaisu selvästi ylittää sen, mitä voidaan pitää yleisesti hyväksyttävänä. Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 pykälän korvausperusteet soveltuvat myös sosiaalisen median kautta aiheutuneisiin puhtaisiin varallisuusvahinkoihin. Korvausvelvollisuuden syntymiseksi vahingon tulee aiheutua joko rangaistavaksi säädettyllä teolla tai vahingon korvaamiselle on oltava erittäin painavat syyt. Yksityishenkilö voi vain harvoissa tapauksissa syyllistyä korvausvastuun perustavaan rangaistavaan tekoon. Sen sijaan erittäin painavat syyt vahingon korvaamiselle voivat olla käsillä, jos yksityishenkilö tahallaan hyvän tavan vastaisesti julkaisee sosiaalisessa mediassa paikkansapitämättömän arvostelun yrityksestä. Vahingonkorvausvastuu on voimassa olevan oikeuden mukaan mahdollinen, mutta melko epätodennäköinen, sillä säännöksen soveltamiseen tunnutaan suhtautuvan pidättyvästi. Uudenlaiset sananvapausliittännäiset vahingonkorvausoikeudelliset ongelmat lisääntyvät nopeasti sosiaalisessa mediassa, ja siitä syystä tulisi harkita etenkin erittäin painavien syiden korvausperusteen uudelleen tulkittamista vastaamaan nykyaikaisia ja tulevia varallisuusvahinkoihin liittyviä sosiaalisen median ilmiöitä.

Avainsanat: velvoiteoikeus, vahingonkorvausoikeus, puhdas varallisuusvahinko, sananvapaus, sosiaalinen media

Sisällys

Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XI
Kuviot	XI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset.....	3
1.3 Tutkimusmenetelmät ja lähdeaineisto.....	6
1.4 Tutkielman rakenne.....	8
2 Perusoikeudet varallisuus-oikeuden ytimessä.....	9
2.1 Perusoikeuksien suojajärjestelmä tänä päivänä.....	9
2.1.1 Perusoikeusjärjestelmästä yleisesti	9
2.1.2 Perusoikeuksien soveltamisala	10
2.1.3 Perusoikeussuojan ulottuvuus.....	12
2.1.4 Perusoikeuksien rajoittaminen ja perusoikeusmyönteinen laintulkinta	14
2.2 Perusoikeuksien läpimurto varallisuus-oikeudessa	17
2.3 Sananvapaus	22
2.3.1 Suomalaisen sananvapauden elinkaari.....	22
2.3.2 Sananvapaus tänä päivänä sosiaalisessa mediassa	25
2.3.3 Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä sananvapausjutuissa.....	29
2.4 Yksityiselämän ja kunnian suoja.....	34
2.5 Omaisuuden suoja	35
3 Vahingonkorvaus-oikeus.....	37
3.1 Vahingonkorvaus-oikeuden historia lyhyesti.....	37
3.2 Vahingonkorvaus-oikeuden vastuumuodot	38
3.3 Vahingonkorvauslain keskeinen vastuuperuste	40
3.4 Vahinkolajit.....	41
3.5 Käsitetulkinnallisia eroja vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaisesta puhtaasta varallisuusvahingosta	42
3.6 Puhtaiden varallisuusvahinkojen erityisasema	46

4 Puhtaiden varallisuusvahinkojen korvausedellytykset sopimuksen ulkoisessa vastuussa	49
4.1 Lähtökohta.....	49
4.2 Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan korvattava varallisuusvahinko ...	49
4.3 Milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla	50
4.4 Kunnianloukkaus	52
4.4.1 Kunnianloukkauksen kohde.....	52
4.4.2 Kunnianloukkaustunnusmerkistön täytyminen	55
4.5 Markkinointirikos ja kilpailumenettelyrikos.....	59
4.6 Milloin muussa tapauksessa on erittäin painavia syitä	61
4.6.1 Hyvän tavan vastainen menettely.....	63
4.6.2 Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa	68
4.6.3 Vahingonaiheuttajan tahallisuus.....	70
Lopuksi.....	72

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY 1989.

Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeudet. Alma Talent Oy 2005.

Hemmo, Mika, Sopimus ja delikti. Kauppakaari. Lakimiesliiton kustannus 1998.

Hemmo, Mika, Selvitys puhdasta varallisuusvahinkoa koskevan sääntelyn uudistamistarpeesta. Lausuntoja ja selvityksiä 2002:26, Oikeusministeriö 2002.

Hemmo, Mika, Vahingonkorvausoikeus. Alma Talent Oy 2005.

Hemmo, Mika, Velvoiteoikeuden perusteet. Unigrafia Oy 2018.

Hoikka, Mikko, Perusoikeuksien välisistä suhteista viestintäoikeudessa. Unigrafia Oy 2014.

Hällström, Minna-Liisa, Sananvapauden suhde yksityisyyden ja kunnian suojaan, s. 40–54 teoksessa Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit. Helsingin hovioikeus 2004.

Kaisto, Janne, Lainoppi ja oikeusteoria – Oikeusteorian perusteista aineellisen varallisuusosoikeuden näkökulmasta. Edita Publishing Oy 2007.

Kleineman, Jan, Ren Förmögenhetsskada – Särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart. Juristförlaget 1987.

Korpisaari, Päivi, Johdatus viestintäoikeuteen. Unigrafia Oy 2016.

Korpisaari, Päivi, Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. Lakimies 7–8/2019, s. 928–952.

Kortteinen, Juhani, VII Sananvapaus, tiedonvälityksenvapaus ja tietosuojaja, s. 412–450 teoksessa Ihmisoikeudet 2000-luvulla – Sopimuksia ja asiakirjoja. Edita Publishing Oy 2002.

Koski, Pauli, Yhtiöoikeus. Alma Talent Oy 2000.

Kujala, Tero, Julkaistun viestin sisällön aiheuttaman taloudellisen vahingon korvaamisesta. Kirjoituksia viestintäoikeudesta, hovioikeuden julkaisuja 2010, s. 83–94.

Kulla, Heikki – Koillinen, Mikael – Kuopus, Jorma – Lavapuro, Juha – Lehtonen, Lasse – Nieminen, Hannu – Ollila, Riitta – Pohjolainen, Teuvo – Pöysti, Tuomas – Sorvari, Hannu – Sorvari, Katariina – Tähti, Aarre – Viljanen, Veli-Pekka – Wallin, Anna-Riitta, Viestintäoikeus. WSOY Lakitieto, 2002.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Alma Talent Oy 2013.

Mielityinen, Sampo, Vahingonkorvausoikeuden periaatteet. Edita Publishing Oy 2006.

Määttä, Kalle, Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa. Edita Publishing 2018.

Neuvonen, Riku, Uudistettu yksityiselämän ja kunniansuoja Suomessa. Defensor Legis 5/2015, s. 864–882.

Neuvonen, Riku, Sananvapauden historia Suomessa. Gaudeamus Oy 2018.

Neuvonen, Riku, Sananvapautta uusin silmin? – Viestinnälliset oikeudet yksilön oikeuksien turvaajina. Lakimies 7–8/2019, s. 984–1009.

Niiranen, Valtteri – Sotamaa, Petteri – Tiilikka, Päivi, Sananvapauslaki – tulkinta ja käytäntö. Alma Talent Oy 2013.

Nordenstreng, Kaarle, Sananvapaus Suomessa. Tampereen Yliopistopaino Oy 2015.

Norr, Joonas, Perusoikeudet, kohtuus, hyvä tapa ja sopimusoikeudellisen kokonaisharkinnan kontrolloitavuus. Lakimies 2/2018, s. 177–199.

Norr, Joonas, Perusoikeuksien horisontaalivaikutus sopimusoikeudellisen kohtuuden ja hyvän tavan tulkinnassa. Lakimies 3–4 /2019, s. 363–386.

Ojanen, Tuomas, Perusoikeudet ja ihmisoikeudet Suomessa. Hakapaino Oy 2003.

Ojanen, Tuomas, Perusoikeusjuridiikka. Unigrafia Oy 2015.

Ollila, Riitta, Sananvapaus. Tietosanoma Oy 2004.

Ollila, Riitta, Sananvapaus ja sopimattoman markkinoinnin sääntely. Defensor Legis 2/2009, s. 276–291.

Paloranta, Paula, Vastuullinen markkinointi sosiaalisessa mediassa. Defensor Legis 4/2019, s. 525–532.

Pesonen, Pirkko, Sosiaalisen median lait. Lakimiesliiton kustannus 2013.

Pesonen, Pirkko, Viestinnän lait. Edita Publishing Oy 2017.

Pylvänäinen, Päivi, Arvostelua vai halventamista? Kunnianloukkausinternetissä vuosina 2013 ja 2014. Edita Publishing Oy 2015.

Pöyhönen (nyk. Karhu), Juha, Uusi varallisuusosoikeus. Talentum Media Oy 2003.

Routamo, Eero – Ståhlberg, Pauli, Suomen vahingonkorvausoikeus. 4., uudistettu painos. Gummerus kirjapaino Oy 2000.

Rudanko, Matti, Sopimussuhteiden häiritseminen. Defensor Legis 4/2009, s. 540–553.

Saarnilehto, Ari, Vahingonkorvauslaki. Käytännön kommentaari. Edita Publishing 2007.

Saarnilehto, Ari, Rikos puhtaan varallisuusvahingon korvaamisen edellytyksenä todistustaakasta. Edita Publishing Oy 2010.

Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen, Mika – Varallisuusosoikeus. Alma Talent Oy 2004.

Sainio, Toivo, Oikeushenkilöt ja perusoikeudet. s. 209–223 teoksessa Juhlajulkaisu Paavo Kastari 1907–13/11–1977. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja N:o 15 1978.

Salmela, Jukka-Pekka, Oikeushenkilön perusoikeussuoja. Edita Publishing Oy 2010.

Sandvik, Björn, Puhdas varallisuusvahinko – Mikä se on? Puhtaan varallisuusvahingon kahdesta käsitetulkinnasta. Defensor Legis 1/2010, s. 25–36.

Sandvik, Björn, Kolmannelle aiheutunut vahinko vahingonkorvauslain systematiikassa ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä – Aika ottaa askel taaksepäin. Defensor Legis 5/2017, s. 777–791.

Saraviita, Ilkka, Perustuslaki 2000. Kauppakaari Oyj 2000.

Saraviita, Ilkka, Perustuslaki. Alma Talent Oy 2011.

Sisula-Tulokas, Lena, Ren ekonomiska skador i skuggan av sakskador. JFT 5–6/2007, s. 415–430.

Sisula-Tulokas, Lena, Ren ekonomisk skada. Helsingin Kamari Oy 2012.

Ståhlberg, Pauli – Holappa, Miia – Kankaanpää, Liina, Sopimusvastuun soveltamisesta sopimussuhteen ulkopuolella. Defensor Legis 4/2001, s. 750–756.

Ståhlberg, Pauli – Karhu Juha, Suomen vahingonkorvausoikeus. Alma Talent Oy 2020.

- Tala, Olli, Kunnian loukkaaminen joukkoviestinnässä. Edita Publishing Oy 2004.
- Tiilikka Päivi, Sananvapaus ja yksilön suoja: lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. WSOYpro 2007.
- Tiilikka Päivi, Journalistin sananvapaus. Alma Talent Oy 2008.
- Tiilikka Päivi, Julkaistun verkkoviestin sisällöstä aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaaminen. Defensor Legis 4/2009, s. 606–630.
- Tuori, Kaarlo, Oikeuden ratio ja voluntas. Alma Talent 2007.
- Vaaraniemi, Liisa, Kuka päättää sananvapauden käyttämisestä verkossa? Sanan vapauksia ja rajoja – Viestintäoikeuden vuosikirja 2020, s. 30–52.
- Varhela, Markku–Virtanen, Pertti, Markkinoinnin pelisäännöt. Alma Talent Oy 1999.
- Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Alma Talent Oy 2001.
- Viljanen, Veli-Pekka, Oikeusjärjestyksen valtiosääntöistyminen. Lakimies 3/2003, s. 444–448.
- Virtanen, Pertti, Vahingonkorvaus – Laki ja käytännöt. Edita Publishing Oy 2011.
- Voutilainen, Tomi, Digitaalisten palvelujen sääntely. Alma Talent Oy 2020.
- Wilhelmsson, Thomas, Yleiset opit ja pienet kertomukset ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lakimies 2/2004, s. 199–227.
- Ylöstalo, Matti, Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n tulkintaa. 1–2/1975, s. 238–243.

Virallislähteet

- HE 19/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.
- HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.
- HE 239/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.
- HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- HE 187/1973 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi.
- Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003)

Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnasta (1061/1978)

Perustuslaki (731/1999)

Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 18 (PeVL 18/1982 vp)

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (PeVM 25 - HE 309/1994 vp)

Rikoslaki (39/1889)

Vahingonkorvauslaki (412/1974)

Internetlähteet

Facebook-yhtiön uusi nimi on Meta – Zuckerbergin mukaan muutos korostaa yhtiön tulevaisuudensuunnitelmia virtuaalitodellisuudessa, Yle 2021: <https://yle.fi/uutiset/3-12165402> (Vierailtu 19.8.2022).

Huono palvelu johtaa helposti somemyrskyyn, jolta yrittäjän on vaikea suojautua – haukkuja joutuu sietämään sananvapauden nimissä, Yle 2018: <https://yle.fi/uutiset/3-10360600> (Vierailtu 19.8.2022).

Ilmarisen selvitys: Isosti uutisoituun työsuhteen päättämiseen ei liittynyt syrjintää – Yhtiö selvitti tapahtumia kulunvalvontatiedoista, Helsingin sanomat 2022: <https://www.hs.fi/talous/art-2000008884131.html> (Vierailtu 19.8.2022).

Päätoimittaja Kannala: Ilmarisen syrjintäkohusta pitäisi tehdä ennakkotapaus, joka saattaisi hillitä some-ulostuloja, Helsingin uutiset 2022: <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/4677543> (Vierailtu 19.8.2022).

The Rise of Social Media, The University of Oxford 2019: <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media> (Vierailtu 5.8.2022).

Tutkimus paljastaa hurjan muutoksen suomalaisten somen käytössä: neljä tuntia ja 43 minuuttia päivässä – "Se on ihan järkyttävä määrä", Kauppalehti 2018: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/tutkimus-paljastaa-hurjan-muutoksen-suomalaisten-somen-kaytossa-nelja-tuntia-ja-43-minuuttia-paivassa-se-on-ihan-jarkyttava-maara/193b39e7-5905-3698-a5e7-5c53c198b371> (Vierailtu 19.8.2022).

Oikeustapaukset

KKO 1991:61

KKO 1991:79

KKO 2000:45

KKO 2000:54

KKO 2003:124

KKO 2005:1

KKO 2005:105

KKO 2013:15

KKO 2013:70

KKO 2013:100

KKO 2018:81

KKO 2021:45

KKO 2022:1

Lyhenteet

EIS	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi ja sen myöhemmin laaditut 1.–8. lisäpöytäkirjat (SopS 18–19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
KP-sopimus	kansalaisyhteiskunnan ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 7–8/1976)
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
PL	perustuslaki (731/1999)
RL	rikoslaki (39/1889)
SopMenL	laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (1061/1978)
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
SVL	laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003)
VahL	vahingonkorvauslaki (412/1974)

Kuviot

Kuvio 1. Vahinkolajit

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Sosiaalinen media on muuttanut maailmaa. Muutoksia on tapahtunut erityisesti viestintätavoissa ja tiedonvälityksessä. Tieto on saatavilla nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Uutiset, julkaisut ja viestit ovat nähtävissä reaaliajassa, ja vuorovaikutus on mahdollista vuorokauden jokaisena hetkenä.¹ Sosiaalinen media on kasvanut nykymuotoonsa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ja tänä päivänä voidaan todeta, että sosiaalinen media on tullut jäädäkseen.²

Sosiaalinen media on yleisnimitys tietoverkossa käytettäville viestintäpalveluille, joiden toiminta perustuu palvelun käyttäjätilin haltijoiden väliseen vuorovaikutukseen.³ Alustat, kuten Facebook, Instagram ja LinkedIn ovat kaikki sosiaalisen median palveluita.⁴ Sosiaalisen median alustoilla käyttäjät voivat jakaa omaa sisältöään ja kommentoida muiden käyttäjien jakamaa sisältöä. Kenen tahansa julkaisu voi saavuttaa nopeastikin suuren ja ennalta rajaamattoman yleisön.⁵ Viestintä sosiaalisessa mediassa on pääasiassa kaupallista tai viihteellistä, mutta jotkut käyttäjät hyödyntävät sosiaalisen median alustoja myös kiusaamis- tai loukkaamistarkoituksessa.⁶

Sosiaalinen media on muuttanut niin yksityisten kuin yritysten viestintätapoja. Hyötyjä on paljon.⁷ Erityisesti yritykset hyödyntävät sosiaalisen median tuomaa näkyvyyttä.⁸ Näkyvyys on yrityksille hyödyllistä, ja se voi parhaimmassa tapauksessa kasvattaa yritysten tunnettavuutta, liikevaihtoa ja varallisuutta. Sosiaalisella medialla on kuitenkin myös varjopuolensa. Kiusaamis- ja loukkaamistarkoituksessa esitetyt julkaisut saavat lähtökohtaisesti osakseen

¹ Pesonen 2017, s. 1–2.

² The University of Oxford 2019, vierailtu 5.8.2022.

³ Voutilainen 2020, s. 34–35; Pesonen 2013, s. 21.

⁴ Facebook vaihtoi nimensä vuoden 2021 lopussa, ja yhtiön uusi nimi on Meta. Jäljempänä yhtiöstä käytetään nimeä Facebook, sillä se on yleisellä tasolla tunnetumpi kuin yhtiön uusi nimi. Yle 2021, vierailtu 19.8.2022.

⁵ Voutilainen 2020, s. 34–35; Pesonen 2017, s. 1–2; Tiilikka 2009, s. 606.

⁶ Korpisaari 2019, s. 928.

⁷ Pesonen 2013, s. 38–39.

⁸ Paloranta 2019, s. 525.

saman suuren näkyvyyden – elleivät jopa suuremman. Yrityksen toiminnasta voidaan esittää kiusaamis- tai loukkaamistarkoituksessa loukkaava arvostelu tai kommentti.⁹ Pahimmassa tapauksessa yrityksen toiminta voi negatiivisen näkyvyyden myötä vesittyä kokonaan.

Elämme tänä päivänä aikaa, jossa sosiaalinen media on useimman arjessa läsnä. Lähes jokainen yksityishenkilö julkaisee ja kommunikoi päivittäin toisten käyttäjien kanssa sosiaalisessa mediassa.¹⁰ Myös tuotteiden ja palveluiden arvostelu ja kommentointi on hyvin yleistä sosiaalisessa mediassa.¹¹ Arvostelunvapaus on keskeinen osa perustuslaissa (731/1999, jäljempänä PL) turvattua sananvapautta. Sen nojalla yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden arvostelu ja kommentointi on lähtökohtaisesti sallittua. Jos kuitenkin arvostelun tai kommentin sisältö on valheellinen tai loukkaava, se voi johtaa vahingonkorvausvastuuseen.¹²

Yksityishenkilön julkaiseman valheellisen tai loukkaavan arvostelun perusteella muut sosiaalisen median käyttäjät voivat todeta, etteivät he tahdo käyttää arvostelun kohteeksi joutuneen yrityksen palveluita tai tukea yrityksen toimintaa. Sosiaalisessa mediassa levinnyt tieto voi tuhota yrityksen maineen. Lisäksi paisuneesta kohusta voi seurata yritykselle varallisuusarvoisia seurauksia, kuten liikevaihdon, asiakkaiden ja tulojen vähentymistä.¹³ Tällaisia vahinkoja kutsutaan puhtaiksi varallisuusvahingoiksi.¹⁴ Erityistä huomiota on annettava sille, että kohu ja siitä johtuvat varallisuusarvoiset seuraukset syntyvät siitä huolimatta, pitääkö alun perin yrityksestä esitetty arvostelu paikkansa vai ei.

Esimerkiksi tänä keväänä 2022 eräs yksityishenkilö julkaisi työnantajayrityksestään hyvin leimaavan kirjoituksen eräällä sosiaalisen median alustalla. Kirjoituksessaan henkilö leimasi yrityksen syrjiväksi. Julkaisu sai nopeasti valtavan näkyvyyden ja kirjoituksen kohteena ollut yritys sai kenties elinikäisen leiman.¹⁵ Sen lisäksi kommentointi julkaisun yhteydessä oli värikästä, ja yhtiö lynkattiin rajusti yksinomaan julkaisun sisältämiin tietoihin perustuen. Monet

⁹ Yle 2018, vierailtu 19.8.2022.

¹⁰ Kauppalehti 2018, vierailtu 19.8.2022.

¹¹ Tiilikka 2009, s. 606.

¹² HE 309/1993 vp, s. 57; Pesonen 2017, s. 179; Hemmo 2005, s. 150.

¹³ Tiilikka 2009, s. 607–609. Hemmo 1998, s. 95–96.

¹⁴ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 232; Sisula-Tulokas 2012, s. 42–44. Tarkempi määritelmä puhtaille varallisuusvahingoille alaluvussa 3.5.

¹⁵ Helsingin sanomat 2022, vierailtu 19.8.2022; Helsingin uutiset 2022, vierailtu 19.8.2022.

kommentoijat totesivat rankoin sanankääntein lopettavansa kyseisen yrityksen asiakkaina. Myöhemmin kuitenkin ilmeni, ettei julkaisun kohteena olleen yrityksen toiminta ollut syrjivää.¹⁶ Vaikka tämän tutkimuksen kohteena ei ole vastaava työntekijän ja työnantajan välinen suhde, kyseinen esimerkki on erinomainen osoittamaan sosiaalisen median voimaa sekä osoittamaan sen, kuinka nopeasti yksi julkaisu voi aiheuttaa yritykselle varallisuusarvoista vahinkoa.

Vahingonkorvauslain (412/1974, jäljempänä VahL) 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen varallisuusvahingoista kolmessa tapauksessa. Varallisuusvahingot ovat korvauskelpoisia, kun vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla. Toiseksi varallisuusvahingot ovat korvauskelpoisia, jos vahinko on aiheutettu julkista valtaa käytettäessä. Viimeiseksi varallisuusvahingot ovat korvauskelpoisia, jos vahingon korvaamiselle katsotaan olevan erittäin painavia syitä. Varallisuusvahinkoja ei korvata, jos mikään korvausedellytyksistä ei täyty.

Tässä tutkielmassa tutkitaan sosiaalisessa mediassa julkaistuun viestiin perustuvaa yksityishenkilön vahingonkorvausvastuuta. Nykypäivänä kenen tahansa julkaisu voi saavuttaa valtavan näkyvyyden, ja vahingon aiheutuminen on ehdottomasti mahdollista. Kysymys on uudenlaisesta ilmiöstä, josta aiheutuvat seuraukset ovat ennalta-arvaamattomia. Yhteiskuntamme kehittyä, ja lainsäädännön ja voimassa olevien säännösten on oltava muuntautumiskykyisiä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, voiko yrityksillä voimassa olevan oikeuden puitteissa olla oikeutta vahingonkorvaukseen yksityishenkilön sosiaalisessa julkaisemaan viestiin perustuen.

1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen kohteena on yksityishenkilön vahingonkorvausvastuu yritykselle aiheutuneista varallisuusvahingoista. Tavoitteena on selvittää, voidaanko yksityishenkilö asettaa vahingonkorvausvastuuseen sananvapauden käyttämisestä sosiaalisessa mediassa. Sananvapauden käyttäminen loukkaavalla tavalla on kasvava ja monimuotoistuva ilmiö, josta aiheutuvia vahinkoja on vaikea ennustaa. Koska sananvapauden käyttäminen harvoin johtaa

¹⁶ Helsingin sanomat 2022, vierailtu 19.8.2022.

henkilö- tai esinevahinkoihin, tämän tutkielman keskiössä ovat sananvapauden käyttämisestä johtuvat varallisuusvahingot.

Päätutkimuskysymyksenä on: voiko kaupallista toimintaa harjoittavalla yrityksellä olla oikeutta vahingonkorvaukseen sen kärsimistä puhtaista varallisuusvahingoista silloin, kun aiheutunut vahinko on seurausta yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaisemasta viestistä? Apututkimuskysymyksiä tutkielma etsii vastausta seuraaviin kysymyksiin:

- milloin yksityishenkilö ylittää vahingonkorvausvastuun perustavalla tavalla sallitun sananvapauden käyttämisen rajat sosiaalisessa mediassa?
- soveltuuko vahingonkorvauslain 5 luvun 1 pykälä sosiaalisessa mediassa tai sen kautta aiheutuneisiin varallisuusvahinkoihin?
- ja erityisesti: soveltuuko vahingonkorvauslain 5 luvun 1 pykälässä mainittu erittäin painavat syyt -korvausedellytys tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevaan tilanteeseen?

Tutkimusaihe on sellaisenaan tarpeettoman laaja. Tästä syystä olen tehnyt aiheeseen muutamia tarkentavia rajauksia. Tutkimuksen tarkempaan kohteena on yksityishenkilön vahingonkorvausvastuu *yksityisoikeudelliselle oikeushenkilölle* eli yritykselle aiheutuneista varallisuusvahingoista. Tutkielmassa yrityksellä tarkoitetaan itsenäistä organisaatiota, joka harjoittaa kaupallista toimintaa, ja jonka tarkoituksena on tuottaa voittoa. Yksityishenkilöllä viitataan luonnolliseen henkilöön eli ihmiseen. Vahingonkorvausvastuuta tarkastellaan ainoastaan *yrityksestä ulkopuolisen luonnollisen henkilön* näkökulmasta. Tutkielmassa ei käsitellä työntekijöiden tai aiempien työntekijöiden sosiaalisessa mediassa julkaisemiin viesteihin perustuvaa vahingonkorvausvastuuta.

Tutkielman ytimessä on yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaistava viesti. Sosiaalisessa mediassa julkaistulla viestillä tarkoitetaan mitä tahansa *julkaisua, tekstiä, kuvaa, ääntä, videota tai muuta vastaavaa ilmaisua*.¹⁷ Muu kuin sosiaalisessa mediassa tapahtunut viestintä rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Sosiaalisessa mediassa voidaan julkaista viestejä rajatulle joukolla tai ennalta rajaamattomalle joukolla. Tässä tutkielmassa tutkitaan *ennalta rajaamattomalle joukolla* julkaistuja viestejä.

¹⁷ Yhteisnimityksenä edellä mainituista käytän jäljempänä termiä sosiaalisessa mediassa julkaistu viesti tai ilmaus.

Laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003, jäljempänä SVL) asetetaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämiselle joukkoviestinnässä. Laki koskee ensisijaisesti ammattimaista ohjelma- ja julkaisutoimintaa, ja sillä säännellään muun muassa lehdistön vastuuta.¹⁸ Tämä tutkielma käsittelee *yksityishenkilön julkaisutoimintaa*, eikä tutkimuskohde käsitä ammatillisia toimituksellisia elementtejä. Näin ollen tutkielmassa ei käsitellä lehdistöä koskevaa SVL:n vastuusäätelyä.

Tutkimuksen kohteena on vahingonkorvausoikeudellisen *vastuuperusteen täytyminen*. Kiinnostuksen kohteena erityisesti on *millainen yksityishenkilön menettely* aiheuttaa velvollisuuden korvata yritykselle aiheutuneet varallisuusvahingot. Tutkimuksen painopiste on vahingonkorvauslain 5 luvun 1 pykälän mukaisten varallisuusvahinkojen korvausedellytysten täyttymisen arvioinnissa. Tutkielma ei ota kantaa vahingonkorvausoikeudellisen syy-yhteyden täyttymiseen tai vahingon määrän arvioimiseen. Tutkimuskohteena on ainoastaan vahingonkorvauslain nojalla syntyvä vahingonkorvausvastuu. Erityislakien nojalla syntyvä vahingonkorvausvastuu rajataan tutkielman ulkopuolelle.

Tutkimuskysymykset keskittyvät vahingonkorvausoikeuden lisäksi perus- ja ihmisoikeusjuridiikkaan. Perus- ja ihmisoikeuksilla on korostunut merkitys tutkimusaiheen taustalla, koska minkä tahansa viestin julkaiseminen sosiaalisessa mediassa on sananvapauden käyttämistä. Sosiaalisessa mediassa voidaan sananvapautta käyttämällä loukata toisen perusoikeuksia, kuten kunniaa tai yksityiselämää. Jos sananvapautta käyttämällä ilmaisun kohteen varallisuusasema heikkenee tai ei kehity odotettavalla tavalla, myös vahingonkärsijän omaisuuden suojaa loukataan.¹⁹ Loukkaavista oikeudettomista ilmaisuista voi jälkikäteen seurata vahingonkorvausvastuu.²⁰ Vahingonkorvausvelvollisuuden arvioinnissa joudutaan suorittamaan punnintaa sananvapauden ja toisaalta kunnian, yksityiselämän ja omaisuuden suojan välillä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) linjanvedot ovat usein sananvapausliitännäisissä kysymyksissä taustalla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa asetetut suuntaviivat ovat monesti hyvin yksityiskohtaisia ja kuhunkin tapaukseen spesifisti

¹⁸ Niiranen – Sotamaa – Tiilikka 2013, s. 11–12.

¹⁹ Tiilikka 2009, s. 613.

²⁰ Pesonen 2017, s. 179.

soveltuvia.²¹ Kansallisista korkeimman oikeuden (KKO) ratkaisusta on vahingonkorvausoikeudellinen tutkimuskohde huomioiden mahdollista tehdä tutkimuksen kannalta riittäviä tulkintasuosituksia. Tutkielman rajallinen laajuus ja EIT:n linjanvetojen tapauskohtaisuus pakottaa rajaamaan EIT:n tulkintasuositukset tutkielman ulkopuolelle. Näistä syistä EIT:n ratkaisukäytäntöä ei käsitellä tässä tutkielmassa.

Tutkimuksen tavoitteena on jäsentää vahingonkorvausoikeudellinen ja perus- ja ihmisoikeudellinen normisto siten, että voidaan luoda kokonaisvaltainen käsitys yksityishenkilön vahingonkorvausvastuun sisällöstä sosiaalisessa mediassa. Vahingonkorvausoikeudellisen normiston systematisointi on korvausperusteen täyttymisen arvioinnissa pääroolissa. Siitä huolimatta perusoikeuksien vaikutus varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden tulkinnassa on tärkeä teema, koska perusoikeudellinen argumentointi ja punninta voi tuoda merkittävää lisäarvoa alemmanasteisen normin oikeudenmukaiseen tulkintaan.

Tutkielman aihepiiriä koskevaa aikaisempaa tutkimusta löytyy niukasti. Nimenomaisesti aihetta koskevaa ajankohtaista tutkimusta ei ole, mutta aihetta läheisesti koskeva *Päivi Tiilikan* väitöskirja "Sananvapaus ja yksilön suoja – lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen" löytyy vuodelta 2007. Tiilikan väitöskirja käsittelee luonnollisen henkilön oikeutta kärsimyskorvaukseen lehtiartikkeliin perustuen. Tämän tutkielman aihetta vielä läheisemmin koskeva *Tiilikan* asiantuntija-artikkeli löytyy vuodelta 2009 otsikolla ”Julkaistun verkkoviestin sisällöstä aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaaminen”. Myös *Tero Kujala* on tutkinut julkaistun viestin sisällön aiheuttaman taloudellisen vahingon korvaamista. Nämä tutkimukset ovat yli 10 vuotta vanhoja. Kymmenen vuoden takainen julkaisutoiminta ei mitenkään ole verrattavissa siihen sosiaaliseen median kautta tapahtuvaan julkaisutoimintaan, jonka nykypäivänä tunnemme. Tästä syystä aihepiirin uudelleen tutkiminen ja sen sijoittaminen 2020-luvulle on enemmän kuin perusteltua.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja lähdeaineisto

Tämä tutkielma on oikeustutkimus, jonka pääasiallinen tutkimusmenetelmä on lainoppi eli oikeusdogmatiikka.²² Lainopilla tarkoitetaan yleisesti voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja

²¹ Tiilikka 2007, s. 169–170.

²² Aarnio 1989, s. 48.

sen systematisointia.²³ Perinteisesti lainoppi jaetaan käytännölliseen ja teoreettiseen lainoppiin.²⁴ Käytännöllisen lainopin tarkoituksena on tuottaa tulkintasuosituksia voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Kyse on kuvaannollisesti siitä, kuinka voimassa olevaa oikeutta tulisi käytännön ratkaisutilanteessa soveltaa. Teoreettinen lainoppi tarkastelee puolestaan voimassa olevaa oikeutta abstraktilla tasolla, ja sen tarkoituksena on tuottaa ja kehittää oikeudenalakohtaisia yleisiä oppeja ja oikeusperiaatteita.²⁵ Vaikka käytännöllisen ja teoreettisen lainopin välillä ei ole selvää rajaa,²⁶ tämän tutkielman tiedonintressi on lähempänä käytännön lainoppia. Tarkoituksena on siten selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö ja tuottaa käytännön tasolla tulkintasuosituksia ja -kannanottoja yksityishenkilön vahingonkorvausvastuusta.

Tutkielmassa keskitytään pääasiassa vahingonkorvausoikeudellisen normiston sekä tätä koskevan lainvalmisteluaineiston ja oikeuskäytännön sanamuodonmukaiseen tulkintaan ja systematisointiin. Vahingonkorvausoikeudellisten säännösten soveltumista sosiaalisessa mediassa aiheutuneisiin loukkauksiin on tutkittu melko vähän, koska sosiaalisen median ilmiöt ovat melko uusia yhteiskunnassamme. Tästä syystä tutkielmassa käsiteltävästä oikeuskäytännöstä tehdään paikoin analogisia ja teleologisia tulkintoja. Analogiatulkinnat perustuvat tilanteiden samankaltaisuuteen. Samankaltaisia tilanteita tulisi lähtökohtaisesti tulkita ja käsitellä samalla tavalla.²⁷ Teleologisella tulkinnalla viitataan puolestaan päämäärähakuiseen tulkintaan siitä, mitä oikeusnormilla tavoitellaan tai mikä kunkin oikeusnormin päämäärä on.²⁸

Tutkielmassa käytetty lähdemateriaali koostuu kattavasta vahingonkorvausoikeudellisesta, perusoikeudellisesta ja viestintäoikeudellisesta oikeuskirjallisuudesta. Myös lyhyempiä asiantuntija-artikkeleita on sisällytetty lähdeaineistoon argumentoinnin tueksi.

²³ Aarnio 1989, s. 48.

²⁴ Kaisto 2007, s. 17.

²⁵ Kaisto 2007, s. 17.

²⁶ Kaisto 2007, s. 17.

²⁷ Aarnio 1989, s. 243, s. 258.

²⁸ Aarnio 1989, s. 239–240.

Oikeuskirjallisuuden lisäksi aineisto koostuu aiheen kannalta relevantista kansallisesta oikeuskäytännöstä sekä lainsäädännön valmisteluasiakirjoista ja viranomais selvityksistä.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma rakentuu yhteensä viidestä pääluvusta. Ensimmäinen pääluku on kokonaisuudessaan johdatusta aihepiiriin. Toisessa pääluvussa perehdytään perusoikeusjärjestelmän systematiikkaan ja aihepiirin kannalta keskeiseen perusoikeussäännöstöön. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on sananvapaus ja sen sisältö. Sananvapauden osalta on tärkeää hahmottaa sananvapausuojan laajuus. Kun viestinnän kannalta merkittävät perusoikeudet on esitelty, siirrytään vahingonkorvausoikeuden pariin.

Kolmannessa pääluvussa keskitytään vahingonkorvausoikeuteen yleisesti. Jotta päätutkimuskysymykseen voidaan vastata, on osattava tunnistaa mitä puhtaat varallisuusvahingot ovat. Puhtaan varallisuusvahingon määrittely on tutkielman kannalta tärkeä teema, koska tutkielma keskittyy nimenomaisesti loukkauksesta yritykselle aiheutuneisiin puhtaisiin varallisuusarvoisiin vahinkoihin, kuten tulon- ja asiakkaiden menetyksiin. Puhtaiden varallisuusvahinkojen määrittely on merkityksellistä myös, koska vahingonkorvauslainsäädännössämme ei tunneta termiä puhdas varallisuusvahinko, vaikka termi onkin oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä vakiintunut.²⁹ Kolmannen pääluvun lopussa keskitytään tarkemmin siihen, millaisia VahL 5 luvun 1 pykälässä tarkoitettut varallisuusvahingot tosiasiaassa ovat.

Neljäs pääluku on tutkielman kannalta merkittävin. Pääluvussa avataan yksitellen aihepiiriin soveltuvat vahingonkorvauslain 5 luvun 1 pykälän mukaiset korvausperusteet, ja tutkitaan voiko mikään korvausperuste soveltua tilanteeseen, jossa yksityishenkilö on aiheuttanut vahingon yritykselle. Korvausperusteiden soveltuvuutta tutkitaan kohta kohdalta soveltuvan oikeuskäytännön tulkintaohjeita apuna hyödyntäen.

Viimeisessä pääluvussa esitetään johtopäätökset, ja esitetään näkemys voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Viidennessä pääluvussa osoitetaan, voiko yksityishenkilön vahingonkorvausvelvollisuus syntyä sosiaalisessa mediassa julkaistun viestin seurauksena.

²⁹ Sandvik 2010, s. 25; Sisula-Tulokas 2012, s. 42.

2 Perusoikeudet varallisuus oikeuden ytimessä

2.1 Perusoikeuksien suojajärjestelmä tänä päivänä

2.1.1 Perusoikeusjärjestelmästä yleisesti

Suomessa perus- ja ihmisoikeuksia suojataan kolmelta tasolta.³⁰ Ensinnä perusoikeuksia turvaa voimassa oleva kansallinen oikeus. Perusoikeuksista säädetään kansallisesti Suomen perustuslaissa. Toiseksi Suomi on sitoutunut useampaan kansainväliseen ihmisoikeussopimukseen, jotka tulee ottaa huomioon sovellettaessa voimassa olevaa kansallista oikeutta.³¹ Suomi on ratifioinut lähes kaikki kansainväliset ihmisoikeussopimukset.³² Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki kansallisesti voimaan saatetut kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat sellaisinaan myös osa Suomen sisäistä oikeutta. Tämän tutkimuksen kannalta merkittävimmät ihmisoikeussopimukset, joihin Suomi on sitoutunut ovat kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 7–8/1976, jäljempänä KP-sopimus) sekä yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18–19/1990, jäljempänä EIS).³³ Kolmanneksi, koska Suomi on Euroopan unionin (EU) jäsen, Suomen tulee noudattaa EU:n asettamia perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita.³⁴ Näin ollen myös EU:n perusoikeuskirjassa asetetut perusoikeusvelvoitteet ovat Suomea sitovia.

Perusoikeuksilla tarkoitetaan perustavanlaatuisia erityisen tärkeitä oikeuksia.³⁵ Ne vahvistetaan kansallisessa valtiosäännössä. Ihmisoikeudet ovat puolestaan ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia, jotka vahvistetaan vastaavalla tavalla kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.³⁶ Perus- ja ihmisoikeudet ovat hierarkkisesti ylempiasteisia tavallisiin oikeuksiin nähden. Ne ilmaisevat perustavaa laatua olevat yhteiskunnan arvot.³⁷

³⁰ Ojanen 2015, s. 7.

³¹ Pesonen 2017, s. 5.

³² Ojanen 2015, s. 74.

³³ Korpisaari 2016, s. 23–24.

³⁴ Ojanen 2015, s. 101.

³⁵ HE 309/1993 vp, s. 5.

³⁶ Hallberg, ym. 2005, s. I Johdanto, 1. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien suhde ihmisoikeuksiin.

³⁷ Ojanen 2015, s. 10.

Perus- ja ihmisoikeuksissa on olennaisesti kyse samojen oikeushyvien turvaamisesta, minkä vuoksi perus- ja ihmisoikeuksista käytetään jäljempänä yhteisnimitystä perusoikeudet.

Perusoikeusjärjestelmän tunteminen on tärkeää ensisijaisesti, koska perusoikeudet vaikuttavat kaiken oikeudenkäytön taustalla.³⁸ Perusoikeusjärjestelmän tunteminen on tärkeää myös tutkimuksen aihepiirin kannalta, koska julkaiseminen sosiaalisessa mediassa merkitsee perusoikeuksista sananvapauden käyttämistä. Sananvapauten kohdistettu jälkikäteinen vahingonkorvausvastuu merkitsee sananvapauden rajoittamista.³⁹ Sananvapauden rajoittamiseen suhtaudutaan myöhemmin esitettävällä tavalla sangen pidättyvästi. Perusoikeusjärjestelmän tunteminen on aiheellista myös, koska tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oleva varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden perustava vahingonkorvauslain säännös ei ole yksiselitteinen, ja sen soveltaminen oikeudenmukaisella tavalla kussakin yksittäistilanteessa edellyttää perusoikeusargumentaatiota.

Seuraavissa alaluvuissa tutustutaan tutkimuksen aihepiirin kannalta merkittäviin perusoikeusteemoihin, kuten perusoikeuksien soveltamisalaan, perusoikeuksien ulottuvuuteen sekä perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan. Lisäksi luodaan katsaus perusoikeuksien läpimurtoon varallisuus oikeudessa. Lopuksi tutustutaan aihepiirin kannalta merkittävimpien perusoikeuksien asiasisältöihin.

2.1.2 Perusoikeuksien soveltamisala

Perusoikeudet ovat oikeusjärjestyksemme kulmakiviä. Ne ovat yhteiskuntamme yhteiset perusarvot. Perusoikeudet muodostavat sen rungon, jonka varaan koko muu oikeusjärjestys rakentuu.⁴⁰ Jotta voimassa olevaa oikeuttamme voidaan tulkita oikein, on tärkeää ymmärtää mitä perusoikeuksilla tarkoitetaan, mikä on perusoikeuksien soveltamisala ja kuinka perusoikeusjärjestelmä toimii oikeusjärjestyksen taustalla.

³⁸ HE 309/1993 vp, s. 2; Hallberg, ym. 2005, I Johdanto, 1. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien tarkoitus.

³⁹ Tiilikka 2009, s. 611; Pesonen 2017, s. 179–180.

⁴⁰ Hallberg, ym. 2005, I Johdanto, 1. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien tarkoitus.

Perusoikeudet turvaavat perustuslaissa säädettyjen oikeuksien toteutumista.⁴¹ Perustuslaissa säädettyt oikeudet kuuluvat jokaiselle Suomen lainkäyttöpiirissä olevalle yksilölle.⁴² Ne ovat yleisiä ja kaikille yhdenvertaisesti kuuluvia oikeuksia.⁴³ "Jokaisella" on perusoikeusuudistuksen yhteydessä tarkoitettu luonnollista henkilöä. Jo tuolloin on tosin tunnustettu, että perusoikeussäännökset voivat ulottua välillisesti myös oikeushenkilöihin.⁴⁴

Perustuslakivaliokunnan luoman välillisen puuttumisen teorian mukaan perusoikeussuoja kuuluu lähtökohtaisesti luonnollisille henkilöille, mutta suoja voidaan ulottaa yksityisoikeudellisiin oikeushenkilöihin. Suoja voidaan ulottaa oikeushenkilöihin silloin, kun oikeushenkilön asemaan puuttuminen tosiasiallisesti tarkoittaa oikeushenkilön taustalla olevien yksilöiden oikeuksiin kajoamista.⁴⁵ Jos yksilön oikeus oikeushenkilön taustalla vaarantuu, oikeushenkilön on saatava suojaa. Vaikka välillisen puuttumisen teoria on alun perin kehittynyt selvitettäessä oikeushenkilön oikeutta omaisuuden suojaan, teoria voinee soveltua myös muihin perusoikeuksiin. Välillisen puuttumisen teorian mukaan oikeushenkilöiden perusoikeuksille on tarjolla jonkinasteista suojaa. Suojaa on saatavilla, mutta se on välillistä. Suojan välillisen luonteen vuoksi se ei ole yhtä vahvaa kuin yksityishenkilöiden nauttima välitön suoja.⁴⁶

Perusoikeussuojan ulottaminen oikeushenkilöihin on laajalti oikeuskirjallisuudessa keskusteltu aihe. Oikeusoppineet ovat yhtä mieltä siitä, että perusoikeussuoja epäilemättä kuuluu kaikille luonnollisille henkilöille. Yhtä mieltä ollaan lisäksi siitä, että julkisoikeudelliset oikeushenkilöt eivät nauti perusoikeussuojaa.⁴⁷ Yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt ovat puolestaan eräänlaisella harmaalla alueella. Joidenkin tutkijoiden mukaan oikeushenkilöt voivat nauttia perusoikeussuojasta ainoastaan välillisesti.⁴⁸ Joidenkin tutkijoiden mukaan oikeushenkilöille

⁴¹ HE 309/1993 vp, s. 5.

⁴² HE 309/1993 vp, s. 2, s. 43; Saraviita 2011, s. 125.

⁴³ Ojanen 2015, s. 27.

⁴⁴ HE 309/1993 vp, s. 23.

⁴⁵ Ojanen 2003, s. 38; PeVL 18/1982 vp, s. 2; HE 309/1993 vp, s. 23; Saraviita 2011, s. 129–130.

⁴⁶ Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 2. Perusoikeuksien soveltamisala, Ketkä nauttivat perusoikeussuojaa? Oikeushenkilöt.

⁴⁷ Sainio 1978, s. 209; Myös Saraviita 2000, s. 105.

⁴⁸ Sainio 1978, s. 210.

tulisi tarjota jonkinasteista suojaa myös suoraan.⁴⁹ Yksityisille oikeushenkilöille vain välillistä suojaa tarjoavaa kantaa voidaan pitää ajallisesti vanhempana ja laajempaa suoraa suojaa oikeushenkilöille tarjoavaa kantaa ajallisesti uudempana. Näin ollen, vaikka oikeushenkilöiden perusoikeussuojaa koskeva kysymys on edelleen epäselvä, käsitykset oikeushenkilöille tarjottavasta perusoikeussuojasta ovat ainakin laajentuneet aiemmasta.

Kansallisesta lähtökohdasta poiketen kansainväliset ihmisoikeussopimukset tarjoavat oikeushenkilöille suojaa suoraan. Esimerkiksi EIS:n omaisuuden suojaa koskeva 1 lisäpöytäkirjan 1 artikla suojaa jo sanamuotonsa mukaisesti jokaista luonnollista ja oikeushenkilöä. Artiklan mukaan jokaisella luonnollisella tai oikeushenkilöllä on oikeus nauttia rauhassa omaisuudestaan.⁵⁰ Tämä lähtökohta luo hieman ristiriitaisen asetelman oikeuslähteiden välille, sillä suojan taso on eri. Kansallinen yksityisoikeudellisen oikeushenkilön perusoikeussuoja on välillistä – kansainvälinen perusoikeussuoja on suoraa ja välitöntä.

Yhteenvedonomaaisesti voidaan todeta, että perus- ja ihmisoikeuksien suojan kohteena on lähtökohtaisesti luonnollinen henkilö, mutta myös yksityisoikeudellinen oikeushenkilö voi nauttia perusoikeussuojaa. Vaikka oikeushenkilön perusoikeussuoja ei ole kansallisesti yksiselitteinen, oikeushenkilöt nauttivat nykyään enemmän suojaa kuin aiemmin. Oikeushenkilöiden perusoikeuksia suojataan ainakin välillisesti, jos yksilön oikeus oikeushenkilön taustalla on vaarantunut. Näin ollen voidaan perustellusti todeta, että yritys, joka kärsii varallisuusarvoisen vahingon voi vedota omaisuuden suojaan perusoikeutenaan välillisesti yrityksen taustalla olevien yksilön oikeuksien kautta.

2.1.3 Perusoikeussuojan ulottuvuus

Perusoikeudet turvaavat ensisijaisesti yksilön oikeuksia julkisen vallan puuttumiselta.⁵¹ Tämä on perusoikeussäätelyn lähtökohta. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä on kuitenkin tunnistettu perusoikeuksien asema yhteiskunnan läpileikkaavina perusarvoina.⁵²

⁴⁹ Saraviita 2011, s. 133.

⁵⁰ Ojanen 2015, s. 30.

⁵¹ HE 309/1993 vp, s. 15, s. 25; Viljanen 2001, s. 9; Ojanen 2015, s. 35, s. 39.

⁵² HE 309/1993 vp, s. 25; Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 2. Perusoikeuksien soveltamisala, Mitä tahoja perussäännökset velvoittavat? Perusoikeudet yksityisten keskinäissuhteissa.

Perusoikeuksien vaikutusten tulee säteillä koko yhteiskuntaan.⁵³ Yhtä lailla yksityiset voivat loukata toistensa perusoikeuksia.⁵⁴ Tänä päivänä lähtökohta on, että yksityisten on kunnioitettava toistensa perusoikeuksien vähimmäissisältöä.⁵⁵ Perusoikeussuoja ei siten rajoitu yksinomaan yksilön ja julkisen vallan väliseen vertikaalisuhteeseen, vaan perusoikeudet vaikuttavat myös yksityisten välisessä horisontaalisuhteessa.⁵⁶

Perusoikeuksien horisontaalivaikutuksella tarkoitetaan perusoikeuksien vaikutusta yksityisten välisissä oikeussuhteissa.⁵⁷ Yksityisten välisenä oikeussuhteena pidetään joko kahden yksilön välistä tai yksilön ja yksityisoikeudellisen oikeushenkilön, kuten tavallisen yrityksen, välistä oikeussuhdetta.⁵⁸ Perusoikeuksien vaikutus yksityisten välillä ilmenee usein, kun perusoikeudet ovat jännitteessä toistensa kanssa. Esimerkiksi sananvapauden ja yksityiselämän tai kunnian suojan välille voi muodostua jännite.⁵⁹ Tässä yhteydessä jännitteellä viitataan tilanteeseen, jossa sananvapautta käyttämällä loukataan toisen yksityiselämää tai kunniaa. Tilanne on jännitteinen, sillä se pakottaa valitsemaan perusoikeuksista sen, joka kyseisessä tilanteessa vaatii eniten suojaa.

Perusoikeuksien horisontaalivaikutus voi olla välitöntä tai välillistä. Välitön horisontaalivaikutus viittaa siihen, että yksilöt voivat vedota suoraan perusoikeuksiinsa toista yksityistä vastaan. Välillinen vaikutus tarkoittaa puolestaan sitä, että perusoikeudet vaikuttavat yksityisoikeudellisessa oikeussuhteessa alemmanasteisen normiston kautta.⁶⁰ Tällöin perusoikeudet ulottavat vaikutuksensa alemmanasteisen normin tulkintaan. Alemman asteista normia tulkitaan perusoikeusmyönteisesti. Perusoikeusmyönteisellä laintulkinnalla tarkoitetaan

⁵³ HE 309/1993 vp, s. 29.

⁵⁴ Norr 2019, s. 364.

⁵⁵ Norr 2019, s. 366.

⁵⁶ Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 2. Perusoikeuksien soveltamisala, Mitä tahoja perusoikeussäännökset velvoittavat? Perusoikeudet yksityisten keskinäissuhteissa; Norr 2019, s. 363–364.

⁵⁷ Norr 2019, s. 363; Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 70.

⁵⁸ Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 2. Perusoikeuksien soveltamisala, Mitä tahoja perusoikeussäännökset velvoittavat? Perusoikeudet yksityisten keskinäissuhteissa.

⁵⁹ Ojanen 2015, s. 39.

⁶⁰ Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 2. Perusoikeuksien soveltamisala, Mitä tahoja perusoikeussäännökset velvoittavat? Perusoikeudet yksityisten keskinäissuhteissa; Tuori 2007, s. 264.

sitä, että saatavilla olevista tulkintavaihtoehdoista on valittava se, joka parhaiten edistää perusoikeuksien toteutumista.⁶¹

Tässä tutkielmassa tutkitaan sitä, voiko yrityksellä eli yksityisoikeudellisella oikeushenkilöllä olla oikeutta vahingonkorvaukseen yksityisen aiheuttamasta varallisuusvahingosta. Kysymyksessä on kahden yksityisen välinen oikeussuhde, johon perusoikeuksien vaikutukset ulottuvat horisontaalivaikutuksen kautta. Varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuus määräytyy ensisijaisesti vahingonkorvausoikeudellisen normiston mukaan. Kyse on perusoikeussäännöstä alemmanasteisen normiston soveltamisesta, jossa perusoikeuksille voidaan antaa merkitystä välillisen horisontaalivaikutuksen kautta. Tulkinnassa voidaan näin ollen käyttää apuna perusoikeusmyönteistä laintulkintaa. Perusoikeuksien vaikutus varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden tulkinnassa on tärkeä teema, sillä varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden perustava vahingonkorvauslain säännös on osin avoin ja tulkinnanvarainen.⁶² Perusoikeudellinen argumentaatio voi tuoda merkittävää lisäarvoa säännöksen oikeudenmukaiseen tulkintaan. Seuraavassa alaluvussa pureudutaan tarkemmin perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan sekä perusoikeuksien rajoittamiseen yleisesti.

2.1.4 Perusoikeuksien rajoittaminen ja perusoikeusmyönteinen laintulkinta

Vaikka perus- ja ihmisoikeudet turvataan monella tasolla, kaikkia perusoikeuksia ei voida aina täysimääräisesti toteuttaa. Se ei ole tarkoituskaan. Perusoikeudet eivät ole luonteeltaan ehdottomia ja tarkkarajaisia, vaan ennemmin tilanteisiin mukautuvia ja jopa osin eri suuntiin viettäviä perustavanlaatuisia oikeuksia.⁶³ Näistä syistä perusoikeuksia voidaan rajoittaa silloin, kun se on tarpeen. Perusoikeutta rajoitetaan, kun sitä ei voida toteuttaa täysimääräisesti.⁶⁴ Perusoikeutta ei voida toteuttaa täysimääräisesti esimerkiksi silloin, kun sen täysimääräinen toteuttaminen johtaisi toisen perusoikeuden loukkaamiseen.⁶⁵

⁶¹ Saraviita 2011, s. 295; Ojanen 2015, s. 60. Seuraavassa alaluvussa perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta tarkemmin.

⁶² Rudanko 2009, s. 545.

⁶³ HE 309/1993 vp, s. 29; Hallberg, ym. 2005, I Johdanto, 1. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien rajoitukset.

⁶⁴ Viljanen 2001, s. 14.

⁶⁵ Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 3. Perusoikeuksien rajoittaminen, Perusoikeuksien kollisio.

Perusoikeuden rajoittamisella tarkoitetaan *perusoikeussäännöksen soveltamisalan piirissä olevan oikeuden kaventamista*.⁶⁶ Perusoikeuksia ei kuitenkaan ole mahdollista kaventaa tai rajoittaa mielivaltaisesti. Ei voida perusteetta antaa tietyssä yksittäistilanteessa korostunutta suojaa jollekin tietylle perusoikeudelle. Sallittavan rajoituksen ratkaisemiseksi tulkintaa ohjaavat säännöt perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä ja perusoikeussäännösten tulkintavaikutuksesta. Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset kohdistuvat pääosin perusoikeuksien rajoittamiseen lainsäätämistoiminnassa.⁶⁷ Perusoikeuksien tulkintavaikutus tulee puolestaan huomioiduksi lainsoveltamistoiminnassa.⁶⁸ Perusoikeuksien sallittuja rajoituksia ei olla kirjattu lakiin, vaan sallitut rajoitukset määräytyvät tarkemmin lainsäädäntökäytännössä.⁶⁹ Koska tämä tutkielma ei käsittele lainsäätämiseen liittyviä kysymyksiä, perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä ei käsitellä tässä enemmälti.

Perusoikeuksien tulkintavaikutuksella tarkoitetaan sitä, että lainsoveltamistilanteissa ratkaisuvaihtoehdoista on valittava se, joka parhaiten edistää perusoikeuksien toteutumista.⁷⁰ Vakiintuneesti puhutaan perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta.⁷¹ Käytännössä kyse on siitä, että perusoikeusargumenteilla annetaan lisänäkökulmia tavallisten eduskuntalain tasoisten normien soveltamiseen.⁷² Perusoikeusmyönteinen laintulkinta vaikeutuu silloin, kun kaksi vastakkaiseen suuntaan viettävää perusoikeussäännöstä sattuu yhteen.⁷³ Puhutaan perusoikeuskollisiosta. Perusoikeuksien kollisiotilanteessa on kysymys kuvaannollisesti perusoikeuksien yhteentörmäyksestä.⁷⁴ Kollisiotilanteita aiheutuu herkemmin yksityisten välisessä horisontaalisuhteessa, koska kumpikin voi olla samanaikaisesti perusoikeuksien

⁶⁶ Viljanen 2001, s. 14. Perusoikeuden rajoittamisella tarkoitetaan myös tilannetta, jossa perusoikeussäännöksen suojaamaan yksilön oikeusasemaan puututaan julkisen vallan toimenpitein.

⁶⁷ Tiilikka 2007, s. 157.

⁶⁸ Hallberg, ym. 2005, IV Perusoikeuksien turvaaminen, 2. Perusoikeudet tuomioistuimissa, Perusoikeussäännösten soveltaminen käytännössä, Tulkintavaikutus.

⁶⁹ PeVM 25/1994 vp, s. 5.

⁷⁰ HE 309/1993 vp, s. 31; Tiilikka 2007, s. 163; Ojanen 2015, s. 60; Hallberg ym. 2005, IV Perusoikeuksien turvaaminen, 2. Perusoikeudet tuomioistuimissa, Perusoikeussäännösten soveltaminen käytännössä, Tulkintavaikutus.

⁷¹ PeVM 25/1994 vp, s. 4.

⁷² PeVM 25/1994 vp, s. 4; Mielityinen 2006, s. 128–129.

⁷³ Tiilikka 2007, s. 165.

⁷⁴ Hoikka 2014, s. 1; Hallberg, ym. 2005, II Yleinen osa, 2. Perusoikeuksien soveltamisala, Mitä tahoja perusoikeudet velvoittavat? Perusoikeudet yksityisten keskinäisuuhteissa, Perusoikeuksien kollisio.

subjektina.⁷⁵ Tällöin tulee kussakin yksittäistilanteessa punninnan keinoin varmistaa tilanteen kannalta tärkeämmän ja enemmän suojaa vaativan perusoikeuden täysimääräisempi toteutuminen.⁷⁶ Punninnan kohteena ovat perusoikeudet tai perusoikeusperiaatteet, joiden välinen jännite tulee purkaa. Perusoikeusmyönteisen laintulkinnan tavoitteena on purkaa jännite ja saavuttaa paras mahdollinen tasapainotilanne yhteensovittavien perusoikeuksien välille.⁷⁷

Otetaan lyhyt esimerkki perusoikeuskollisiosta ja perusoikeusmyönteisestä laintulkintatilanteesta tutkimuksen aihepiiriin liittyen. Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on sosiaalisessa mediassa julkaistuun viestiin perustuva puhtaisiin varallisuusvahinkoihin kohdistuva vahingonkorvausvastuu. Kysymys on tilanteesta, jossa vahingonaiheuttaja julkaisee viestin sosiaalisessa mediassa, jonka seurauksena vahingonkärsijä menettää tuloa ja on mahdollisesti oikeutettu vahingonkorvaukseen. Kyseisen oikeusongelman perusoikeuskollision taustalla vaikuttavat eri suuntiin viettävät perusoikeudet voidaan systemoida seuraavalla tavalla. Vahingonaiheuttajan perusoikeutena on tämän sananvapaus eli lähtökohtaisesti tämän oikeus ilmaista itseään.⁷⁸ Korvauksen perusteena on siten sananvapauden käyttämisestä aiheutunut vahinko. Sananvapautta voidaan käyttää epäasiallisella tavalla, joka loukkaa sen kohdetta. Tällöin perusoikeuskollision toisella puolella on toiselle kuuluva kunnian suoja.⁷⁹ Ilmaisun seurauksena vahingonkärsijä kärsii taloudellisen ja tämän varallisuuspiiriin ulottuvan vahingon. Jos sananvapautta on käytetty oikeudettomasti, vahingonkärsijän omaisuuden voidaan katsoa tarvitsevan perustuslaissa turvattua omaisuuden suojaa.⁸⁰ Kuvatun kaltaisessa tilanteessa tulisi siten perusoikeusmyönteisen laintulkinnan keinoin löytää tulkintavaihtoehto, joka parhaiten turvaa perusoikeuksien samanaikaisen toteutumisen.

Perusoikeusmyönteinen laintulkinta osoittaa, että perusoikeuksilla on tärkeää periaatteellista merkitystä kaiken lainsoveltamisen taustalla. Jokaista oikeudellista asiaa on tänä päivänä

⁷⁵ Viljanen 2001, s. 138–140.

⁷⁶ HE 309/1993 vp, s. 31; Viljanen 2001, s. 12.

⁷⁷ Viljanen 2001, s. 12.

⁷⁸ Sananvapauden tarkempi määritelmä luvussa 2.3.1.

⁷⁹ Kunnian suojasta lisää alaluvussa 2.4. Kunnianloukkauksrikoksen tunnusmerkistö ja erityispiirteet tarkemmin käsitelty luvussa 4.4.

⁸⁰ Omaisuuden suojasta lisää luvussa 2.5.

tulkittava siten, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ei vaarannu. Perusoikeudet eivät kuitenkaan aina ole olleet yhtä merkityksellisessä asemassa. Seuraavassa alaluvussa mennään hieman ajassa taaksepäin, ja tarkastellaan perusoikeuksien läpilyöntiä tutkimuksen aihepiirille olennaiseen oikeudenalaan, varallisuusoikeyteen. Tämä on tärkeä teema, sillä varallisuusoikeyden taustalla vaikuttavat sisäiset perusoikeusnyanssit voivat olla myös merkityksellisiä tulkittaessa vahingonkorvausvelvollisuuden määräytymistä.

2.2 Perusoikeuksien läpimurto varallisuusoikeydessa

Tänä päivänä perus- ja ihmisoikeudet turvataan monitasoisesti. Aina näin ei kuitenkaan ole ollut. Perus- ja ihmisoikeuksien suojajärjestelmä on rakentunut muutamien viime vuosikymmenien aikana lähes tyhjästä, koska perus- ja ihmisoikeuksia ei aiemmin tunnustettu samoin kuin nykyään.⁸¹ Itse asiassa perus- ja ihmisoikeuksien merkitys oli Suomessa melko vähäinen vielä 1980-luvulle saakka.⁸² Tuolloin voimassa olleen perustuslain merkitystä pidettiin lähinnä symbolisena eikä perusoikeuksilla ollut juurikaan merkitystä laintulkintatilanteissa. Sen sijaan perusoikeuksien pääasiallinen merkitys oli sidottu lainsäätämistoimintaan.⁸³ Perusoikeuksien lopullinen läpilyönti tapahtui vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä.⁸⁴ Sen jälkeen perusoikeudet ovat saaneet jalansijaa lainsäätämistoiminnan lisäksi myös lainsoveltamistoiminnassa.⁸⁵

Perusoikeusmurros vaikutti kunkin oikeudenalan taustalla oleviin arvoihin merkittäväällä tavalla. Se loi kaikille oikeudenaloille yhteiset perusoikeudelliset tausta-arvot.⁸⁶ Nykyään perusoikeudet leikkaavat läpi koko oikeusjärjestyksemme eikä perusoikeuksien ja muiden oikeudenalojen välistä sidosta voida kokonaan katkaista. Yksinkertaisesti ei enää ole oikeuden osa-aluetta, jolla perusoikeudet eivät vaikuttaisi. Jokaiseen oikeudenalaan sisältyy

⁸¹ Perusoikeudet tunnistettiin jo aiemmin, mutta niiden kokonaisvaltainen merkitys on kasvanut vuosien varrella.

⁸² Ojanen 2015, s. 14.

⁸³ Tuolloin perusoikeuksien pääasiallinen merkitys oli sidottu lainsäädäntövaiheeseen. HE 309/1993 vp, s. 7; Viljanen 2003, s. 444.

⁸⁴ Viljanen 2001, s. 19. Kaarlo Tuori arvioi, että vuoden 1995 jälkeen perusoikeusvaikutukset syvenivät oikeuden pintatasoa syvemmille tasoille.

⁸⁵ Tätä ilmentää erinomaisesti perusoikeusmyönteinen laintulkinta, joka on vakiintunut tuomioistuinten tulkintaperiaate, joka korostaa perusoikeussääntöjen huomioimista laintulkintatilanteissa.

⁸⁶ Viljanen 2003, s. 445–446; HE 309/1993 vp, s.1; Hallberg, ym. 2005, I Johdanto, 1. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien tarkoitus.

perusoikeusainesta.⁸⁷ Myös tutkielman keskiössä oleva varallisuus oikeus on yhtä lailla väärtetty perusoikeuksista kuin muutkin oikeudenalat.

Varallisuus oikeus on kehittynt kauan ennen perusoikeuksia. Sen tausta on 1800-luvun saksalaisessa siviilioikeudessa.⁸⁸ Varallisuus oikeus on keskeinen osa yksityisoikeutta, jolla säännellään taloudellista toimintaa, henkilön omaisuus asemaa ja omaisuus asemassa tapahtuvia muutoksia. Varallisuus oikeus jaetaan perinteisesti esineoikeuteen, velvoiteoikeuteen ja immateriaalioikeuteen.⁸⁹ Tutkimuksen pääkiinnostuksen kohteena on vahingonkorvaus oikeus, joka on yksi velvoiteoikeuden osa-alue. Vaikka kysymys on iäkkäästä ja perinteikkäästä oikeudenalasta, varallisuus oikeus ei voinut välttyä perusoikeuskulttuurin läpimurron tuomilta muutoksilta. Perusoikeuksien läpilyönti edellytti varallisuus oikeuden uudelleen systematisointia, sillä ilman sen perusteisiin ulottuvaa uudistamista ei voitu edistää kaikkien perusoikeuksiin sisältyvien arvojen ja tavoitteiden toteutumista.⁹⁰

Ennen perusoikeudellistumistaan varallisuus oikeus oli subjektiivisten oikeuksien varaan rakentunut järjestelmä. Järjestelmässä olennaista oli ajatus vapaudesta ja yksityisautonomiasta eli tietynlaisesta ulkopuoliselta puutumiselta turvatusta jokaisen omasta tahdonvallan alueesta.⁹¹ Myös vahingonkorvausvastuu kytkettiin ajatukseen ihmisten toimintavapaudesta. Vastuu nähtiin vapaudenkäytön seurauksena. Kuin hintana epäasianmukaisesta vapauden käytöstä.⁹²

Perusoikeuksien läpilyönti vaikutti varallisuus oikeuden taustalla oleviin sisäisiin ajattelutapoihin merkittävästi. Perusoikeusmurros tarkoitti muutosta varallisuus oikeudellisen ajattelun perustassa. Voitaneen jopa ajatella, että perusoikeusmurroksen vaikutukset ulottuvat

⁸⁷ Viljanen 2003, s. 446.

⁸⁸ Saarnilehto, ym. 2004, I Lähtökohdat, 2. Varallisuus oikeus, Varallisuus oikeuden jako velvoite- ja esineoikeuteen.

⁸⁹ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 7–9; Saarnilehto, ym. 2004, I Lähtökohdat, 1. Varallisuus oikeus ja talousjärjestys, Varallisuus oikeuden ala.

⁹⁰ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. XIV, s. 69.

⁹¹ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 33.

⁹² Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 38–39.

oikeuden syvärakenteeseen saakka.⁹³ Vuonna 2003 *Juha Karhu* on tiivistänyt uuden perusoikeuksilla värityneen varallisuus oikeuden näkökulman seuraavasti:

Uuden varallisuus oikeuden systeemin justifikaatio voidaan tiivistää ajatukseksi, että uudessa varallisuus oikeudessa on kysymys oikeuden mukaisiin yhteisöllisiin käytäntöihin sitoutuvasta ajattelumallista, jossa käytäntöjen oikeuden mukaisuuskriteerit saadaan perusoikeusjärjestelmästä.

Ennen perusoikeusmurrosta kukin oikeudenalan sisäinen justifikaatio oli oikeudenalakohtainen. Nykyään oikeutusta haetaan viime kädessä kaikille yhteisistä arvoista – perusoikeuksista. Varallisuus oikeuden perusoikeudellinen näkökulma tarkoitti muutosta sen taustalla oleviin ydinarvoihin. Yksityisautonominen varallisuus oikeudellinen ajattelutapa siirrettiin perusoikeudellisiin raameihin. Vapausajattelusta siirryttiin perusoikeusajatteluun.

Perusoikeusajattelun myötä jokaista oikeudellista asiaa on nyt viime kädessä tulkittava siten, että perus- ja ihmisoikeusvaatimukset täytyvät.⁹⁴ Kuten aiemmissa alaluvuissa on todettu, perusoikeuksien ja muiden oikeuksien keskinäiset suhteet eivät kuitenkaan ole mutkattomia. Varallisuus oikeudellisen järjestelyn ylläpitäminen voi johtaa siihen, että jonkin perusoikeuden täysimääräisestä toteutumisesta joudutaan tinkimään. *Karhu* käyttää tällaisista tilanteista nimitystä perusoikeushäiriö.⁹⁵ Häiriöt ovat hankalia, sillä usein on kysymys samanaikaisesti myös jonkin toisen perusoikeuden toteutumisesta. Häiriö perusoikeuksien välillä on selvitettävä tulkinnan keinoin.⁹⁶

Tulkinnan helpottamiseksi *Karhu* on muotoillut joukon varallisuus oikeudellisessa harkinnassa vaikuttavia perusoikeusperiaatteita. Näitä ovat muun muassa hyvän tavan vastaisuuden kieltäminen, kohtuuttomien oikeussuhteiden ja oikeuden väärinkäytön kieltävät periaatteet.⁹⁷ Hyvän tavan vastaisuuden kiellolla tarkoitetaan yleisesti kieltoa toimimasta tavalla, joka on vastoin yleisesti alalla vallitsevia tapoja.⁹⁸ Kohtuuttomilla oikeussuhteilla viitataan perusoikeusperiaatteena siihen, että kohtuuttomiksi katsottavien oikeussuhteiden sitovuuteen voidaan puuttua sovittelun

⁹³ Viljanen 2001, s. 19.

⁹⁴ Viljanen 2001, s. 12.

⁹⁵ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 88.

⁹⁶ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 86–96.

⁹⁷ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 84–87.

⁹⁸ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 97.

keinoin.⁹⁹ Oikeuden väärinkäytön kieltä merkitsee tässä yhteydessä kieltä käyttäen oikeudellista instituutiota tavalla, joka tuottaa etua itselle, mutta samalla olennaisesti haittaa toisten perusoikeuksien toteutumista.¹⁰⁰ *Karhu* katsoo näiden periaatteiden muodostavan osan varallisuus oikeuden perusteista, jotka tulee ottaa huomioon kaikessa harkinnassa.¹⁰¹

Perusoikeuksien vaikutusta varallisuus oikeuden taustalla ei voida kiistää. Sen sijaan perusoikeuksien painoarvosta varallisuus oikeudellisten asioiden ratkaisemisessa ei tutkijoiden keskuudessa olla yhtä mieltä. *Karhun* näkökulma on perusoikeusargumentaatiolle myönteinen. Tutkijoista *Wilhelmsson* tuo esiin myös toista näkökulmaa, vaikka hänenkin suhtautumisensa perusoikeuksien korostunutta asemaa kohtaan on enemmän hyväksyvä kuin hylkäävä.¹⁰² *Mielityisen* näkökulma tuo keskusteluun myös oman huomioon otettavan kritiikkinsä.

Wilhelmsson näkee perusoikeusargumentaation osin ongelmallisena seuraavasta syystä. Hänen mukaansa perusoikeusargumentointi avaa ovet lukuisille erilaisille ratkaisuille kussakin yksittäisessä tulkintatilanteessa. Ratkaisuvaihtoehtojen kirjo tekee argumentaatiosta keinotekoista ja väljää.¹⁰³ Hänen mukaansa argumentaatio tulee olla palautettavissa ensisijaisesti oikeudenalan omaan sisäiseen systematiikkaan. Hän ei kiistä perusoikeuksien kasvanutta merkitystä tai niiden asemaa, vaan hän ilmaisee vahvan epäilyksen siitä, että systeemin oikeutus olisi johdettavissa perus- ja ihmisoikeusjärjestelmästä.¹⁰⁴ Toisin kuin *Karhu*, hän näkee perusoikeuksien merkityksen tärkeänä vaikuttajana ja suunnanosoittajana – ei koko alaa uudelleen järjestävänä systematisointivälineenä.¹⁰⁵

Myös *Mielityinen* on ottanut osaa keskusteluun. Hänen kritiikkinsä kohdistuu suoraan tutkimuksen tematiikkaan eli yksityisten väliseen horisontaalisuhteeseen, jossa molemmat osapuolet voivat vedota yhteen tai useampaan perusoikeuteen.¹⁰⁶ Hänen mukaansa

⁹⁹ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 100.

¹⁰⁰ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 102.

¹⁰¹ Pöyhönen (nyk. Karhu) 2003, s. 87.

¹⁰² Wilhelmsson 2004, s. 212.

¹⁰³ Wilhelmsson 2004, s. 213.

¹⁰⁴ Wilhelmsson 2004, s. 213.

¹⁰⁵ Wilhelmsson 2004, s. 213.

¹⁰⁶ Mielityinen 2006, s. 129, alaviite 61.

perusoikeussäännökset ovat väljiä, eivätkä tosiasiaa osoita kuinka niitä tulisi punnita toisiansa vasten. Tulkinta on hankalaa tilanteessa, jossa toisiansa vastassa on useampia perusoikeuksia, sillä yhteys sovellettavana olevaan säännökseen muodostuu kaukaisemmaksi. Myös oikeudenalakohtaiset tavoitteet jäävät perusoikeusargumentoinnissa huomiotta.¹⁰⁷ *Mielityisen* mukaan perusoikeussäätely ei voi toimia oikeudenalakohtaisen sääntelyn oikeuttajana.¹⁰⁸ Näistä syistä hän näkee ongelmallisena sen, että perusoikeusargumentoinnilla perustellaan oikeudellisten ratkaisujen hyväksyttävyyttä.¹⁰⁹ Hän pitää kuitenkin mahdollisena sitä, että perusoikeuksille voisi olla perusteltua antaa merkitystä muodostettaessa oikeusperiaatteita.¹¹⁰

Mielestäni *Wilhelmssonin* huomio on tärkeä. Oikeuden oma sisäinen systematiikka on ensisijaisesti huomioitava, eikä sitä tule sivuuttaa perusoikeuksien huomioimisen tähden. Myös *Mielityinen* tuo keskusteluun arvokkaan näkökulman. Mitä enemmän perusoikeusargumentaatiolle annetaan painoarvoa, sitä kauemmas ajaudutaan sovellettavana olevasta säännöksestä. Tutkijoiden eriävistä näkökulmista huolimatta, varallisuus oikeuden piiriin keskittyvän oikeusongelman tulkinnassa voitaneen antaa painoarvoa *Karhun* määrittelemille perusoikeusperiaatteille. Näiden huomioidessa on kuitenkin syytä pitää mielessä sekä *Wilhelmssonin* että *Mielityisen* kannanotot, ja varoa antamasta liian suurta painoarvoa perusoikeusargumentoinnille vahingonkorvausoikeudellisen argumentaation sijaan. Hyvän tavan vastaisuuden, kohtuuttomien oikeussuhteiden sekä oikeuden väärinkäytön kiellot voidaan ottaa huomioon varallisuus oikeudellisten ongelmien tulkinnassa vaikuttavina perusoikeusperiaatteina. Näin ollen, kun selvitetään yrityksen oikeutta vahingonkorvaukseen yksityisen julkaisemaan viestiin perustuen, tulkinnassa voidaan käyttää apuna varsinaisten perusoikeuksien lisäksi myös näitä varallisuus oikeudelle ominaisia perusoikeusperiaatteita.

Aiemmassa luvussa mainitun perusoikeusmyönteisen laintulkinnan ja varallisuus oikeudellisten perusoikeusperiaatteiden välillä on nähtävissä yhteys. Näkemykseni mukaan perusoikeusmyönteisen laintulkinnan korostunut merkitys osana laintulkintemistoimintaa ilmentää varallisuus oikeudenkin alalla tapahtunutta muutosta oikeuden syvärakenteessa. Perusoikeusmyönteinen laintulkinta on kuin oikeusjärjestykseen sisäänrakennettu

¹⁰⁷ Mielityinen 2006, s. 129–130.

¹⁰⁸ Mielityinen 2006, s. 129–130.

¹⁰⁹ Mielityinen 2006, s. 130.

¹¹⁰ Mielityinen 2006, s. 131.

perusoikeuksien viimekätinen huomiointijärjestelmä. Se heijastaa erinomaisesti sitä, kuinka perusoikeudet ja niiden toteutuminen tulee ottaa huomioon tänä päivänä kaikessa oikeudellisessa toiminnassa. Varallisuus oikeudenalan omat perusoikeusperiaatteet ovat puolestaan spesifisti varallisuus oikeudenalan sisäänrakennetut ydinarvot. Varallisuus oikeudellisten oikeuskysymysten punnintatilanteissa voidaan siten ottaa huomioon paitsi kunkin perusoikeuden painoarvo kussakin yksittäistilanteessa, mutta myös tulkintaa ohjaavat varallisuus oikeudenalalla vaikuttavat perusoikeusperiaatteet.

Seuraavissa alaluvuissa tutustutaan tarkemmin varsinaisiin perusoikeussäännöksiin. Sosiaalisen median viestintään soveltuvat samat perusoikeusnormit kuin tavanomaiseen viestintään, sillä säännöksiä ei ole sidottu mihinkään tiettyyn viestinnän menetelmään.¹¹¹ Viestinnän kannalta merkittävimpiä perusoikeussäännöksiä ovat jo mainittu sananvapaus, mutta myös yksityiselämän ja kunnian suoja. Kun tutkitaan varallisuusarvoisia vahinkoja, omaisuuden suoja koskevaan perusoikeussäännökseen on myös aiheellista perehtyä.

2.3 Sananvapaus

2.3.1 Suomalaisen sananvapauden elinkaari

Sananvapaus on merkittävä ja kaikille kuuluva perusoikeus. Siitä huolimatta, että perusoikeudet eivät ole kovin iäkkäitä, sananvapaudella on vankka asema perusoikeutena. Tänä päivänä sananvapaus on määritelty eri oikeuslähteissä hieman eri sanoin. Kansallisesti sananvapaus on turvattu PL:n 12 §:ssä. Perustuslain 12 § kuuluu seuraavasti:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Sananvapaus on lisäksi turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten EIS:n 10 artiklassa ja KP-sopimuksen 19 artiklassa. Sananvapaus turvataan myös EU:n perusoikeuskirjan 11 artiklassa. Sananvapauden ydinsisältö on näissä oikeuslähteissä

¹¹¹ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapaussäännöksen soveltamisala.

keskeisesti samankaltainen kuin perustuslaissa. Sananvapaussäännösten tarkoituksena on turvata viestinnän vapautta.¹¹²

Nykyään sananvapaus on taustalla kaikessa viestinnässä, riippumatta sen muodosta tai alustasta. Koska sananvapaus on välineneutraali oikeus, se on helposti muuntautumiskykyinen kehittyvässä yhteiskunnassamme.¹¹³ Digitaalinen kehitys on johtanut siihen, että internet ja sosiaalinen media ovat nykyään ensisijaisia alustoja sananvapauden käyttämiselle.¹¹⁴ Ennen kuin tarkastelemme tarkemmin sananvapauden sisältöä sosiaalisen median kontekstissa nykypäivänä, on aiheellista luoda lyhyt katsaus sen syntyhistoriaan ja sen taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Sananvapauden historian tarkastelu ja tunteminen on välttämätöntä, jotta voidaan ymmärtää sananvapauden nykytila.¹¹⁵

Kuten moni suomalainen oikeus, myös sananvapaus on ollut kytköksissä ruotsalaiseen oikeuteen aina vuoteen 1809 saakka. Tuolloin sananvapaudella tarkoitettiin ensisijaisesti poliittista painovapautta ja ennakkosensuuria.¹¹⁶ Painovapaudella tarkoitetaan oikeutta esittää ajatuksia painotuotteissa ilman ennakkotarkastusta. Ennakkosensuurilla viitataan puolestaan ennakolta tapahtuvaan viestinnän sisällön valvontaan.¹¹⁷ Sananvapauden sisältö säilyi samankaltaisena ensisijaisesti painovapauden ilmaisuna vielä pitkään autonomian ajan jälkeen. Tuolloinen sananvapaus ei kuitenkaan kattanut muita ilmaisemisen muotoja kuin painotuotteisiin kohdistuvan ilmaisuvapauden.¹¹⁸

Suomessa säädettiin ensimmäinen moderni perusoikeussäädös vuonna 1906. Tuohon autonomian aikaa heijastavaan niin kutsuttuun kansalaisvapausperustuslakiin sananvapaus on kirjattu ensi kerran.¹¹⁹ Yhä tuolloin sananvapauden merkitys oli ennen muuta poliittinen.

¹¹² Hoikka 2014, s. 10–11; Ollila 2009, s. 276. Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Johdanto.

¹¹³ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapaussäännöksen soveltamisala.

¹¹⁴ Vaaraniemi 2020, s. 32–33; Korpisaari 2019, s. 934.

¹¹⁵ Nordenstreng, ym. 2015, s. 10.

¹¹⁶ Ollila 2004, s. 59; Salmela 2010, s. 43–44.

¹¹⁷ Nordenstreng, ym. 2015, s. 15–16; Korpisaari 2016, s. 37; Saraviita 2011, s. 198–199.

¹¹⁸ Neuvonen 2019, s. 987.

¹¹⁹ Kulla, ym. 2002, s. 100.

Sananvapaus kohdistui poliittiseen julkaisutoimintaan, kuten painotuotteisiin ja näiden ennakkosensuuriin sekä aikakautisia julkaisuja koskevan julkaisulupajärjestelmän rajoitusten purkamiseen.¹²⁰

Myöhemmin vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä sananvapaussäännöksen suoja ulotettiin myös poliittisten ilmaisujen ulkopuolelle. Sananvapaudesta tuli sisältöneutraali oikeus.¹²¹ Sananvapaus käsitti nyt poliittisten ilmaisujen lisäksi kaikki muut mahdolliset ilmaisut. Vaikka sananvapauden suoja-ala laajentui poliittisten ilmaisujen ulkopuolelle, poliittiset ilmaukset olivat yhä sananvapauden ytimessä.¹²² Vaikka itseään sai ilmaista nyt täysin vapaasti, poliittiseen viestintään ei saanut kohdistua rajoituksia. Suoja-alan laajentuminen ei merkinnyt sitä, että kaikki sananvapauden alaan kuuluvat ilmaisut olisivat yhtä vahvasti suojattuja.¹²³ Julkiseen keskusteluun osallistuvilta edellytettiin esimerkiksi toisten henkilöiden kunnian ja yksityiselämän suojan kunnioittamista.

Sananvapaus on yhä tänä päivänä ydinajatukseltaan poliittinen perusoikeus.¹²⁴ Lisäksi sillä on korostunut diskursiivinen ja vallankäyttöä kontrolloiva tehtävä.¹²⁵ Sen tavoitteena on taata vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin.¹²⁶ Näin ollen voidaan perustellusti todeta, että yleisesti yhteiskunnallista tai julkista mielenkiintoa herättävä keskustelu kuuluu sananvapauden suojan sisällölliseen ydinalueeseen.¹²⁷ Kun sananvapautta rajoitetaan, sen poliittisen funktion keskeinen tehtävä eli keskustelu yhteiskunnan arvoista ja kehityksestä lähtökohtaisesti vaarantuu. Tästä syystä sananvapauden rajoittamiseen suhtaudutaan pidättyvästi.¹²⁸

¹²⁰ Kulla, ym. 2002, s. 100.

¹²¹ Kulla, ym. 2002, s. 100; Hallberg ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapaussäännöksen soveltamisala.

¹²² HE 309/1993 vp, s. 56–58.

¹²³ Tiilikka 2007, s. 122.

¹²⁴ HE 309/1993 vp, s. 56; Tiilikka 2007, s. 121.

¹²⁵ Tiilikka 2007, s. 121.

¹²⁶ HE 309/1993 vp, s. 56.

¹²⁷ Kulla, ym. 2002, s. 105.

¹²⁸ Kortteinen 2002, s. 421; Kulla, ym. 2002, s. 19.

Myös autonomian ajan painovapauteen sisältynyt ennakkollisten esteiden kieltö kuuluu yhä myös nykypäivänä voimassa olevaan sananvapaussäännökseen. Samankaltainen ennakkosensuurin kieltö on säilynyt osana suomalaista sananvapaussäännöstä sen alkuperäisestä ilmaisuasusta lukien. Sitä voitaneen näin ollen pitää myös osana sananvapaussäännöksen ydinaluetta.¹²⁹ Ennakollisten esteiden kieltö merkitsee sitä, että sananvapauden käyttämistä ei voida ennakolta estää. Sananvapauden käyttämiseen voidaan näin ollen puuttua ainoastaan jälkikäteen.¹³⁰

Sananvapauden historian tarkastelusta voidaan tehdä muutama merkittävä havainto. Sananvapauden ytimessä on sen tehtävä poliittisen keskustelun edistäjänä. Yhteiskunnallisesti merkityksellistä keskustelua ei saa rajoittaa. Ennakkosensuurin kieltö on myös sananvapauden keskiössä. Sananvapauden käyttämistä ei siten saa ennakolta estää.¹³¹ Jälkikäteinen puuttuminen oikeudettomaan sananvapauden käyttämiseen on kuitenkin mahdollista. Nämä huomiot on hyvä pitää mielessä, kun seuraavassa alaluvussa tarkastelemme sananvapauden sisältöä tänä päivänä.

2.3.2 Sananvapaus tänä päivänä sosiaalisessa mediassa

Sananvapautta käytetään tänä päivänä enemmän kuin koskaan aiemmin. Käyttöalan laajentuminen johtuu digitalisaation tuomista muutoksista kommunikaatiotapoihimme.¹³² Tänä päivänä lähes jokainen on käyttänyt jotakin sosiaalisen median tarjoamaa alustaa viestinnässä. Monille ne kuuluvat päivittäiseen kommunikointiin niin vapaa-ajalla kuin töissäkin. Uudet kommunikointitavat ovat pakottaneet sananvapauden suoja-alan uudelleen kohdentamiseen.¹³³ Vaikka sananvapaus on muuntautumiskykyinen oikeus, se on tullut sovittua uuteen toimintaympäristöön.

¹²⁹ Kulla, ym. 2002, s. 100; Korpisaari 2016, s. 37. Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Ennakkosteiden kieltö.

¹³⁰ Korpisaari 2016, s. 37.

¹³¹ Pois lukien lakiin kirjatut kuvaohjelmia koskevat rajoitukset.

¹³² Neuvonen 2019, s. 989.

¹³³ Neuvonen 2019, s. 987; Vaaraniemi 2020, s. 33.

Sananvapaus turvaa jokaiselle kuuluvaa viestinnän vapautta.¹³⁴ Kuten aiemmin mainittu, tänä päivänä sananvapauden sisältö on määritelty eri oikeuslähteissä hieman eri sanoin. Sananvapauden ydinsisältö on kuitenkin näissä oikeuslähteissä keskeisesti samankaltainen. Suojan kohteena on jokaisen oikeus ilmaista itseään ja kommunikoida toisten kanssa. Yleisesti sananvapaus voidaan käsittää oikeutena ilmaista, vastaanottaa ja jakaa erilaisia mielipiteitä, ajatuksia ja tietoa kenenkään ennakolta estämättä.¹³⁵

Sananvapaus on pääsääntö ja sen rajoittaminen poikkeus.¹³⁶ Vaikka sananvapauden rajoittamiseen suhtaudutaan pidättyvästi, tarkoituksena ei ole taata rajoittamatonta sananvapautta. Tarkoituksena on taata laajin sananvapaus, joka on mahdollinen ottaen huomioon muut lainsäädännön mukaiset oikeudet ja sananvapauden rajoitusperusteet.¹³⁷ Sananvapaus ei siten oikeuta ilmaisemaan tai julkaisemaan mitä tahansa.¹³⁸

Sananvapauden käyttötarkoitus ja ilmaisun sisältö ovat avainasemassa, kun määritellään ilmaisun laillisuutta. Jos ilmaisun *sisältö* tai sen *tarkoitus* on oikeudenvastainen, ilmaisuun voidaan puuttua jälkikäteen.¹³⁹ Sananvapauden käyttämiseen ei lähtökohtaisesti voida puuttua jälkikäteen, jos sananvapauden käyttämiselle on hyväksyttävä käyttötarkoitus.

Sananvapauden hyväksyttävä käyttötarkoitus painaa punninnassa enemmän kuin ilmaisun sisällöstä aiheutuvat kielteiset vaikutukset. Esimerkiksi hyväksyttävän käyttötarkoituksen nojalla ilmaistut sisällöltään järkyttävät ja shokeeraavat ilmaisut kuuluvat sallittuun sananvapauden käyttämiseen, vaikka niistä aiheutuisi kielteisiä seurauksia.¹⁴⁰ Kielteiset seuraukset voivat olla myös varallisuusarvoisia. Lähtökohta on, että sananvapauden

¹³⁴ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Johdanto.

¹³⁵ HE 309/1993 vp, s. 56; Pesonen 2017, s. 13; Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapauteen sisältyvät oikeudet.

¹³⁶ Korpisaari 2016, s. 53; Pesonen 2017, s. 179–180.

¹³⁷ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapauden rajoittamisen yleiset edellytykset; Korpisaari 2016, s. 14.

¹³⁸ Neuvonen 2018, s. 12–13.

¹³⁹ Kulla, ym. 2002, s. 103; Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset Perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapaussäännöksen soveltamisala, Sisältöneutraalisuus.

¹⁴⁰ Ollila 2004, s. 19.

käyttäminen on aina sallittua, jos sille on hyväksyttävä ja legitiimi tarkoitus. Jos käyttötarkoitus on lainvastainen, ilmaisuihin voidaan puuttua jälkikäteen.

Sananvapauden sallittavuuteen vaikuttaa lisäksi se, ilmaistaanko tosiasia vai mielipide tai arvoarvostelma.¹⁴¹ Tosiasia on ilmaisuna sellainen, jonka oikeaperäisyys on todistettavissa. Tosiasian ilmaiseminen on lähtökohtaisesti sananvapauden nojalla sallittua.¹⁴² Mielipiteellä tai arvoarvostelmalla viitataan ilmaisuun, jota ei voida mielekkäästi näyttää toteen.¹⁴³ Ilmaisua on sallittu, jos arvostelu tai mielipide pohjautuu tosiasiatietoihin eikä ilmaisua ole esitetty yksinomaan loukkaustarkoituksessa. Jos mielipide ei perustu faktatietoihin ja se on esitetty tarkoituksena loukata sen kohdetta, ilmaisuun voidaan puuttua jälkikäteen.

Mielipidettä lähellä on myös arvosteleminen. Arvostelulla tarkoitetaan arviointia tai kritiikin antamista. Arvosteleminen on sananvapauden nojalla sallittua ja arvostelunvapaus kuuluu erottamattomana osana sananvapauteen.¹⁴⁴ Arvostelunvapaudella tarkoitetaan ensisijaisesti sitä, että sananvapauden nojalla saadaan arvostella esimerkiksi poliitikkojen tai elinkeinonharjoittajien toimintaa melko vapaasti.¹⁴⁵ Heidän tulee sietää kärjekästäkin julkista arvostelua toiminnastaan, sillä yhteiskunnallinen keskustelu on sananvapauden keskiössä. Sananvapautta on pidettävä laajana, kun arvostelu kohdistuu näihin toimijoihin. Selvää kuitenkin on, ettei sananvapaus ole tässä yhteydessä äärimmäinen, eikä poliitikoista, elinkeinonharjoittajista tai muusta yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta voida sanoa mitä tahansa.

Myös arvostelun osalta on keskeistä, että se on asianmukaista ja perustuu paikkansa pitäviin tietoihin.¹⁴⁶ Näin ollen esimerkiksi yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaisema kärjekäs arvostelu jostain yrityksestä, on arvostelunvapauden nojalla sallittu, jos se pitää paikkansa ja

¹⁴¹ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Viestin sisältöä koskevien rajoitusten tulkintaperiaatteet.

¹⁴² Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Viestin sisältöä koskevien rajoitusten tulkintaperiaatteet.

¹⁴³ Tiilikka 2007, s. 207–208.

¹⁴⁴ Tiilikka 2009, s. 606.

¹⁴⁵ Korpisaari 2016, s. 177–178; Pesonen 2017, s. 31.

¹⁴⁶ KKO 2000:45, KKO 2005:1.

on asiallinen. Jos arvostelu ei kuitenkaan pidä paikkansa ja sananvapautta käytetään tavalla, joka ei ole oikeudenmukainen, sananvapauden käyttämiseen voidaan puuttua jälkikäteen.

Jälkikäteinen puuttuminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi, jos sananvapauden nojalla ilmaistu osoittautuu oikeudenvastaiseksi. Lainvastaisesta sananvapauden käyttämisestä voi seurata rikosvastuun lisäksi myös vahingonkorvausvastuu.¹⁴⁷ Vahingonkorvaus on vahingonaiheuttajan näkökulmasta sanktio tai hinta tietystä lähtökohtaisesti paheksuttavasta toiminnasta.¹⁴⁸ Vahingonkärsijän näkökulmasta vahingonkorvauksen avulla voidaan jälkikäteisesti puuttua vahinkoa aiheuttaneeseen toimintaan. Vahingonkorvauksella hyvitetään toiminnasta aiheutunut vahinko vahingonkärsijälle.¹⁴⁹ Koska tässä tutkimuksessa vahingonkorvausvastuu perustuu julkaistuun viestiin eli sananvapauden käyttämiseen, vahingonkorvaus voidaan mieltää sananvapauden kohdistuvaksi jälkikäteiseksi rajoitukseksi.

Sananvapauden rajoittamiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Sananvapauden rajoittaminen merkitsee käänteisesti sananvapauden hyväksyttävien käyttötarkoitusten määrittelemistä. Liian täsmällinen hyväksyttävien käyttötarkoitusten määrittely saattaa johtaa harhaanjohtavaan asetelmaan, jossa määriteltyjen käyttötarkoitusten ulkopuolella ei olisi suojaa.¹⁵⁰ Jos sananvapauden rajoittamiseen suhtaudutaan liian sallivasti, saatetaan rajoittamisella tosiasiaa vaikuttaa sananvapauden käyttöön rajoittavasti laajemmin kuin on tarkoitus.¹⁵¹ Se ei ole sananvapauden rajoittamisen tarkoituksena.

Kokoavasti voidaan todeta, että sallitun sananvapauden sisältö ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Selvää joka tapauksessa on, että sananvapauden käyttäminen on sallittua silloin, kun ilmaisun käyttötarkoitus ja sisältö ovat hyväksyttäviä. Kärjekkäät ja provosoivatkin ilmaisut ovat sallittuja, kun ne eivät ylitä sitä, mitä voidaan pitää yleisesti hyväksyttävänä. Sananvapauden nojalla ei kuitenkaan voida loukata muita perusoikeuksia.¹⁵² Sananvapauden käyttöön puuttuminen perustuu tyypillisesti juuri siihen, että ilmaisun sisällöllä loukataan muita

¹⁴⁷ HE 309/1993 vp, s. 57; Korpisaari 2016, s. 37.

¹⁴⁸ Virtanen 2011, s. 24.

¹⁴⁹ Saarnilehto 2007, s. 13.

¹⁵⁰ Ollila 2004, s. 18.

¹⁵¹ Hällström 2004, s. 41.

¹⁵² Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 8. Sananvapaus ja julkisuus, Sananvapauden rajoittamisen yleiset edellytykset.

perusoikeuksia, koska ilmaisun sisältö on lainvastainen tai epäasiamukainen. Seuraavassa alaluvussa tutustutaan lyhyesti korkeimman oikeuden ratkaisulinjoihin viimeaikaisissa sananvapausjutuissa sallitun sananvapauden sisällön hahmottamiseksi tarkemmin.

2.3.3 Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä sananvapausjutuissa

Sananvapausliittäisiä tapauksia on ratkaistavana korkeimmassa oikeudessa vuosittain yhä enemmän. Tapausmäärien kasvu johtuneet perusoikeusargumentaation lisääntyneestä määrästä tuomioistuimissa sekä sananvapauden käyttöalan laajentumisesta. Seuraavaksi esitetään muutama viimeaikainen sananvapauden käyttötarkoitusta ja sisältöä käsittelevä ratkaisu sekä lopuksi ratkaisu, jossa arvioidaan väitteen paikkansapitävyyden merkitystä sananvapautta rajoitettaessa.

Kuten aiemmassa alaluvussa todettiin, sananvapauden käyttötarkoitus ja sisältö ovat ensisijaisessa asemassa arvioitaessa sananvapauden käytön sallittavuutta. Lähtökohta on, että jos sananvapauden käyttämiseksi on oikeudenmukainen käyttötarkoitus, sen käyttämiseen ei voida jälkikäteen puuttua. Vaikka tämä vaikuttaa selkeältä linjanvedolta, se ei sitä seuraavaksi esitettävien tapausten perusteella aina ole.

Erinomainen esimerkki sananvapauden hyväksyttävän käyttötarkoituksen arvioinnista sisältyy korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2022:1. Tapauksessa toimittaja oli julkaissut kirjoituksen sosiaalisessa mediassa, jossa tämä oli pohtinut halventavaan sävyyn toisen henkilön aikomuksia häiritä häntä, kun hän esiintyisi julkisesti kirjan esittelytilaisuudessa. Kirjoituksen julkaissut toimittaja oli tietokirjailija ja kirjoituksen kohde oli poliitikko. Korkeimman oikeuden arviointi keskittyi siihen, oliko kirjoituksen julkaissut toimittaja ja tietokirjailija syyllistynyt kunnianloukkaukseen vai olivatko ilmaisut hyväksyttäviä sananvapauden nojalla. Julkaisussa ilmaistiin seuraavaa:

Vähän asiaa suomalaisista natsipelleistä. Minun piti tänään esiintyä R:n ja S:n kanssa Rovaniemellä kirjakaupassa ja sitten vetää Hatun Feministinen kiroiluilta paikallisessa baarissa. No, tulin kipeäksi, enkä päässyt lähtemään, joten R ja S joutuivat ottamaan vastaan minulle tarkoitetun vastaanottopartion. Tunnettu rasisti B ja Suomen Sisun pohjoissuomalainen aktiivi T saivat tietää minun olevan tulossa Rovaniemelle, joten he päättivät väijyttää minut. Aikomus oli esiintyä salanimillä ja 'haastatella' minua videolle ja ylipäättään häiriköidä. Natsit olivat jutelleet suunnitelmastaan julkisesti YouTubessa, joten sain asiasta vihiä etukäteen. Niinpä kirjakaupassa oli R:n ja S:n turvana neljä vartijaa ja yksi siviiliasuinen poliisi. Mukava tietää, että tällaiset tapaukset otetaan tosissaan.

Kirjoituksessa selkeästi käytetään kärjekkäitä ja provosoivia ilmaisuja. Korkein oikeus arvioi, että ilmaisut kuten "fasisti", "neo-fasisti", "natsi", "kaappinatsi", "kommunisti" tai "idiootti" eivät automaattisesti merkitse halventavaa ja kunnianloukkaustunnusmerkistön täyttävää sananvapauden käyttämistä. Tietyissä tilanteissa myös ilmaisun kohteen provokatiivisen esiintymisen tai ääriilikkeeseen kuulumisen johdosta ilmaisuja voidaan pitää sananvapauden nojalla hyväksyttävänä kritiikkinä.¹⁵³ Kirjoituksen julkaissut toimittaja ja tietokirjailija on nimenomaisesti todennut ilmaisujen olevan luonnehdintoja ilmaisun kohteen poliittisesta ideologiasta.¹⁵⁴

Korkein oikeus toteaa, että ilmaisut, joissa toista kutsutaan rasistiksi ja natsipelleksi ovat halventavia eivätkä ole sananvapauden nojalla hyväksyttävää kritiikkiä.¹⁵⁵ Kunnianloukkaustunnusmerkistö ei kuitenkaan täyty, elleivät tällaiset lähtökohtaisesti halventavat ilmaisut ole tarpeettoman loukkaavia asiayhteydessään ja selvästi ylitä sitä, mitä on pidettävä hyväksyttävänä. Arvioinnissa keskeistä on, liittyykö keskustelu yleistä mielenkiintoa herättävään aiheeseen. Kirjoitus koski korkeimman oikeuden mukaan yleistä mielenkiintoa herättävää aiheetta, sillä se käsitteli kirjoittajan oletamaa henkilön saapumisesta kirjan esittelytilaisuuteen aikomuksenaan häiritä tilaisuutta poliittisten näkemyksiensä perusteella.¹⁵⁶ Ilmaisun sisältö oli siten sellaisenaan halventava, mutta sananvapauden käyttötarkoitusta yleistä mielenkiintoa herättävän aiheen käsittelemiseksi voitiin pitää hyväksyttävänä.

Tapauksen loppuratkaisun kannalta merkittävää kuitenkin on, että kirjoituksen kohteena ollut poliitikko oli itse aiemmin esittänyt julkisuudessa provosoivia yhteiskunnallisia kannanottoja.¹⁵⁷ Korkein oikeus loppuratkaisussaan toteaa, että julkaisun kirjoittaneen toimittajan ja kirjailijan esittämä kritiikki olisi hyvin ollut esitettävissä ilman loukkaavien ilmaisujen käyttämistä. Huomioon ottaen poliitikon aiemmat julkisuudessa esittämät kannanotot, toimittajan kirjoituksen ei kokonaisuudessaan katsottu selvästi ylittävän sitä, mitä

¹⁵³ KKO 2022:1, kohta 11.

¹⁵⁴ KKO 2022:1, kohta 18.

¹⁵⁵ KKO 2022:1, kohta 11.

¹⁵⁶ KKO 2022:1, kohta 36.

¹⁵⁷ KKO 2022:1, kohdat 25, 36.

on yleisesti pidettävä hyväksyttävänä.¹⁵⁸ Kirjoitus ei siten täyttänyt kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä, ja oli sananvapauden nojalla sallittu.

Tapauksen perusteella voidaan todeta, että ilmaisun sisällön ja sananvapauden hyväksyttävän käyttötarkoituksen lisäksi myös asiayhteydellä, jossa sananvapautta käytetään, on ratkaisevaa merkitystä. Jos arvostelu kohdistuu yleistä mielenkiintoa herättävään yhteiskunnalliseen asiaan, on arvioitava myös arvostelun kohteen omaa toimintaa tässä yhteydessä. Jos arvostelun kohde on itse aiemmin käyttänyt kärjekkäitä ilmaisuja, on tämän hyväksyttävä, että vastaavia kohdistuu myös häneen itseensä.¹⁵⁹

Ratkaisu KKO 2022:1 osoittaa, että sananvapaustiälliset asiat ovat hankalia ja monitulkintaisia. Ratkaisun lopputulokseen vaikuttavat lukuisat seikat. Kuitenkin, kuten aiemmassa luvussa todettiin, sananvapauden hyväksyttävä käyttötarkoitus painaa enemmän kuin kielteiset seuraukset. Tässä tapauksessa, vaikka ilmaisun sisältöä pidettiin yksistään halventavana, sananvapauden käyttötarkoitus ja asiayhteys tekivät ilmaisusta sananvapauden nojalla sallitun.

Usein myös yritysten toiminnan arvostelua pidetään yhteiskunnallisesti merkittävänä keskustelunaiheena. Näin ollen yrityksestä julkaistu arvostelu, jossa käytetään selkeästi kärjekkäitä ja provosoivia ilmaisuja voi olla sananvapauden nojalla sallittua. Ilmaisuja voidaan pitää sallittuina, vaikka niistä aiheutuisi kielteisiä seurauksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yritysten toiminnasta voitaisiin sanoa mitä tahansa. Sananvapauden käytön sallittavuus on yksittäistapauksellista harkintaa, johon vaikuttaa lukuisat eri asiat. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa, että yritysten toiminnan arvostelu kärjekkäästikin on sallittua, jos sitä on siinä yhteydessä pidettävä yhteiskunnallisesti merkittävänä.

Toinen hyvä esimerkki hyväksyttävän käyttötarkoituksen arvioinnista sisältyy ratkaisuun KKO 2018:81. Tapauksen ydinsisältö poikkeaa jonkin verran tutkimuksen aihepiiristä, mutta sananvapauden käyttötarkoituksen arviointi tapauksessa tuo myös tälle tutkimukselle mielekkään näkökulman. Tapauksessa KKO 2018:81 oli keskeisesti kysymys alaikäisistä lapsista kuvatun videon julkaisemisesta sosiaalisen median alustalla. Mitä ilmeisimmin vanhempien kuvaamalla videolla lapset huostaanotettiin vanhemmiltaan poliisin toimesta.

¹⁵⁸ KKO 2022:1, kohta 41.

¹⁵⁹ KKO 2022:1, kohta 41.

Koska lapset olivat tunnistettavissa videolta, syyttäjä nosti syytteen yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä.¹⁶⁰ Tässä tapauksessa vastakkain olivat sananvapaus ja yksityiselämän suoja. Yksityiselämän suoja ei suoranaisesti ole tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena, mutta korkeimman oikeuden sananvapautta koskeva tulkinta osoittaa oivallisesti sen, kuinka sananvapauden käyttäminen myös yleisen keskustelun kannalta merkittäviin asioihin voi olla kiellettyä, jos se selvästi ylittää sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Tapauksessa videon kuvanneet ja myöhemmin myös julkaisseet vanhemmat pitivät toimintaansa sananvapauden nojalla sallittuna, sillä kyse on yleisesti merkittävänä pidettävän asian käsittelystä. Heidän tarkoituksensa oli tuoda esiin viranomaisten toiminta huostaanoton yhteydessä.¹⁶¹ Korkein oikeus ei epäillyt vanhempien videon julkaisemisen tarkoitusta ja katsoi, että video käsitteli yhteiskunnallisesti merkittävää asiaa.¹⁶² Tavanomaisesti yhteiskunnallisesti merkittävät asiat ovat sananvapauden keskiössä, ja siten vain hyvin harvoin rajoitettavissa. Myös korkein oikeus toteaa, että näiltä osin sananvapauden rajoituksille on vain vähän sijaa.¹⁶³

Korkein oikeus päätyi tapauksessa siihen, että videon julkaiseminen muodossa, josta lapset olivat tunnistettavissa, ja videon pitäminen nähtävillä internetissä on selvästi kaikki tapauksen olosuhteet huomioiden ylittänyt sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.¹⁶⁴ Vaikka videolla esiintyvien lasten kasvot olivat osin sumennettu, lapset olivat tunnistettavissa videolta. Lasten henkilöllisyydellä ei ollut merkitystä videon julkaisemisen tavoitteen ja sisällön kannalta. Julkaisu olisi voitu aivan hyvin tehdä ilman lasten henkilöllisyyden paljastamista.¹⁶⁵ Yhteiskunnallisesti merkittävän asian julkaiseminen olisi yhtä hyvin voitu toteuttaa toisten perusoikeuksia loukkaamatta.

¹⁶⁰ KKO 2018:81, kohdat 1–3.

¹⁶¹ KKO 2018:81, kohta 33.

¹⁶² KKO 2018:81, kohdat 36–37.

¹⁶³ KKO 2018:81, kohta 37.

¹⁶⁴ KKO 2018:81, kohta 45.

¹⁶⁵ KKO 2018:81, kohta 39.

Tapaus osoittaa erinomaisesti, kuinka myös yhteiskunnallisesti merkittävän asian ilmaisemisessa on toimittava tavalla, joka ei loukkaa muiden perusoikeuksia. Vaikka sananvapaus on yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden osalta kaikista laajinta, tulee myös muita oikeuksia kunnioittaa. Etenkin silloin, jos yhteiskunnallisesti merkittävä asia on mahdollista tuoda yleiseen tietoon tavalla, joka ei loukkaa muita oikeuksia.

Kuten todettu, usein myös yritysten toiminnan arvostelua voidaan pitää sananvapauden nojalla sallittuna yhteiskunnallisesti merkittävänä keskusteluna. Ratkaisu KKO 2018:81 osoittaa, että myös yhteiskunnallisesti merkittävään keskusteluun voidaan puuttua jälkikäteen. On mahdollista, että yhteiskunnallisesti merkittävä ilmaisu loukkaa muiden perusoikeuksia. Jos tällainen ilmaisu on ilmaistavissa muiden perusoikeuksia loukkaamatta, ilmaisuun voidaan puuttua jälkikäteen. Ilmaisuun voidaan puuttua etenkin, jos sen voidaan katsoa ylittävän sen, mitä on yleisesti pidettävä sananvapauden nojalla hyväksyttävänä.

Sananvapauden käytön sallittavuuden arviointiin vaikuttaa myös se, ilmaistaanko tosiasia vai mielipide tai arvoarvostelma. Tosiasian ilmaiseminen on lähtökohtaisesti sallittua sananvapauden käyttämistä. Se, mitä on pidettävänä tosiasiana, on monesti arvioinnin kohteena tuomioistuimissa. Hyvä esimerkki tosiasian arvioinnista on korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2021:45. Asiassa oli ratkaistava se, oliko henkilön esittämää ja levittämää raiskausväitettä pidettävä tosiasiana vai oliko väite perätön ja kunnianloukkauksena rangaistava.¹⁶⁶

Tapauksessa kysymys oli siitä, kun opiskelija oli esittänyt toisesta opiskelijasta raiskausväitteen opiskeluporukan keskuudessa. Väitteen esittäneen opiskelijan mukaan hän oli sananvapautensa nojalla oikeutettu ilmaisemaan muille näkemyksensä tapahtumien kulusta. Väite oli luonnollisesti hyvin leimaava ja aiheutti valtavasti kärsimystä sen kohteelle.

Raiskausväitteen paikkansapitävyys oli avainasemassa sananvapauden rajoittamisen arvioinnissa. Korkein oikeus totesi, että väitteen esittänyt opiskelija ei kyennyt esittämään riittäviä perusteita väitteensä tueksi, eikä väitteen esittämistä voitu pitää hyväksyttävänä yksinomaan sillä perusteella, kuinka hän on itse tapahtuman kokenut. Näin ollen, väite jäi näyttämättä toteen ja raiskausväitteen esittäneen henkilön sananvapauden käyttämiseen voitiin puuttua jälkikäteen. Ilmaisuu ei ollut sananvapauden nojalla sallittu.

¹⁶⁶ KKO 2021:45, kohta 14.

Tapaus osoittaa mielekkäästi sen, kuinka ilmaisun perättömyys vaikuttaa sananvapauden käyttämisen sallittavuuteen. Jos ilmaisu ei pidä paikkansa, se ei lähtökohtaisesti ole sananvapauden nojalla sallittu. Etenkin, jos perätön ilmaisu aiheuttaa sen kohteelle vahinkoa tai kärsimystä, sananvapauden käyttämiseen voidaan puuttua jälkikäteen.

Kuten esitetyt tapaukset osoittavat sananvapauden laajuus on hyvin tapauskohtaista. Voidaan perustellusti kuitenkin todeta, että asialliset ja totuudenmukaiset ilmaisut hyväksyttävän käyttötarkoituksen nojalla ovat sananvapauden nojalla sallittuja. Yhteiskunnallisesti merkityksellistä keskustelua pidetään pääasiassa sallittuna sananvapauden käyttötarkoituksena. Tällaisiin ilmaisiin voidaan vain harvoin puuttua jälkikäteen. Myös provosoivat ja kärjekkäät ilmaisut voivat saada sananvapauden suojaa hyväksyttävän käyttötarkoituksen nojalla. Mutta hyväksyttävän käyttötarkoituksen nojallakaan ei voida loukata muiden oikeuksien toteutumista. Seuraavissa alaluvuissa tutustutaan vielä lyhyesti yksityiselämän ja kunnian suojan sekä omaisuuden suojan sisältöihin, sillä ne ovat usein perusoikeuksina sananvapautta vastassa.

2.4 Yksityiselämän ja kunnian suoja

Suomessa perustuslain 10 §:ssä turvataan jokaisen yksityiselämä ja kunnia. Pykälän ensimmäisen momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämä ja kunnia saavat perusoikeuksina turvaa myös kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista.¹⁶⁷ Yksityiselämän suojalla tarkoitetaan yksilön oikeutta elää elämäänsä ilman ulkopuolisten mielivaltaista puuttumista tämän yksityiselämään.¹⁶⁸ Kunnian käsite ei ole yhtä täsmällinen. Kunnialla viitataan melko ympäröörästä siihen arvonannon tunteeseen, joka yksilölle kuuluu.¹⁶⁹

Yksityiselämän ja kunnian suoja esiintyvät usein perusoikeuskollisiossa juuri sananvapauden vastinpareina.¹⁷⁰ Sananvapautta ei saa käyttää toisen yksityiselämän tai kunnian loukkaamisen tarkoituksessa.¹⁷¹ Yksityiselämän loukkaamisella tarkoitetaan sitä, kun toisen yksityiselämästä

¹⁶⁷ Neuvonen 2015, s. 864.

¹⁶⁸ HE 309/1993 vp, s. 52.

¹⁶⁹ Tiilikka 2007, s. 142–143; Korpisaari 2016, s. 78.

¹⁷⁰ Hallberg, ym. 2005, s. III Yksittäiset perusoikeudet, 6. Yksityiselämän suoja, Kunnian suoja; Neuvonen 2019, s. 993.

¹⁷¹ Tiilikka 2007, s. 142.

ilmaistaan tieto, vihjaus tai kuva tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä sille, jota tieto koskee. Kunnian loukkaamisella viitataan puolestaan tilanteeseen, jossa väitteen tai ilmaisun esittäminen tuottaa sen kohteelle kärsimystä tai tähän kohdistuvaa halveksuntaa. Kunnian loukkaaminen on rangaistavaa, jos rangaistuksen määrääminen on toiselle kuuluvan kunnian suojan kannalta välttämätöntä.¹⁷²

Yksityiselämän ja kunnian suoja kuuluvat muiden perusoikeuksien tavoin lähtökohtaisesti yksilöille. Yrityksellä ei voida mielekkäästi ajatella olevan sellaista yksityiselämää, joka yksityiselämän suojan piiriin kuuluu. Vaikka perusoikeussuoja on mahdollista ulottaa oikeushenkilöihin, yksityiselämän suojan ulottaminen tuntuu vaivalloiselta ja epämielikkäältä. Sen sijaan yritysten kunniaa on aiemmin suojattu.¹⁷³ Yrityksillä ei kuitenkaan enää varsinaisesti katsota olevan vastaavaa arvonannon tunnetta ja kunniaa, jota voitaisiin kunnian suojan säännöksen nojalla suojata.¹⁷⁴ Siitä huolimatta kunnian suoja voidaan ulottaa oikeushenkilöihin aiemmin esitetyn välillisen puuttumisen teorian mukaisesti. Koska tämä teema on laaja, aihetta käsitellään tarkemmin myöhemmin kunnianloukkausrikoksia käsittelevässä alaluvussa 4.4.1.

2.5 Omaisuuden suoja

Jokaisen omaisuus turvataan perustuslain 15 §:ssä. Omaisuuden suojan tehtävänä on turvata taloudellista autonomiaa ja toimintavapautta sekä edistää ja turvata varallisuussuhteiden vakautta ja ennakoitavuutta.¹⁷⁵ Jokaisella tarkoitetaan myös tässä yhteydessä lähtökohtaisesti luonnollisia henkilöitä. Kuitenkin kuten aiemmin on useasti todettu, luonnollisten henkilöiden lisäksi myös oikeushenkilöt voivat nauttia omaisuuden perustuslainsuojasta vähintään välillisesti.¹⁷⁶

¹⁷² Tiilikka 2007, s. 533.

¹⁷³ HE 239/1997 vp, s. 34.

¹⁷⁴ Oikeushenkilöillä on aiemmin katsottu olevan kunnianloukkaustunnusmerkistön nojalla suojattava kunnia. Aiheesta tarkemmin alaluvussa 4.4.1.

¹⁷⁵ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 11. Omaisuuden suoja, Omaisuudensuojan tulkinnallisia lähtökohtia.

¹⁷⁶ Hallberg, ym. 2005, III Yksittäiset perusoikeudet, 11. Omaisuuden suoja, Omaisuudensuojasäännöksen soveltamisala.

Omaisuu den suojan tarkoituksena on suojata varallisuusarvoisia etuja.¹⁷⁷ Yksityisten toimijoiden välisissä horisontaalisuhteissa omaisuuden suoja toteutuu käytännössä siten, että omaisuuteen kohdistuvat loukkaavat toimet johtavat vahingonkorvausvastuuseen.¹⁷⁸ Yksityishenkilö voi sananvapautta käyttämällä loukata ilmaisen kohteen omaisuuden suojaa tavalla, josta seuraa vahingonkorvausvastuu.

Tiilikka on aiemmin tutkinut lehtiartikkelin julkaisuun perustuvaa kärsimyksen korvaamista. Hän on tutkimuksessaan todennut, että julkaistun viestin kohteen näkökulmasta varallisuusaseman huonontuminen merkitsee omaisuuden suojan loukkaamista silloin, kun varallisuusaseman huonontuminen johtuu lehtiartikkelin julkaisemisesta.¹⁷⁹ Tällöin sananvapauden käyttämisestä johtuva omaisuuden suojaa loukkaava toimi voi johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen. Samaa ajatusta voidaan soveltaa sosiaalisessa mediassa. Näin ollen omaisuuden suojaa loukkaava ja varallisuusasemaa heikentävä sosiaalisessa mediassa julkaistu viesti tai ilmaus voi johtaa vahingonkorvausoikeudelliseen vastuuseen.

Seuraavassa pääluvussa siirrytään vahingonkorvausoikeuden puolelle. Aluksi tutustutaan lyhyesti vahingonkorvausoikeuden historiaan, vahingonkorvausoikeuden keskeiseen vastuuperusteeseen sekä keskeisiin vahinkolajeihin. Tämän jälkeen määritellään puhtaat varallisuusvahingot sekä selvitetään niiden erityisasema muihin vahinkolajeihin nähden. Lopuksi seuraavassa pääluvussa siirrytään vahingonkorvauslain puhtaita varallisuusvahinkoja koskevan pykälän täyttymisen yksityiskohtaiseen analysointiin.

¹⁷⁷ Tiilikka 2007, s. 143–144.

¹⁷⁸ Tiilikka 2007, s. 144. Myös rikosoikeudellinen vastuu on mahdollinen.

¹⁷⁹ Tiilikka 2007, s. 144.

3 Vahingonkorvausoikeus

3.1 Vahingonkorvausoikeuden historia lyhyesti

Vahingonkorvausoikeus on kehittynyt omaksi oikeudenalakseen melko myöhään.¹⁸⁰ Ensimmäinen ilmentymä vahingonkorvauksesta oli itsekosto, jolla vahingon kärsinyt kosti aiheutuneen vahingon sen aiheuttajalle väkivalloin.¹⁸¹ Myöhemmin vahingonkorvausoikeus kehittyi rikosoikeuden rinnalla, jonka vuoksi oikeudenoilla on merkittäviä historiallisia yhtymäkohtia. Vahingonkorvaus oli seuraus rikokseen syyllistymisestä.¹⁸²

Vahingonkorvaus kulki käsi kädessä rikosoikeuden kanssa melko pitkään. Varsinainen ero rangaistusseuraamuksen ja vahingonkorvauksen välillä tapahtui vasta 1800-luvulla.¹⁸³ Eron tekemisestä huolimatta, oikeudenojen välinen yhteys heikkeni hyvin hitaasti.¹⁸⁴ Tämä johtui muun muassa siitä, että yleiset vahingonkorvausta koskevat säännökset sisällytettiin rikoslakiin.¹⁸⁵ Lopulta vuonna 1974 rikosoikeus ja vahingonkorvausoikeus erotettiin toisistaan lopullisesti, kun pohjoismaisen yhteistyön tuloksena annettiin vahinkojen korvaamista koskeva yleislaki, vahingonkorvauslaki.¹⁸⁶

Vahingonkorvausoikeuden säännöksiä historiallinen tarkoitus on ollut estää ei-toivottujen tekojen tai loukkausten tapahtuminen. Loukkauksen tapahtuessa säännöstön tarkoituksena on ollut hyvittää vahingoittunutta osapuolta.¹⁸⁷ Myöhemmin yhteiskunta- ja talouskehityksen myötä kehittyi tarve hyödyntää korvausjärjestelmää myös muulloin kuin oikeudenloukkaustilanteissa. Vahingonkorvausvelvollisuutta ryhdyttiin hyödyntämään

¹⁸⁰ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 5.

¹⁸¹ Saarnilehto 2007, s. 16.

¹⁸² Routamo – Ståhlberg 2000, s. 6–8.

¹⁸³ Saarnilehto 2007, s. 16.

¹⁸⁴ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 7.

¹⁸⁵ Saarnilehto 2007, s. 17; HE 187/1973 vp, s. 2.

¹⁸⁶ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 7; HE 187/1973 vp, s. 1–3. Vaikka rikosoikeuden ja vahingonkorvausoikeuden välinen yhteys on selvästi heikentynyt aiemmasta, on niiden välinen yhteys ja sen vaikutukset hyvä tunnistaa. Tämänkin tutkielman keskiössä oleva VahL 5 luku on saanut alkunsa aiempien rikoslakiin sisältyneiden säännösten pohjalta.

¹⁸⁷ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 8–9.

sopimussuhteissa silloin, kun sopimukseen sitoutunut ei täyttänyt sitoumuksiaan. Tästä kehittyi aikanaan vahingonkorvausoikeuden toinen päävastuumuoto, sopimukseen perustuva vastuu.¹⁸⁸

Seuraavassa luvussa luodaan katsaus vahingonkorvausoikeuden keskeisiin vastuumuotoihin, sopimuksen ulkoiseen vastuuseen ja sopimukseen perustuvaan vastuuseen. Vastuumuotojen erottaminen on erityisen tärkeää, sillä kuhunkin soveltuva sääntelypohja on erilainen.

3.2 Vahingonkorvausoikeuden vastuumuodot

Vahingonkorvausoikeus jaetaan perinteisesti kahteen korvausvastuuseen, sopimukseen perustuvaan vastuuseen ja sopimuksenulkoiseen eli deliktiperusteiseen vastuuseen.¹⁸⁹ Sopimukseen perustuvan vastuun tarkoituksena on suojata sopimuskumppanien sopimukseen perustuvia odotuksia. Sopimusrikkomuksen tapahtuessa vahingonkorvaus on yksi keinoista saattaa sopimuskumppani sopimuksenmukaiseen lopputulokseen.¹⁹⁰ Sopimuksenulkoisen vastuumuoto on suojana sellaisten yllättävien vahinkotilanteiden varalta, jossa vahingonaiheuttaja ja vahingonkärsijä eivät ole sopimussuhteessa toistensa kanssa.

Näiden kahden korvausvastuun erottaminen on tärkeää, koska niitä koskeva sääntelypohja on osin erilainen. Sopimussuhteen ulkopuolisen vahingon korvaamiseen sovelletaan yleislakina vahingonkorvauslakia. Tämä käy eksplisiittisesti ilmi VahL 1 luvun 1 §:stä, jonka mukaan vahingon korvaamiseen on sovellettava tämän lain säännöksiä. Sopimukseen perustuvaan vastuuseen ei puolestaan sovelleta vahingonkorvauslakia.¹⁹¹ Tämä ilmenee VahL 1 luvun 1 §:n toisesta virkkeestä, jonka mukaan laki ei kuitenkaan koske sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta, ellei tässä laissa tai muussa laissa toisin säädetä. Sopimukseen perustuvassa vastuussa sopimuksen sisältö osoittaa soveltuvan lainsäädännön tai menettelytavan vahinkotilanteessa.¹⁹²

¹⁸⁸ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 18.

¹⁸⁹ Hemmo 1998, s. 1–2; Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 1. Korvausoikeus ja vahingonkorvausoikeus, Korvauslähteet ja vahingonkorvauksen asema; Ståhlberg – Karhu 2020, s. 47.

¹⁹⁰ Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 13. Sopimusperusteinen korvausvastuu.

¹⁹¹ Hemmo 2005, s. 3. Myös aiemmin Hemmo 1998, s. 28–29.

¹⁹² Hemmo 1998, s. 29. Osapuolet voivat keskenään sopia niistä menettelytavoista ja sovellettavista säännöistä, joita he tahtovat sopimussuhteessaan soveltaa.

Toinen tämän tutkielman kannalta merkittävä ero vastuumuotojen välillä on se, että sopimukseen perustuvassa vastuussa varallisuusvahingot korvataan ilman erityisiä edellytyksiä, sopimuksenmukaisesti.¹⁹³ Kuten myöhemmin tässä tutkielmassa osoitetaan, asian laita on eri silloin, kun on kyseessä sopimuksenulkoisen vastuumuoto. Sopimuksenulkoiset varallisuusvahingot edellyttävät tiettyjen VahL 5 luvun 1 §:n mukaisten lisäedellytysten täyttymistä voidakseen tulla korvauskelpoisiksi. Lisäksi tietyissä erityislaeissa on varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden vahvistavia säännöksiä, joiden nojalla varallisuusvahingot voidaan korvata.¹⁹⁴ Toisin sanoen, sopimukseen perustuvassa vastuussa varallisuusvahingot ovat suoraan korvauskelpoisia vahinkoja, kun taas sopimuksenulkoisessa vastuussa näin ei ole.¹⁹⁵

Vastuumuotojen erojen hahmottaminen on vahingonkorvausoikeudessa merkittävää, sillä vahinkojen korvauskelpoisuus voi riippua siitä onko kyseessä sopimuksenulkoisen vai sopimukseen perustuva vastuu.¹⁹⁶ Vaikka vastuumuotojen välinen korvauskelpoisuuden perustava ero on hyvä pitää mielessä, tämän tutkielman kiinnostuksen kohteena on sopimuksen ulkopuoliseen vastuuseen liittyvä tematiikka. Tästä syystä sopimussuhteeseen perustuvaa vastuuta ei käsitellä tässä enemmälti.

Yllä esitettyjen vastuumuotojen lisäksi on tärkeää erottaa toisistaan myös vahingonkorvausoikeuden vastuuperusteet. Vastuuperusteella tarkoitetaan perustetta, jonka nojalla korvausvelvollisuus syntyy.¹⁹⁷ Vahingonkorvausvastuuta ei synny, mikäli korvausvelvollisuuden perustavaa vastuuperustetta ei ole käsillä.¹⁹⁸

¹⁹³ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 50.

¹⁹⁴ Sandvik 2010, s. 25. Erityislakien mukaisia korvausperusteita ei käsitellä tässä tutkielmassa, mutta niiden olemassaolo on hyvä tunnistaa.

¹⁹⁵ Hemmo 1998, s. 56.

¹⁹⁶ Sopimukseen perustuvassa vastuussa varallisuusvahingot ovat korvauskelpoisia ilman vastaavia lisäedellytyksiä, kuin sopimuksenulkoisessa vastuussa. On siten mahdollista ajatella, että sopimussuhteessa varallisuusvahingot tulevat korvattaviksi helpommin kuin sopimuksen ulkoisissa suhteissa. Varallisuusvahinko voi olla sopimuksenmukaisena vahinkona korvattava, mutta sopimuksen ulkoisessa suhteessa korvauskelvoton.

¹⁹⁷ Hemmo 2018, s. 82.

¹⁹⁸ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 80.

3.3 Vahingonkorvauslain keskeinen vastuuperuste

Jokainen kärsii ensisijaisesti itse kohtaamansa vahingon. Tämä on perinteinen vahingonkorvausoikeuden lähtökohta.¹⁹⁹ Jotta vahingonkärsinyt voisi saada vahingonaiheuttajalta korvauksen kärsimästään vahingosta, täytyy olla olemassa korvausvelvollisuuden osoittava vastuuperuste. Vastuuperusteella tarkoitetaan seikastoa, jonka käsilläolo perustaa korvausvelvollisuuden.²⁰⁰ Jos perustetta ei ole käsillä, vahinko jää vahingonkärsijän kannettavaksi eikä vahingonkorvausvastuuta synny. Näin ollen vahinko ja korvattava vahinko eivät välttämättä tarkoita samaa asiaa.²⁰¹

Tuottamusvastuu on sopimuksenulkoisessa vastuussa pääsääntöinen vastuuperuste.²⁰² Vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, joka tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu. Säännös määrittelee VahL:n mukaisen tuottamusvastuun, joka käsittää tahallisella menettelyllä ja tuottamuksellisella eli huolimattomalla menettelyllä aiheutetut vahingot.²⁰³ Yksinkertaistaen kysymys on siitä, että vahingonaiheuttaja on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon.

Tuottamusvastuun mukaisesti tahallinen tai huolimaton menettely, jolla aiheutetaan toiselle vahinkoa johtaa pääsääntöisesti vahingonkorvausvastuuseen. Säännös on kuitenkin varauksellinen. Vastuu syntyy lainkohdan mukaan vain silloin, jos VahL:sta ei muuta johdu. Tällä lisäyksellä tarkoitetaan sitä, että VahL:n muissa säännöksissä esiintyy tarkennuksia vastuun syntymiseen.²⁰⁴

Tämän tutkielman kannalta merkittävä tuottamusvastuun tarkennus löytyy VahL 5 luvun 1 §:stä, jossa varallisuusvahinkojen korvausvelvollisuuden syntyminen on tuottamuksen ohella sidottu tiettyjen lisäedellytysten täyttymiseen. Varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuus

¹⁹⁹ Routamo – Ståhlberg 2000 s. 37.

²⁰⁰ Hemmo 2018, s. 82.

²⁰¹ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 79, s. 31. Yleisesti vahingolla tarkoitetaan ulkoisen seikan aiheuttamaa odottamatonta muutosta, jota on pidettävä vahingonkärsijän kannalta epäedullisena.

²⁰² Hemmo 2005, s. 23; Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 3. Tuottamus, Tuottamusvastuun asemasta.

²⁰³ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 85.

²⁰⁴ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 42.

riippuu siitä, täyttyykö tuottamuksen lisäksi jokin lainmukainen lisäedellytys vai ei.²⁰⁵ Jos mikään lisäedellytyksistä ei täyty, tuottamus ei yksin synnytä vahingonkorvausvastuuta. Näihin lisäedellytyksiin ja niiden täyttymiseen palataan täsmällisemmin seuraavassa pääluvussa. Ennen siirtymistä tarkemmin varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuteen, on tarpeellista kohdentaa mitkä ovat niitä varallisuusvahinkoja, jotka ovat korvauskelpoisia VahL 5 luvun 1 §:n mukaisesti.

3.4 Vahinkolajit

Kaikenlaisia vahinkoja tapahtuu joka päivä. Erilaiset tapahtumainkulut johtavat keskenään erilaisiin vahinkoihin. Henkilö voidaan pahoinpidellä viikonloppuna grillijonossa. Toisen autoon voi tulla lommo keskellä päivää ostoskeskuksen parkkipaikalla. Myös yritykset voivat kohdata erilaisia vahinkoja. Yritys voi kärsiä taloudellista vahinkoa, jos siitä on hyvän tavan vastaisesti ilmaistu harhaanjohtavia tai valheellisia tietoja. Nämä kaikki ovat keskenään hyvin erilaisia vahinkoja. Keskenään erilaiset vahingot ovat VahL:n systematiikassa jaettu omiin vahinkolajeihinsa, jotka tulevat korvattaviksi osin eri perusteilla.²⁰⁶

Vahingonkorvauslain viides luku pitää sisällään säännökset korvaukseen oikeuttavista vahingoista. Vahingonkorvauslain perusteella korvattavat vahinkotyytit on jaettu eri vahinkolajeihin sen mukaan, millaisesta vahingosta on kysymys.²⁰⁷ Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta. Seuraavassa virkkeessä todetaan, että milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, käsittää vahingonkorvaus hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

Vahingonkorvauslaissa erotetaan selkeästi omiksi vahinkolajeikseen henkilö-, esine- ja varallisuusvahingot. Henkilövahinkoja ovat muun muassa erilaiset ruumiinvammat ja esinevahinkoja ovat esineisiin kohdistuneet vahingot ja korjaustarpeet.²⁰⁸ Varallisuusvahinko on puolestaan taloudellisiin intresseihin kohdistuva vahinko, joka voi ilmetä esimerkiksi

²⁰⁵ Hemmo 1998, s. 97; Sandvik 2010, s. 25.

²⁰⁶ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 333.

²⁰⁷ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 214–215.

²⁰⁸ Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 9. Korvattavat vahingot, Korvauskelpoiset vahinkolajit.

yrityksen odotuksenmukaisen myyntituloksen menetyksenä.²⁰⁹ Tällaisesta henkilö- tai esinevahingosta riippumattomasta varallisuusvahingosta käytetään myös vakiintuneesti nimitystä puhdas varallisuusvahinko.²¹⁰ Kunkin pääryhmän sisällä vahinkolajiluokittelua voidaan myös jatkaa edelleen, eikä edellä mainittu pääkolmijako ole tarkkarajainen.²¹¹

Henkilö- ja esinevahingot tulevat VahL 5 luvun 1 §:n mukaan korvattaviksi ilman lisäedellytyksiä. Toisin sanoen henkilö- ja esinevahingot edellyttävät ainoastaan vahingonaiheuttajan tuottamusta korvausvastuun syntymiseksi. Varallisuusvahingon korvauskelpoisuus edellyttää tuottamuksen lisäksi jonkun laissa mainitun lisäedellytyksen täyttymistä eikä tuottamuksellinen menettely yksin riitä perustamaan korvausvelvollisuutta. Koska lain mukaan taloudellinen vahinko, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon on vain rajoitetusti korvauskelpoinen, on syytä täsmentää seuraavaksi, millaisia varallisuusvahinkoja tällä tarkoitetaan.

3.5 Käsitetulkinnallisia eroja vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaisesta puhtaasta varallisuusvahingosta

Erilaisten vahinkojen jako vahinkolajeihin vaikuttaa ensi katsannolta melko selkeältä. Henkilö- ja esinevahinkojen osalta jako onkin suhteellisen suoraviivainen. Kuitenkin se, mitkä kaikki varallisuusvahingot luetaan nimenomaisesti VahL 5 luvun 1 §:n mukaan korvattaviksi varallisuusvahingoiksi, on väitelty aihe.²¹²

Keskustelua on tutkijoiden keskuudessa herättänyt se, tulisiko VahL 5 luvun 1 §:n mukaan korvattava puhdas varallisuusvahinko käsittää *suppeasti* vai *laajasti*.²¹³ Suppean käsitetulkinnan mukaan puhdas varallisuusvahinko on vain ja ainoastaan sellainen taloudellinen vahinko, joka ei ole yhteydessä mihinkään henkilö- tai esinevahinkoon. Laaja käsitetulkinta pitää sisällään myös vahingot, jotka aiheutuvat henkilö- tai esinevahingon seurauksena.²¹⁴

²⁰⁹ Hemmo 1998, s. 95; Sisula-Tulokas 2012, s. 41–42.

²¹⁰ Sandvik 2010, s. 25; Ståhlberg – Karhu 2020, s. 369. Myös jo vuonna 1997 VahL:n esitöissä, HE 187/1973 vp, s. 3: Ilman yhteyttä henkilö- tai esinevahinkoon syntynyttä taloudellista vahinkoa voidaan kutsua puhtaaksi varallisuusvahingoksi. Myös ratkaisussa KKO 2005:105 viitataan puhtaaseen varallisuusvahinkoon.

²¹¹ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 215.

²¹² Sandvik 2010, s. 25.

²¹³ Sandvik 2010, s. 25.

²¹⁴ Sandvik 2010, s. 25.

Laajan käsitetulkinnan mukaan myös siis esimerkiksi sellainen varallisuusvahinko, kuten tulon menetys, joka on aiheutunut välillisesti kolmannen henkilö- tai esinevahingon seurauksena, tulisi korvata VahL 5 luvun 1 §:n mukaisena puhtaana varallisuusvahinkona.²¹⁵

Mika Hemmon vuonna 2002 oikeusministeriölle tekemässä selvityksessä varallisuusvahingot on jaettu neljään ryhmään:²¹⁶

1. Henkilö- tai esinevahinkoon liittyvä varallisuusvahinko
- 2. VahL 5 luvun 1 §:n mukainen puhdas varallisuusvahinko**
3. Esine- tai henkilövahingosta kolmannelle aiheutunut varallisuusvahinko
4. Varallisuusvahingosta kolmannelle aiheutunut varallisuusvahinko

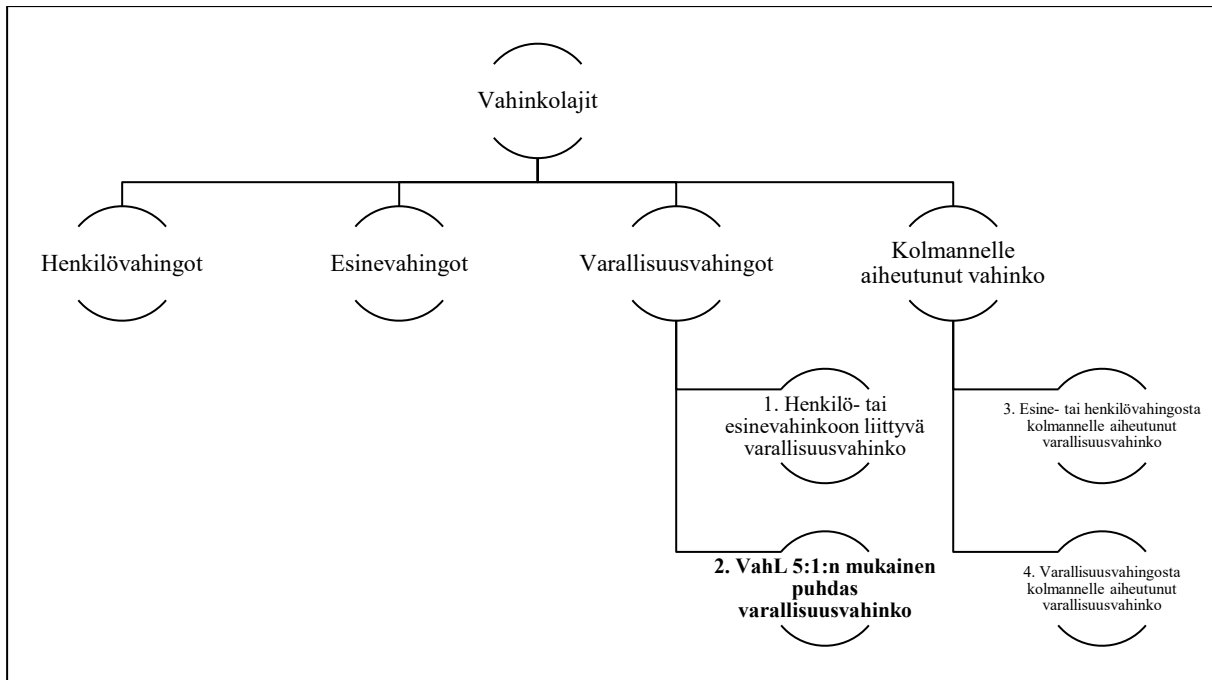
Kohdat 1 ja 2 luokitellaan varallisuusvahingoiksi perinteisen vahinkolajittelun mukaisesti. Kohdat 3 ja 4 luokitellaan erityisiksi varallisuusvahingoiksi, jotka sijoittuvat omaan vahinkolajiinsa, kolmannelle aiheutuneisiin vahinkoihin.²¹⁷ Joidenkin tutkijoiden edustaman yllä mainitun laajan käsitetulkinnan mukaisesti myös kohdat 3 ja 4 olisi kuitenkin luokiteltava VahL 5 luvun 1 §:n mukaisiksi puhtaiksi varallisuusvahingoiksi.²¹⁸

²¹⁵ Tässä tutkielmassa keskitytään täsmällisesti VahL:n mukaan korvattaviin puhtaisiin varallisuusvahinkoihin. Vaikka kolmannelle aiheutunut vahinko ei ole varsinaisesti tämän tutkielman kiinnostuksen kohteena, varallisuusvahinkojen moninaisuuden osoittaminen on kuitenkin aiheellista, sillä oikeustila on paikoin epäselvä sen suhteen, mitkä varallisuusvahingot tulevat korvattaviksi VahL 5:1:n mukaisina puhtaina varallisuusvahinkoina.

²¹⁶ Hemmo 2002, s. 4.

²¹⁷ Hemmo 2005, s. 149, s. 158; Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 9 Korvattavat vahingot, Korvauskelpoiset vahinkolajit, Kolmannelle aiheutunut vahinko.

²¹⁸ Sandvik 2010, s. 29; Sandvik 2017, s. 777–778. Sisula-Tulokas 2012, s. 46, alaviite 47. Laajaa käsitetulkintaa edustaa tutkijoista Sandvik. Sisula-Tulokas nojautuu Sandvikin näkemykseen.

Kuvio 1. Vahinkolajit

1. *Henkilö- tai esinevahinkoon liittyvä varallisuusvahinko.* Ensimmäisen kohdan mukainen henkilö- ja esinevahinkoon liittyvä varallisuusvahinko on nimensä mukaisesti taloudellinen seuraus aiheutuneesta henkilö- tai esinevahingosta. Kyse on epäsuorasta henkilö- ja esinevahinkoon liittyvästä vahingosta.²¹⁹ Tällaisesta vahingosta on käytetty myös nimitystä yleinen varallisuusvahinko.²²⁰ Esimerkiksi pahoinpitelystä johtuvat hoitokustannukset ovat henkilövahinkoon liittyvä varallisuusvahinko. Hoitokustannukset eivät ole suora seuraus pahoinpitelystä, mutta ne liittyvät olennaisesti siihen.

Henkilö- ja esinevahingoista seuraava yleinen varallisuusvahinko korvataan samalla perusteella kuin sitä edeltänyt henkilö- tai esinevahinko. Pahoinpitelystä seuraavat hoitokustannukset tulevat siis korvattavaksi samalla edellytyksellä, kuin pahoinpitelystä seurannut henkilövahinko. Huomionarvoista on, että yleinen varallisuusvahinko korvataan henkilö- tai esinevahinkona vain niissä tapauksissa, kun varallisuusvahinko aiheutuu vahingoittuneelle henkilölle tai vahingoittuneen esineen omistajalle.²²¹ Kun varallisuusvahinko on seurausta

²¹⁹ Saarnilehto 2007, s. 117; Hemmo 2005, s. 149–150.

²²⁰ Sandvik 2010, s. 30.

²²¹ Sandvik 2010, s. 31.; Hemmo 2005, s. 150.

samalle henkilölle aiheutuneesta henkilö- tai esinevahingosta, varallisuusvahingon korvaamiseen ei liity sen suurempia epäselvyyksiä.²²²

2. *VahL 5:1:n mukainen puhdas varallisuusvahinko.* Toisen kohdan mukainen VahL 5 luvun 1 §:n mukainen puhdas varallisuusvahinko on tämän tutkielman pääkiinnostuksen kohde. Puhutaan henkilö- ja esinevahingoista riippumattomista puhtaista varallisuusvahingoista. Varallisuusvahinko, joka syntyy täysin riippumatta mistään henkilö- tai esinevahingosta, on sellainen, joka kohdistuu suoraan taloudellisiin etuuksiin.²²³ Henkilö- ja esinevahingosta riippumaton varallisuusvahinko voi näkyä yrityksen tuotto-odotusten vähentymisenä, asiakkaiden menettämisenä tai yleisenä liikevaihdon laskemisena. Tällaiset itsenäiset ja muista vahingoista riippumattomat varallisuusvahingot voidaan korvata VahL 5 luvun 1 §:n mukaisina puhtaina varallisuusvahinkoina.²²⁴

3. *Esine- tai henkilövahingosta toiselle aiheutunut varallisuusvahinko.* Kolmannen kohdan mukaisessa esine- tai henkilövahingosta toiselle aiheutuneessa varallisuusvahingossa on kysymys kolmannelle aiheutuneesta vahingosta. Kolmannelle aiheutunut vahinko on erityisasemassa oleva varallisuusvahinko.²²⁵ Kysymys on siitä, että yhdelle henkilölle aiheutuneesta ensivahingosta on aiheutunut toiselle henkilölle vahinkoa. Kolmannelle aiheutuneiden vahinkojen korvauskelpoisuutta on pidetty rajoitettuna. Vahingonkorvaus on voinut tulla kysymykseen vain erityistapauksissa.²²⁶

4. *Varallisuusvahingosta kolmannelle aiheutunut varallisuusvahinko.* Neljännen kohdan mukainen toisen puhtaasta varallisuusvahingosta kolmannelle aiheutunut varallisuusvahinko on kolmannen kohdan tavoin erityisasemassa oleva kolmannelle aiheutunut vahinko. Kysymys on varallisuusvahingosta, joka aiheutuu henkilölle toisen henkilön puhtaan varallisuusvahingon seurauksena. Tällaisen kolmannelle aiheutuneen vahingon korvaamista pidetään vielä rajoitetumpana kuin kohdan kolme mukaista kolmannelle aiheutunutta vahinkoa. On jopa

²²² Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 9. Korvattavat vahingot, Korvauskelpoiset vahinkolajit, Varallisuusvahingot.

²²³ Hemmo 2002, s. 4; Ståhlberg – Karhu 2020, s. 369.

²²⁴ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 231–232.

²²⁵ Hemmo 2005, s. 158; Sisula-Tulokas 2012, s. 44–45.

²²⁶ Hemmo 2005, s. 158. Sandvik 2017, s. 777–778.

lausuttu, että tällainen varallisuusvahingon seurausvahinko voisi olla luonteeltaan korvauskelvoton.²²⁷

Laajan käsitetulkinnan edustajien mukaan kaikki yllä mainitut varallisuusvahingot tulisi lukea VahL 5 luvun 1 §:n mukaan korvattaviksi varallisuusvahingoiksi. Suppean käsitetulkinnan edustajien mukaan vain kohdan 2 mukaiset varallisuusvahingot ovat VahL 5 luvun 1 §:n mukaisia puhtaita varallisuusvahinkoja. Koska *Hemmo* on luokitellut VahL 5 luvun 1 §:n mukaiset puhtaat varallisuusvahingot omaksi muista varallisuusvahingoista erilliseksi ryhmäksi, voidaan hänen perustellusti katsoa edustavan suppeaa käsitetulkintaa.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on niin ikään edustettu suppeaa käsitetulkintaa. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2003:124 todetaan, että VahL 5 luvun korvausjärjestelmä rakentuu ajatukselle, jonka mukaan korvaukseen on oikeutettu se, jolle välittömästi on vahinkotapahtumasta aiheutunut vahinko.²²⁸ Puhtaiden varallisuusvahinkojen suppeaa käsitetulkintaa puoltavia seikkoja löytyy lisäksi VahL:n esitöistä.²²⁹

Kaikki edellä mainitut seikat huomioon ottaen, tässä tutkielmassa lähdetään siitä, että VahL 5 luvun 1 §:n mukaisina puhtaina varallisuusvahinkoina korvattavia varallisuusvahinkoja ovat vain sellaiset henkilö- ja esinevahingoista riippumattomat itsenäiset taloudellisiin etuuksiin kohdistuvat vahingot. Tämä tutkielma edustaa siten varallisuusvahinkojen suppeaa käsitetulkintaa.²³⁰

3.6 Puhtaiden varallisuusvahinkojen erityisasema

Henkilö- ja esinevahingoista riippumattomat puhtaat varallisuusvahingot ovat eräänlaisessa erityisasemassa muihin vahinkoihin nähden. Erityisasema perustuu siihen, että vahinkolaji on vain rajoitetusti korvauskelpoinen. Tavanomaisten henkilö- ja esinevahinkojen

²²⁷ Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 9 Korvattavat vahingot, Korvauskelpoiset vahinkolajit, Kolmannelle aiheutunut vahinko.

²²⁸ KKO 2003:124, Perustelut. Ratkaisu ei tosin ollut yksimielinen ja sen perusteluja on kritisoitu.

²²⁹ HE 187/1973 vp: Välillinen vahinko eli kolmannen henkilön vahinko jää yleensä korvattavien vahinkojen ulkopuolelle.

²³⁰ Pidän kuitenkin mahdollisena sitä, että kohdan 3 mukaiset toisen henkilö- tai esinevahingon seurauksena aiheutuneet välilliset varallisuusvahingot voivat tulla korvauskelpoisiksi joissain tapauksissa.

korvauskelpoisuuden syntymiseksi edellytetään ainoastaan tuottamusta, mutta puhtaat varallisuusvahingot tulevat korvauskelpoisiksi poikkeuksellisemmin.

Korvauskelpoisuuden korkeampaa kynnystä ja tietynlaista erityisasemaa muiden vahinkolajien joukossa perustellaan seuraavasti. Korkeamman kynnyksen asettamisella on ensisijaisesti pyritty suojaamaan yleistä liike-elämän toimintavapautta.²³¹ Tavanomainen elinkeinonharjoittajien välinen kilpailu liike-elämässä ja arvostelunvapaus voivat johtaa toisen varallisuusaseman vahingoittumiseen.²³² On hyvin tavallista, että samoilla markkinoilla toimivat elinkeinonharjoittajat kilpailevat samoista asiakkaista. Jos toinen kehittää vaikkapa uuden tuotteen tai palvelun, toinen saattaa menettää asiakkaita ja tuloa, jolloin tämän varallisuusasema vahingoittuu. Vahingon aiheutuminen ei tällaisessa tapauksessa ole seurausta muusta kuin terveestä kilpailusta markkinoilla. Myös sananvapauden nojalla on sallittua arvostella elinkeinonharjoittajien toimintaa. Arvostelu voi johtaa samalla tavalla asiakkaiden ja tulon menetyksiin. Tällaisella tavalla heikentynyt varallisuusasema ei kuitenkaan perusta vahingonkorvausoikeutta tai -velvollisuutta.²³³ Vaikka liike-elämän toimintavapauden varmistaminen on syy varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden rajallisuudelle, on kuitenkin syytä täsmentää, että vilpillinen tai muutoin tarkoituksellisesti toisen asemaa vahingoittava toiminta elinkeinoelämässä samoin kuin epäasiallinen arvostelu kuuluvat epäilyksettä vahingonkorvausoikeudellisen suojan piiriin.

Puhtaiden varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden korkeampi kynnys johtuu edellä mainittujen perusteiden lisäksi myös laajan korvauskelpoisuuden hillitsemisestä.²³⁴ Jos puhtaat varallisuusvahingot olisivat korvattavia vahinkoja kepein perustein, korvauskelpoisten vahinkojen määrä saattaisi kasvaa hallitsemattomasti. Liian matala kynnys vahingonkorvausvastuun syntymiselle rajoittaisi normaalin elinkeinoelämän toimintaa tarpeettomasti, ja sillä olisi kauaskantoisia yhteiskunnallisia vaikutuksia.²³⁵

²³¹ Rudanko 2009, s. 545–546.

²³² Hemmo 1998, s. 102–103; Ståhlberg – Karhu 2020, s. 371.

²³³ Hemmo 1998, s. 102–103; Saarnilehto, ym. 2004, IV Vahinkojen korvaaminen, 9. Korvattavat vahingot, Korvauskelpoiset vahinkolajit, Varallisuusvahingot.

²³⁴ Hemmo 1998, s. 103.

²³⁵ Routamo – Ståhlberg 2000, s. 233.

Puhtaiden varallisuusvahinkojen korkea korvauskelpoisuuskyynnys on osin perusteltu. Korkea kynnys on saanut osakseen myös kritiikkiä. Tutkijoista erityisesti *Sisula-Tulokas* on todennut, että korkean kynnyksen asettava säännös on hankala ja vanhentunut.²³⁶ Lisäksi hänen mukaansa puhtaat taloudelliset vahingot ovat nousseet nyky-yhteiskunnassa asemaan, joka olisi oikeutettu yhtä suureen suojaan henkilö- ja esinevahingot.²³⁷ Hän ei myöskään näe todennäköisenä sitä, että korvauskelpoisten vahinkojen määrä kasvaisi hallitsemattomasti, jos kynnys korvauskelpoisuudelle olisi matalampi.²³⁸ Hän on sitä mieltä, että puhtaiden varallisuusvahinkojen korotettu erityisasema ei ole ajantasainen.²³⁹

Liike-elämän toimivuuden takaaminen on erityisen tärkeä tavoite. Korkeamman korvauskynnyksen asettaminen varallisuusvahingoille on tältä osin hyvin perusteltu. Olisi kestävämpiä, jos markkinoiden normaali toiminta voisi synnyttää vahingonkorvausvastuun. Sen sijaan olen yhtä mieltä *Sisula-Tulokkaan* kanssa siitä, että puhtaat varallisuusvahingot ovat nykypäivänä asemassa, jossa ne ansaitisivat suurempaa suojaa kuin nyt. En ole vakuuttunut myöskään siitä, että varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuskyynnys laskeminen vaikuttaisi merkittäväällä tavalla korvauskelpoisten vahinkojen määrään. Selvää toki on, ettei varallisuusvahinkojen erityisasemaa tule poistaa tai korvauskynnystä alentaa tarpeettomasti. Näkemykseni mukaan varallisuusvahinkojen tulisi kuitenkin olla korvauskelpoisia, kun varallisuusarvoinen vahinko on seurausta tarkoituksellisesta oikeudenvastaisesta toiminnasta.

Seuraavassa pääluvussa keskitytään puhtaiden varallisuusvahinkojen korvausedellytyksiin tarkemmin. Luvussa avataan puhtaiden varallisuusvahinkojen korvausperusteen täyttymisen edellytyksiä ja osoitetaan, millaisissa tilanteissa korvauskynnys ylittyy.

²³⁶ *Sisula-Tulokas* 2007, s. 415; *Sisula-Tulokas* 2012, s. 306.

²³⁷ *Sisula-Tulokas* 2007, s. 417.

²³⁸ *Sisula-Tulokas* 2007, s. 430.

²³⁹ *Sisula-Tulokas* 2007, s. 427–430; Samansuuntaisesti myös Ståhlberg – Holappa – Kankaanpää 2001, s. 750.

4 Puhtaiden varallisuusvahinkojen korvausedellytykset sopimuksen ulkoisessa vastuussa

4.1 Lähtökohta

Suomen vahingonkorvausoikeudessa puhtaat varallisuusvahingot ovat erityisasemassa. Tässä pääluvussa selvitetään ne edellytykset, jotka lainsäädännössämme on asetettu puhtaiden varallisuusvahinkojen korvaamiselle. Keskeinen vahingonkorvausoikeuden perustava säännös on VahL 5 luvun 1 pykälä, joka asettaa tietyt edellytykset puhtaiden varallisuusvahinkojen korvattavuudelle.

Sananvapauden käyttämiseen ja viestintään ei ennalta aseteta mitään rajoituksia. Viestin sisällöstä aiheutunut vahinko voi siitä huolimatta perustaa vahingonkorvausvastuun.²⁴⁰ Sosiaalisessa mediassa julkaistusta viestistä aiheutunut vahinko johtaa vahingonkorvausvastuuseen samojen säännösten mukaan kuin verkon ulkopuolellakin.²⁴¹ Puhdas henkilö- ja esinevahingoista riippumaton varallisuusvahinko voi syntyä esimerkiksi, jos yrityksestä julkaistaan halventava arvostelu, jonka johdosta se menettää asiakkaita ja tuloa. Vahinko kohdistuu suoraan elinkeinonharjoittajan taloudellisiin intresseihin ja esiintyy tämän taloudellisten voitto-odotusten menetyksenä.²⁴² Tässä pääluvussa selvitetään, voiko edellä kuvatussa tilanteessa korvausvelvollisuuden perustava VahL 5 luvun 1 §:n mukainen vastuuperuste täytyä, ja voiko tällä tavoin syntynyt puhdas varallisuusvahinko olla korvauskelpoinen.

4.2 Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan korvattava varallisuusvahinko

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan sellainen varallisuusvahinko, joka ei suoraan liity esine- tai henkilövahinkoon on korvauskelpoinen kolmessa tapauksessa. Vahinko on korvauskelpoinen, kun:

1. vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla;

²⁴⁰ Pesonen 2017, s. 179.

²⁴¹ Pesonen 2017, s. 249.

²⁴² Hemmo 2005, s. 152.

2. vahinko on aiheutettu julkista valtaa käytettäessä; tai

3. muussa tapauksessa on erittäin painavia syitä vahingon korvaamiselle.

Jotta puhdas varallisuusvahinko voidaan korvata, jonkin kolmesta yllä mainitusta edellytyksestä tulee täyttyä. Toisin sanoen, jotta varallisuusvahingon kohdannut yritys voisi olla oikeutettu vahingonkorvaukseen, yksityishenkilön julkaisun tulee täyttää rangaistavan teon tunnusmerkistö. Vahingonkorvaus on lisäksi mahdollinen, jos sille katsotaan olevan erittäin painavia syitä. Yksityishenkilön julkaisusta seuraava varallisuusvahinko ei käsitä julkisen vallan käyttämistä, eikä kohdan kaksi korvausedellytys voi soveltua tähän tilanteeseen.

Seuraavissa luvuissa tulkitaan korvauserusteiden täyttymisedellytyksiä tarkemmin. Koska yksityishenkilön julkaisu toiminnassa ei käytetä julkista valtaa, kohdan kaksi korvauserustetta ei käsitellä enemmälti.

4.3 Milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla

Puhtaiden varallisuusvahinkojen ensimmäinen korvauseruste on oikeudenvastainen rangaistavaksi säädetty teko. Vastuuperuste täyttyy, kun varallisuusvahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla. Riittää, että vahinkoon johtanut teko on sellainen, joka täyttää rikostunnusmerkistön.²⁴³ Korvausvastuu syntyy, vaikka tekijä jäisi esimerkiksi alaikäisyyden tai syyntakeettomuuden vuoksi rankaisematta.²⁴⁴ Tältä osin voidaan puhua teon rangaistavuudesta in abstracto, jossa teon rangaistava luonne on korvausvastuun perustava seikka.²⁴⁵

Rikosperuste vahingonkorvauserusteena osoittaa sen, että vahingon korvaaminen on sidoksissa lainvastaiseen menettelyyn.²⁴⁶ Varallisuusvahingosta tulee korvauskelpoinen, kun vahinko on aiheutettu hyvän tavan vastaisella menettelyllä, josta on säädetty rangaistus. On kuitenkin huomioitava, että rikostunnusmerkistön täytyminen ei yksistään johda vastuuperusteen täyttymiseen. Tutkijoiden mukaan täyttyneen rikostunnusmerkistön ja

²⁴³ Hemmo 1998, s. 65.

²⁴⁴ HE 187/1973 vp, s. 23.

²⁴⁵ Hemmo 1998, s. 65; Routamo – Ståhlberg 2000, s. 233; Tiilikka 2009, s. 614.

²⁴⁶ Saarnilehto 2010, s. 104.

vahingonkorvauksella korvattavan vahingon tulee kohdistua samaan oikeushyvään.²⁴⁷ Toisin sanoen sen oikeushyvän, jota rikostunnusmerkistön täyttävällä teolla loukataan, tulee olla sama kuin se, johon vahingonkorvaus kohdistuu.²⁴⁸

Rikostunnusmerkistön tulee täytyä täsmällisesti, jotta rikosvastuuperuste voi täytyä. Tätä ilmentää rikoslain (39/1889, jäljempänä RL) 3 luvun 1 §:ssä ilmaistu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, jonka mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rikostunnusmerkistöjä on tulkittava laillisuusperiaatteen mukaisesti. Oikeusturvasyistä laillisuusperiaatteen mukainen tulkinta on suppeaa, eikä analogiatulkintoja syytetyn vahingoksi sallita.²⁴⁹ Mikäli varallisuusvahingon aiheuttanut menettely ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä, ei vahingonkorvausvelvollisuuden perustava rikosvastuuperuste voi täytyä.

On hyvin mahdollista, että vahinkoa aiheuttanut menettely on luonteeltaan rangaistavaa, mutta rikostunnusmerkistö voi jäädä täsmällisesti täyttymättä. Rikostunnusmerkistöjen täyttymiseen liittyvä problematiikka on myös tutkijoiden keskuudessa tunnistettu. *Hemmo* on todennut jo vuonna 1998, että rikostunnusmerkistöjen suppea tulkinta voi esimerkiksi teknologisen kehityksen myötä johtaa siihen, että selvästi vahingollisiin ja moitittaviin teoihin soveltuva rangaistussäännöstä ei yksinkertaisesti löydy.²⁵⁰ *Tiilikka* puoltaa tulkintaa, jonka mukaan rikostunnusmerkistöt voisivat toimia korvausvastuun perustavien epätoivottavien menettelyjen kuvauksina. Jos selvästi epätoivottava menettely ei täytä rikostunnusmerkistöä täsmällisesti, korvausta varallisuusvahingosta voitaisiin vaatia erittäin painaviin syihin vedoten.²⁵¹ Tällöin rikostunnusmerkistön täsmällistä täyttymistä ei edellytettäisi, koska korvausta vaadittaisiin erittäin painavien syiden nojalla – ei rangaistavaksi säädetyn teon.

²⁴⁷ Hemmo 1998, s. 66.

²⁴⁸ Tiilikka 2009, s. 613. Myös Saarnilehto 2010, s. 114–115. Saarnilehdon mukaan korvauksen puhtaasta varallisuusvahingosta voi rangaistavaksi säädetyn teon perusteella saada vain rangaistussäännöksellä suojatun oikeushyvän haltija. Suojellusta edusta varallisuusvahinkojen korvaamisen yhteydessä myös Kleineman 1987, s. 150–152.

²⁴⁹ Lappi-Seppälä, ym. 2013, I Yleisiä kysymyksiä, 2. Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate.

²⁵⁰ Hemmo 1998, s. 67.

²⁵¹ Tiilikka 2009, s. 614–615.

Tutkijoiden kannanotot on hyvä pitää mielessä erityisesti silloin, kun vahinkoon johtanut menettely on selvästi luonteeltaan moitittavaa, mutta rikostunnusmerkistö ei täyty. Moitittava menettely, joka ei täytä rikostunnusmerkistöä voi olla korvauskelpoinen VahL 5 luvun 1 §:ssä mainitun kolmannen erittäin painavat syyt -kohdan nojalla.

Seuraavissa luvuissa pyritään erittelemään ja osoittamaan sellaiset rikokset, joiden rangaistavan teon edellytys voisi täytyä. Esitettävät rikostunnusmerkistöt ovat sellaisia, jotka voisivat täytyä silloin, kun yksityishenkilö julkaisee halventavan, harhaanjohtavan tai muutoin moitittavan arvostelun elinkeinonharjoittajasta siten, että tämä kärsii julkaisun johdosta taloudellisia menetyksiä.

4.4 Kunnianloukkaus

4.4.1 Kunnianloukkauksen kohde

Kunnianloukkauksesta säädetään rikoslain 24 luvun 9 §:ssä seuraavasti:

9 § Kunnianloukkaus

Joka

1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka

2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,

on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksena ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Rangaistavan teon vaatimuksen voisi ensinnäkin täyttää RL 24 luvussa rangaistavaksi säädetty kunnianloukkaus. Edellisessä lauseessa käytetty sana ”voisi” viittaa tosin siihen, että

kunnianloukkauksrikoksen tunnusmerkistön täyttyminen ei ole oikeushenkilöiden osalta enää yhtä suoraviivaista kuin aikaisemmin. Aiemman oikeustilan mukaan oikeushenkilö saattoi olla kunnianloukkauksrikoksen kohteena.²⁵² Myöhemmin rikoslain uudistamisen yhteydessä täsmennettiin, että kunnianloukkauksen kohteena voi olla vain luonnollinen henkilö.²⁵³

Rikoslain uudistamisen yhteydessä annetussa hallituksen esityksessä todetaan selväsanaisesti, että kunnianloukkauksen kohteena voi olla vain luonnollinen henkilö.²⁵⁴ Hallituksen esityksessä täsmennetään, että oikeushenkilön kunniaa ei suojata suoraan, mutta oikeushenkilö voi tietyissä tapauksissa saada suojaa silloin, kun oikeushenkilöön kohdistettu kunnianloukkaus loukkaa sen parissa työskenteleviä ihmisiä.²⁵⁵ Kyse on aiemmin mainitun välillisen puuttumisen teorian ilmiöstä. Jos oikeushenkilön taustalla toimivan yksityisen perusoikeus vaarantuu, sille voidaan antaa suojaa välillisesti oikeushenkilön kautta. Hallituksen esityksestä saa käsityksen, jonka mukaan aiemmat ratkaisut, joissa oikeushenkilö on ollut kunnianloukkauksen kohteena, edustavat vanhentunutta käsitystä kunnianloukkauksrikosten asianosaiskelpoisuudesta, jota pyritään nyt tehtävällä uudistuksella oikaisemaan nykyoikeustilaa vastaavaksi.

Samoihin aikoihin uutta käsitystä edustavan hallituksen esityksen antamisen kanssa, korkein oikeus on antanut ratkaisun KKO 2000:45. Tapauksessa oikeushenkilö on ollut kunnianloukkauksrikoksen – tai silloisen lain mukaisesti herjaus- ja solvausrikoksen – asianomistajana.²⁵⁶ Tapauksessa kommandiittiyhtiö ja sen vastuunalaiset yhtiömiehet esittivät vaatimuksia televisiotoimittajaa ja vastaavaa ohjelmatoimittajaa kohtaan siitä, että televisio-ohjelmassa esitettiin väitteitä, joiden mukaan kommandiittiyhtiö myi käytettyjä ompelukoneita uusina. Ratkaisutekstin mukaan kommandiittiyhtiö oli oikeutettu vahingonkorvaukseen uutisen johdosta kärsimistään varallisuusvahingosta, kuten liikevaihdon vähenemisestä.²⁵⁷

²⁵² Tiilikka 2007, s. 415.

²⁵³ HE 239/1997 vp, s. 34.

²⁵⁴ HE 239/1997 vp, s. 34.

²⁵⁵ HE 239/1997 vp, s. 34.

²⁵⁶ KKO 2000:45, Perustelut.

²⁵⁷ KKO 2000:45.

Muutamaa vuotta myöhemmin annettiin toinen ratkaisu KKO 2005:1, jossa käsiteltiin elinkeinonharjoittajaan kohdistuvaa kunnianloukkausrikosta. Tapauksessa oli kysymys siitä, että iltapäivälehdessä oli julkaistu voimakassanainen ravintola-arvostelu, josta ravintola oli tunnistettavissa, vaikka sitä ei oltu nimeltä mainittu. Tämän tapauksen osalta erityisesti huomionarvoista on se, että oikeudessa ratkaistava kysymys käsitteli sitä, oliko kirjoituksen laatinut toimittaja syyllistynyt kunnianloukkaukseen ravintolan omistajaa kohtaan, vaikka itse arvostelu kohdistui ravintolaan.²⁵⁸

Ratkaisusta ilmenevin perustein korkein oikeus katsoi, että ravintolan omistaja voitiin yhdistää ravintolayritykseensä, koska ravintola ja sen omistaja olivat helposti tunnistettavissa arvostelusta. Kyseisessä tapauksessa kunnianloukkaustunnusmerkistö ei kuitenkaan täyttynyt, koska katsottiin, että ravintola-arvostelu ei sisällöltään ylittänyt sitä, mitä voitiin lain mukaan pitää hyväksyttävänä.²⁵⁹ Siitä huolimatta ratkaisu osoittaa sen, että oikeushenkilöön kohdistuva arvostelu voidaan tietyissä tapauksissa ulottaa oikeushenkilön taustalla toimivaan luonnolliseen henkilöön.

Yllä selostetut ratkaisut osoittavat kunnianloukkausrikosten täsmällisen kohteen ja heijastavat erinomaisesti myös hallituksen esityksessä asetettuja suuntaviivoja. Kunnianloukkaustunnusmerkistö suojaa paitsi luonnollisia henkilöitä, myös välillisesti oikeushenkilöön yhdistettäviä luonnollisia henkilöitä. Kunnianloukkauksen kohteena olevan luonnollisen henkilön on oltava tunnistettavissa. Tapauksessa KKO 2000:45 oli kysymys kommandiittiyhtiöstä ja sen yhtiömiehistä. Kommandiittiyhtiön yhtiömiesten yhdistäminen kommandiittiyhtiöön itseensä on perusteltavissa, sillä kommandiittiyhtiö on henkilöyhtiö, jolle on ominaista yhtiömiesten henkilökohtainen osallistuminen yhtiön toimintaan.²⁶⁰ Tapauksessa KKO 2005:1 arvostelun taustalla oleva elinkeinonharjoittaja oli yhdistettävissä arvostelun kohteena olevaan oikeushenkilöön, koska tämä oli tunnistettavissa.

Kunnianloukkausrikosten asianomistajapiirin supistuminen rajoittaa huomattavasti erityisesti suurten yritysten oikeutta saada vahingonkorvausta yksityishenkilön julkaiseman arvostelun

²⁵⁸ KKO 2005:1.

²⁵⁹ KKO 2005:1, kohta 7.

²⁶⁰ Koski 2000, 3. Eri yhteisömuodot ja säätiöt, Henkilöyhtiöt.

perusteella.²⁶¹ Kunnianloukkausrikostunnusmerkistö voi täytyä vain silloin, kun yrityksen taustalla toimiva luonnollinen henkilö on tunnistettavissa tai yhdistettävissä yritykseensä. Mitä suuremmasta yrityksestä on kysymys, sitä vaikeampaa tunnistaminen on.

Kunnianloukkaustunnusmerkistön täytyminen suurten yritysten osalta näyttää melko epätodennäköiseltä. Toisaalta, kuten edellisessä luvussa tuotiin ilmi, sellainen moitittava menettely, joka ei täytä rikoksen tunnusmerkistöä täsmällisesti, voisi tulla korvauskelpoiseksi kohdan kolme erittäin painavat syyt -perusteen nojalla. Siten myös suurten yritysten oikeutta vahingonkorvaukseen voidaan edelleen pitää mahdollisena, vaikka kunnianloukkaustunnusmerkistö ja rangaistavaksi säädetyn teon korvausedellytykset jäisivät täsmällisesti täyttymättä.

Pienemmät yritykset, joiden taustalla olevat luonnolliset henkilöt ovat helpommin tunnistettavissa voivat olla kunnianloukkauksen kohteena. Kunnianloukkaustunnusmerkistö voi siten täytyessään perustaa ainakin pienemmille yrityksille oikeuden vahingonkorvaukseen. Seuraavassa alaluvussa tarkennetaan, millainen menettely täyttää kunnianloukkausrikostunnusmerkistön.

4.4.2 Kunnianloukkaustunnusmerkistön täytyminen

Kunnianloukkausta koskevan rangaistussäännöksen tarkoituksena on suojata perustuslain 10 §:ssä tarkoitettua kunniaa. Rangaistussäännöksen tulkinnassa on otettava huomioon perustuslain 12 §:ssä turvattu sananvapaus.²⁶² Sananvapautta voidaan käyttää sosiaalisessa mediassa esimerkiksi kommentoimalla uutisia, osallistumalla keskusteluihin tai esittämällä mielipiteensä. Yhteiskunnallinen keskustelu kuuluu sananvapauden suojan sisällölliseen ydinalueeseen. Jotta voidaan löytää tasapaino kunnian suojan ja sananvapauden välille, tulee arvioida sitä, millaiset ilmaisut ovat sananvapauden nojalla sallittuja ja millaiset ilmaisut loukkaavat kunnian suojaa.²⁶³ Selvää on, että sananvapautta ei saa käyttää toisen kunnian loukkaamisen tarkoituksessa.²⁶⁴

²⁶¹ Korpisaari 2016, s. 175–176.

²⁶² Lappi-Seppälä, ym. 2013, II Rikoslajit, 13. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset, Kunnian ja yksityisyyden suoja, Kunnianloukkaus.

²⁶³ Pylvänäinen 2015, s. 6.

²⁶⁴ Tiilikka 2007, s. 142.

Perusmuotoinen kunnianloukkaus jakautuu kahteen tekomuotoon. Kunnianloukkaukseen syyllistyy pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan se, joka esittää toisesta *valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa loukatulle*. Kysymys on sellaisen tiedon levittämisestä, joka ei pidä paikkansa.²⁶⁵ Valheellinen tieto tai halventava ilmaus voidaan ilmaista suullisesti, kirjallisesti tai millä tahansa muulla tavalla.²⁶⁶ Myös verkon välityksellä ilmaistu tieto tai vihjaus voi olla kunnianloukkauksena rangaistava. Näin ollen sosiaalisessa mediassa julkaistu viesti tai arvostelu, joka ei ole totuudenmukainen voi täyttää kunnianloukkaustunnusmerkistön.

Valheellisen tiedon tai vihjauksen sisällölle ei ole asetettu muita vaatimuksia kuin se, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa.²⁶⁷ Teon rangaistavuus ei siten edellytä nimenomaista loukkaustarkoitusta. Riittävää on, että ilmaisun esittäjä on käsittänyt, että tiedon tai vihjauksen esittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle.²⁶⁸ Valheellinen tieto tai vihjaus, jossa väitetään henkilön syyllistyneen rikokseen, on katsottu olevan luonteeltaan sellainen, joka tuottaa loukatulle vahinkoa ja kärsimystä.²⁶⁹ Myös esimerkiksi väitteet, jotka koskevat henkilön alkoholi-, peli- tai huumeriippuvuutta voivat tuottaa vahinkoa tai kärsimystä loukatulle. Lisäksi väite, joka koskee liikemiehen taloudellisia vaikeuksia, voi olla luonteeltaan loukkaava.²⁷⁰ Yleensä tällaiset totuudenvastaiset ja loukkaavat väitteet loukkaavat ilmaisun kohteen kunniaa, eivätkä ole sananvapauden nojalla sallittuja. Toisaalta liioitellut tai väritetyt väitteet toisen epäasianmukaisesta menettelystä katsotaan tietyissä tapauksissa sallituiksi.²⁷¹

Kunnianloukkauksen toinen tekomuoto ilmaistaan pykälän 1 momentin 2 kohdassa, jonka mukaan kunnianloukkaukseen syyllistyy *muulla tavalla halventamalla toista*. Muu

²⁶⁵ Tiilikka 2007, s. 535; Lappi-Seppälä, ym. 2013, II Rikoslajit, 13. RL 24: Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset, Kunnian ja yksityisyyden suoja.

²⁶⁶ Tiilikka 2008, s. 236.

²⁶⁷ HE 239/1997 vp, s. 33.

²⁶⁸ Tiilikka 2007, s. 538.

²⁶⁹ Esim. KKO 2021:45, KKO 2013:100, KKO 2013:70, KKO 2000:54.

²⁷⁰ Tiilikka 2007, s. 538.

²⁷¹ Esim. KKO 2013:15.

halventaminen voi tapahtua esimerkiksi ilmaisemalla loukkaava mielipide.²⁷² Loukkaava mielipide voi olla sellainen, jonka totuudenmukaisuutta ei ole mielekästä ratkaista.²⁷³ Toiseen kohdistuva epäasiallinen nimittely on oiva esimerkki sellaisesta loukkaavasta mielipiteestä, jonka totuudenmukaisuus ei ole ratkaistavissa.²⁷⁴ Esimerkiksi, jos henkilö nimittää toista sekopääksi, ei toisen sekopäisyyden totuudenmukaisuudesta ole mielekästä edes puhua. Vastaava nimittely voi siitä huolimatta olla loukkaava ja kunnianloukkauksena rangaistava.

Sanalla "halventaa" on tarkoitettu esitöiden mukaan kuvata kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla loukataan toisen kunniaa.²⁷⁵ Toisen kunniaa voidaan loukkaavien ilmaisujen lisäksi loukata myös esimerkiksi vihjailevilla ilmeillä tai eleillä.²⁷⁶ Myös totuudenmukaisten väitteiden esittäminen on rangaistavaa, jos väitteiden esittämisen tarkoituksena on halventaa toista.²⁷⁷

Kunnianloukkaussäännöksen kolmas momentti asettaa merkittävän rajoituksen halventamistyyppisen kunnianloukkauksen rangaistavuudelle. Rajoituslauseke ei koske 1 momentin 1 kohdan mukaisia totuudenvastaisia ja loukkaavia väitteitä tai vihjauksia. Kunnianloukkauksena ei RL 24:9.3:n mukaan pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkaussäännöksen tarkoituksena ei ole rajoittaa keskustelua yleisesti merkittävistä asioista.²⁷⁸ Elinkeinoharjoittajan voimakassanainen arvostelu on sananvapauden nojalla sallittua, kun se liittyy kyseisen toiminnan arviointiin eikä ole henkilökohtaisesti loukkaava.²⁷⁹ Kunniaa ei suojata sellaiselta arvostelulta, joka kohdistuu henkilön menettelyyn

²⁷² Tala 2004, s. 46.

²⁷³ HE 19/2013 vp, s. 45. Toisin kuin ensimmäisen tekemuodon osalta, jossa väitteen totuudenmukaisuus on jälkikäteen tarkistettavissa.

²⁷⁴ Tala 2004, s. 46.

²⁷⁵ HE 239/1997 vp, s 33–34.

²⁷⁶ HE 239/1997 vp, s. 34.

²⁷⁷ Tala 2004, s. 47.

²⁷⁸ HE 184/1999 vp, s. 34–35.

²⁷⁹ Tiilikka 2007, s. 539.

elinkeinoelämässä, jos se ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.²⁸⁰ Sananvapauden käyttäminen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi on sallittua, vaikka se loukkaisi ilmaisun kohteen kunniaa. Vaikka sananvapauden suoja on ylimmillään yhteiskunnallisessa keskustelussa, kunniaa suojataan, jos ilmaisun sisältö selvästi ylittää sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Aiemmassa alaluvussa mainittu ravintola-arvostelua käsittelevä korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2005:1 osoittaa mainiosti sen, kuinka voimakassanainen toisen elinkeinon kohdistuva arvostelu katsotaan sallituksi sananvapauden käyttämiseksi. Tapauksen arvostelu oli julkaistu iltapäivälehdessä kommenttipuheenvuorona, ei sinänsä varsinaiseksi ravintola-arvosteluksi tarkoitettuna kirjoituksena. Siinä lausuttiin seuraavaa:

Kuopiossa on pieni pizzeria, johon viaton matkalainen eksyy ja tilaa marinaran. Eteen isketään muultakin kuin ulkonäöltään huussinlunkkua muistuttava lätkyrä, jonka pinnalla harhailee muutama purkkisimpukka. Vielä kitukasvuisemmat katkaravut, puolisen tusinaa, hukkuvat ilkeästi venyvään edamjuustokuorrutukseen.

Korkein oikeus toteaa ratkaisussaan, että elinkeinonharjoittajan on siedettävä tuotteisiinsa kohdistuvaa kärjekästäkin arvostelua, kun arvostelu perustuu paikkansa pitäviin tietoihin. Vaikka ravintolan ruoka-annokseen on kohdistunut voimakassanaista arvostelua, arvioinnissa annettiin merkitystä kirjoituksen tyylilajille.²⁸¹ Korkein oikeus katsoi, että kirjoitus oli tarkoitettu humoristiseksi pakinaksi, jonka huumori perustuu värikkäisiin sanontoihin. Kirjoituksesta ei voinut korkeimman oikeuden mukaan saada sellaista käsitystä, että kirjoittaja olisi väittänyt ruokaa epähygieeniseksi tai elintarvikkeeksi sopimattomaksi. Syyte kunnianloukkauksesta hylättiin, ja ilmaisu oli sananvapauden nojalla sallittu.²⁸²

Yhteenvedona voidaan todeta, että totuudenvastaisten väitteiden esittäminen johtaa kunnianloukkaustunnusmerkistön täyttymiseen herkemmin kuin muutoin halventavien väitteiden esittäminen. Totuudenvastainen väite henkilön menettelystä elinkeinotoiminnassa voi johtaa kunnianloukkausrikostunnusmerkistön täyttymiseen. Vastaavan totuudenmukaisen väitteen tulee olla hyvinkin halventava, jotta se voisi täyttää kunnianloukkaustunnusmerkistön.

²⁸⁰ Tala 2004, s. 48.

²⁸¹ KKO 2005:1, Perustelut.

²⁸² KKO 2005:1, Perustelut.

Havainnot voidaan tiivistää seuraavasti. Sananvapauden käyttäminen totuudenvastaisten ja loukkaavien väitteiden esittämiseen voi loukata ilmaisun kohteen kunniaa korvausvastuun perustavalla tavalla. Jos tunnusmerkistön täyttävästä totuudenvastaisesta väitteestä aiheutuu varallisuusvahinko, se on korvauskelpoinen rangaistavaksi säädetyn teon nojalla. Tällaisessa tilanteessa kunnian suojalle annetaan punnintatilanteessa suurempi painoarvo kuin sananvapaudelle. Tunnusmerkistön täyttävä halventava ilmaisu voi kuitenkin olla sananvapauden nojalla sallittu, jos se käsittelee yhteiskunnallisesti merkittävää asiaa eikä selvästi ylitä sitä, mitä on pidettävä hyväksyttävänä. Tällöin sananvapaus saa suuremman suojan.

Seuraavissa alaluvuissa tutustutaan lyhyesti muihin rikostunnusmerkistöihin, jotka voivat täytyä sananvapausjuttujen yhteydessä. Rikostunnusmerkistöjen täytyessä varallisuusvahingot voivat olla korvauskelpoisia rangaistavaksi säädetyn teon nojalla.

4.5 Markkinointirikos ja kilpailumenettelyrikos

Markkinointirikos ja kilpailumenettelyrikos ovat rikoksia, jotka liittyvät keskeisesti sananvapauden käyttämiseen. Rikoksia yhdistää se, että teon yhteydessä on ilmaistu totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, joiden johdosta on aiheutunut vahinkoa.

Markkinointirikos on säädetty rangaistavaksi RL 30 luvun ensimmäisessä pykälässä. Rikoslain 30 luvun 1 §:n mukaan joka tavaroiden, palveluksien, kiinteistöjen, yksityisen osakeyhtiön arvopapereiden tai muiden hyödykkeiden ammattimaisessa markkinoinnissa antaa markkinoinnin kohderyhmän kannalta merkityksellisiä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, on tuomittava markkinointirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Pykälässä todetaan selväsanaisesti, että se soveltuu ammattimaiseen markkinointiin. Ammattimaisuuden piirteenä on pidetty tietynlaista toiminnan jatkuvuutta, eikä yksityishenkilön tavanomainen julkaisutoiminta siten täytä ammattimaisen markkinoinnin käsitettä.²⁸³ Näin ollen markkinointirikostunnusmerkistö ei voi täytyä tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevassa tilanteessa.

Kilpailumenettelyrikos on niin ikään säädetty rangaistavaksi RL 30 luvussa. Rikoslain 30 luvun 2 §:n mukaan joka elinkeinotoiminnassa käyttää omaa tai toisen elinkeinotoimintaa koskevaa

²⁸³ Lappi-Seppälä, ym. 2013, II Rikoslajit, 17. Elinkeinorikokset, Markkinointi, kilpailumenettely, kuluttajaluotot ja matkapalvelu, Markkinointirikos.

totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa ilmaisua ja siten aiheuttaa toiselle elinkeinonharjoittajalle vahinkoa, on tuomittava kilpailumenettelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Myös kilpailumenettelyrikos soveltuu vain elinkeinotoiminnassa. Elinkeinotoiminnalla viitataan ammatillisesti harjoitettuun taloudelliseen tulokseen tähtäävään toimintaan.²⁸⁴ Vaikka yksityishenkilö voi toki harjoittaa elinkeinotoimintaa, tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oleva yksityishenkilön julkaisu-toiminta ei lähtökohtaisesti ole pidettävä elinkeinotoimintana. Näin ollen myöskään kilpailumenettelyrikostunnusmerkistö ei voi täytyä tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevassa tilanteessa.

Markkinointirikostunnusmerkistö ja kilpailumenettelyrikostunnusmerkistö ovat niiden soveltumattomuudesta huolimatta mielenkiintoisia. Tunnusmerkistöjen täytyminen edellyttää markkinoinnissa tai muutoin elinkeinotoiminnassa eli lähtökohtaisesti yritystä koskevassa viestinnässä annettuja totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja. Lienee ilmeistä, että markkinointirikostunnusmerkistön pyrkimyksenä on suojata ennen kaikkea kuluttajaa vääriltä mielikuvilta markkinoitavasta hyödykkeestä. Kilpailumenettelyrikostunnusmerkistön pyrkimyksenä ilmeisesti on suojata elinkeinonharjoittajien keskinäisiä suhteita. Yksityishenkilölle ei luonnollisestikaan voida asettaa samanlaista vastuuta, kuin ammatillisesti toimiville elinkeinonharjoittajille. Tänä päivänä markkinointi ja mainonta ovat kuitenkin sosiaalisen median myötä siirtyneet olennaisesti erilaiseen toimintaympäristöön, jossa yksityishenkilöillä on huomattavasti suurempi rooli kuin aiemmin.²⁸⁵ Roolin kasvamisen myötä, myös yksityishenkilöiden viestinnällä voi olla tosiasiallista merkitystä sekä kuluttajiin että elinkeinonharjoittajiin.

Koska sananvapauden käyttämistä ei voida ennakolta estää, yksityishenkilöt voivat julkaista sosiaalisessa mitä tahansa. He voivat julkaista kuvia, videoita tekstiä taikka ääntä. Monet lisäävät elämästään arkipäiväisiä tapahtumia rajoittamattoman yleisön saataville. Julkaisuihin voi helposti sisältyä kommentteja tai arvosteluja elinkeinonharjoittajina toimivista yrityksistä. Arvostelut tai kommentit voivat olla hyviä, huonoja, totuudenmukaisia tai harhaanjohtavia. Olivatpa ne mitä hyvänsä, sosiaalisen median kautta lukuisat kuluttajat voivat saavuttaa arvostelun. Nykypäivänä tällaisella mielipiteenilmaisulla voi helposti olla yhtä voimakas, ellei voimakkaampi vaikutus kuluttajien käyttäytymiseen tai heidän käsityksiinsä arvostelun

²⁸⁴ Lappi-Seppälä, ym. 2013, II Rikoslajit, 17. Elinkeinorikokset, Markkinointi, kilpailumenettely, kuluttajaluotot ja matkapalvelu, Kilpailumenettelyrikos.

²⁸⁵ Paloranta 2019, s. 525–526.

kohteena olevasta yrityksestä. Yksityishenkilön julkaisema totuudenvastainen ja harhaanjohtava ilmaisu sosiaalisessa mediassa voi hyvinkin merkitä vastaavaa vahinkoa kuin mitä markkinointi- ja kilpailumenettelyrikostunnusmerkistöillä pyritään suojaamaan. Tästä syystä vahinkoa aiheuttavaan sananvapauden käyttämiseen tulisi saada puuttua myös silloin, kun sen aiheuttajana on yksityishenkilö.

Tällä hetkellä samankaltaisesta sananvapauden käyttämisestä elinkeinonharjoittajan toteuttamana syntyy rikos- ja vahingonkorvausvastuu, mutta jos saman vahingon aiheuttaa samalla tavalla yksityinen henkilö, jää tämä lähtökohtaisesti vaille vastuuta. Tämä tuntuu epätydyttävältä. Selvää on, että tuskin koskaan voidaan asettaa yksityishenkilölle vastaavaa rikosoikeudellista vastuuta kuin mitä markkinointirikoksella tai kilpailumenettelyrikoksella elinkeinonharjoittajille asetetaan. Näkemykseni mukaan yksityishenkilön tietoisesti antamat harhaanjohtavat ja totuudenvastaiset ilmaisut eivät kuitenkaan saisi jäädä täysin vaille vastuuta.

Aiemmin mainittu *Tiilikan* tarjoama ratkaisu rikostunnusmerkistöjen täyttymättä jäämiseen sopii tähän erinomaisesti. *Tiilikan* mukaan, kun kysymyksessä on selvästi epätoivottava menettely, joka ei täytä rikostunnusmerkistöä täsmällisesti, rikostunnusmerkistöt voidaan nähdä korvausvastuun perustavien menettelyjen kuvauksina. Jos menettely vastaa rikostunnusmerkistöä olennaisilta osin, korvausta varallisuusvahingosta voitaisiin vaatia erittäin painaviin syihin vedoten. Rikostunnusmerkistön toimiminen epätoivottavan menettelyn kuvauksena on tässä tapauksessa perusteltua, sillä yksityishenkilön vastaava sananvapauden käyttäminen sosiaalisessa mediassa voi merkitä vastaavaa vahinkoa kuin mitä markkinointi- ja kilpailumenettelyrikostunnusmerkistöillä pyritään suojaamaan. Näin ollen on mahdollista puoltaa kantaa, jonka mukaan yksityishenkilön markkinointirikosta ja kilpailumenettelyrikosta vastaavasta sananvapauden käyttämisestä aiheutunut vahinko voisi olla korvauskelpoinen erittäin painavien syiden nojalla.

Seuraavassa alaluvussa siirrytään viimein kaikista avoimimpaan varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden perustavaan korvausedellytykseen. Tarkoituksena on kuvailla niitä moninaisia tilanteita, jolloin erittäin painavat syyt varallisuusvahingon korvaamiselle voivat olla käsillä.

4.6 Milloin muussa tapauksessa on erittäin painavia syitä

Puhtaiden varallisuusvahinkojen korvaamiseen johtavaa menettelyä ei olla laissa määritelty tyhjentävästi. Lainsäätäjä on tietoisesti jättänyt sijaa tapauskohtaiselle arvioinnille.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan puhtaat varallisuusvahingot voivat tulla korvattavaksi myös silloin, kun asiassa katsotaan olevan erittäin painavia syitä vahingon korvaamiselle. Pykälän viimeinen korvauskelpoisuuden perustava edellytys jättää avoimeksi ja laintulkitsijan harkittavaksi sen, mitä kaikkea korvauskelpoinen vahinko voi olla.²⁸⁶ Avoimuus mahdollistaa kussakin tapauksessa vahingonkorvausoikeuden tavoitteet huomioon ottavan arvioinnin korvausvelvollisuuden syntymisestä.²⁸⁷

Edellytyksen avoimuus heijastaa korvauskelpoisuuden perustavien tilanteiden ennakoimattomuutta. Monesti vastaavista laissa avoimiksi jätetyistä kohdista käytetään nimitystä kaatopykälä. Termillä kuvaannollisesti viitataan siihen, kuinka kohdan soveltamisalaan voidaan kaataa kaikki tilanteet, jotka sinänsä katsotaan vahingonkorvausvelvollisuuden perustaviksi, mutta joiden osalta muut tarkkarajaisemmat edellytykset eivät täyty. Tällä tavoin voidaan lakiteknisesti varmistaa, että pykälä soveltuu myös sellaisten vahinkojen korvaamiseen, joista ei laissa nimenomaisesti säädetä. Avoimen kohdan sisällyttäminen on ollut lainsäätäjän tietoinen valinta, ja *Saarnilehdon* mukaan kohta on otettu säännökseen, jotta myös tulevaisuudessa oikeuskäytäntöä voidaan kehittää tarvittavaan suuntaan.²⁸⁸

Edellytyksen avoimuus ja korvausvastuun perustavien tilanteiden ennakoimattomuus tekee edellytyksen täsmällisen määrittelemisen hyvin hankalaksi. Lisäksi käsitteenä erittäin painavat syyt on hyvin laaja ja täsmentymätön. Sanamuoto ei rajaa mitään tilannetta kohdan soveltamisalan ulkopuolelle. Käytännössä lienee mahdotonta ennalta määritellä kaikkia niitä erittäin painavia syitä, jotka voisivat sisältyä säännöksen soveltamisalaan. *Hemmon* mukaan määreestä voidaan enintään päätellä, että kyse on harvoin esiintyvistä seikoista.²⁸⁹ Toisaalta *Kujalan* näkemys asiasta on osin päinvastainen. Hänen mukaansa säännöstä tulisi soveltaa myös muulloin kuin ainoastaan harvoihin tapauksiin soveltuvana poikkeussäännöksenä.²⁹⁰ Edellytyksen tulkinnassa on siten selvästi eroavaisuuksia myös tutkijoiden keskuudessa.

²⁸⁶ Kujala 2010, s. 86.

²⁸⁷ Tiilikka 2009, s. 613.

²⁸⁸ Saarnilehto 2007, s. 118.

²⁸⁹ Hemmo 1998, s. 71.

²⁹⁰ Kujala 2010, s. 89.

Epäselvää on, tulisiko säännöstä soveltaa hyvin harvoin vai voitaisiinko siihen mahdollisesti tukeutua useamminkin.

Korvausedellytyksen tulkinnassa on epäilemättä epäselvyyksiä ja erilaisia tulkintaongelmia.²⁹¹ Ongelmat eivät kuitenkaan yksin johdu siitä, ettei edellytyksen sisältöä voida yksiselitteisesti määritellä. Ongelmia on myös aiheuttanut se, että lain esitöissä ei täsmennetä edellytyksen sisältöä. Tämä johtuu siitä, että edellytys ei kuulunut sellaisenaan hallituksen esitykseen, vaan se sai nykymuotoisen kirjoitusasunsa vasta myöhemmin eduskuntakäsittelyssä.²⁹² Kuitenkin, koska VahL 5 luvun 1 pykälä on ollut alkuperäisessä kirjoitusmuodossaan sen säätämisestä lukien, voidaan edellytyksen sisällöstä ja tulkintatavasta tehdä pääpiirteittäisiä päätelmiä oikeuskäytännön pohjalta.²⁹³ Oikeuskäytännössä muodostuneesta tulkintatavasta ei voida osoittaa selkeitä ratkaisulinjoja, koska erittäin painavien syiden käsillä olon arvioinnissa tapauskohtaisille seikoille on annettu korostunut merkitys.²⁹⁴ Yleisempiä edellytyksen täyttymiseen liittyviä elementtejä voidaan kuitenkin osoittaa.

Seuraavassa alaluvussa esitetään yleisiä tulkintoja edellytyksen sisällöstä niiden ratkaisujen perusteella, joissa erittäin painavien syiden olemassaoloa on arvioitu. Tilanteet, joissa erittäin painavien syiden olemassaoloa on arvioitu, ovat usein liittyneet hyvän tavan vastaiseen menettelyyn.²⁹⁵ Lisäksi muun muassa silloin, kun menettely on katsottu sopimattomaksi menettelyksi elinkeinotoiminnassa tai vahingonaiheuttaja on toiminut tahallisesti, on erittäin painavien syiden olemassaoloa puntaroitu.²⁹⁶

4.6.1 Hyvän tavan vastainen menettely

Monesti, kun varallisuusvahinko on katsottu korvauskelpoiseksi erittäin painavien syiden perusteella, on ollut kysymys tilanteista, joissa on toimittu hyvän tavan vastaisesti.²⁹⁷ Hyvä tapa on yleinen oikeudellinen käsite ja oikeusperiaate, jonka sisältö on sidoksissa yhteiskunnallisiin

²⁹¹ Kujala 2010, s. 86.

²⁹² Hemmo 2005, s. 155; Tiilikka 2009, s. 609–610.

²⁹³ Hemmo 1998, s. 71.

²⁹⁴ Hemmo 1998, s. 72.

²⁹⁵ Hemmo 2002, s. 7.

²⁹⁶ Mielityinen 2006, s. 208–209.

²⁹⁷ Hemmo 1998, s.72–73; Routamo – Ståhlberg 2000, s. 234–235.

arvokäsityksiin.²⁹⁸ Hyvä tapa voi merkitä eri ihmisille eri asioita. Tämä luo haasteita hyvän tavan vastaisen menettelyn täsmälliselle määrittelemiselle. Yleistäen voidaan kuitenkin todeta hyvän tavan mukaisen menettelyn olevan menettelyä, jota pidetään yleisesti hyväksyttävänä.

Varallisuusvahinkojen korvauserusteen täyttymisessä huomioon otettavana ominaisuutena hyvän tavan vastaisella menettelyllä tarkoitetaan esimerkiksi sisäisten tapaohjeiden tai kirjaamattomien yleisten menettelytapojen rikkomista.²⁹⁹ Myös totuudenvastaisen tiedon tarkoituksellista levittämistä on pidetty hyvän tavan vastaisena.³⁰⁰ Vahingonaiheuttaja on rikkonut jotain sellaista tapaa, jonka noudattamista häneltä voitiin odottaa. On tärkeää kuitenkin pitää mielessä, että erittäin painavien syiden täytyminen on kokonaisharkintaa.³⁰¹ Hyvän tavan vastainen menettely voi täyttää erittäin painavien syiden edellytyksen, mutta kyse ei ole automaatiosta. Korvauseruste voi jäädä täyttymättä, vaikka menettely katsottaisiin hyvän tavan vastaiseksi.³⁰²

Hyvän tavan vastaista menettelyä pidettäneen kuitenkin vahvana osoituksena korvauserusteen täyttymisestä. *Ylöstalo* on todennut jo vuonna 1975, että korvaus varallisuusvahingosta on tullut kysymykseen erityisesti tapauksissa, joissa on ollut kyse hyvän tavan vastaisesta menettelystä. Myöhemmin *Hemmo* on todennut, että hyvän tavan vastaisesta menettelystä ja varallisuusvahinkojen korvausedellytyksestä voidaan puhua yhdessä. *Tiilikka* on myös ottanut osaa keskusteluun. Hän huomauttaa, että hyvän tavan rikkomisen osalta tulisi erityisesti kiinnittää huomiota rikkomuksen yleiseen laatuun sekä siihen onko menettely yleisesti ottaen hyvän tavan vastaista.³⁰³

Nykyään hyvän tavan vastaista menettelyä pidetään hyvin painavana perusteena erittäin painavien syiden korvauserusteen täyttymiselle.³⁰⁴ Hyvän tavan vastainen menettely tunnetaan varallisuusvahinkojen korvauserusteena kansallisesti, mutta myös

²⁹⁸ Norr 2018, s. 177.

²⁹⁹ Routamo – Ståhlberg, s. 235; Sisula-Tulokas 2012, s. 250–251.

³⁰⁰ Sisula-Tulokas 2012, s. 268.

³⁰¹ Saarnilehto 2007, s. 122; Tiilikka 2009, s. 618.

³⁰² Hemmo 1998, s. 75.

³⁰³ Tiilikka 2009, s. 619.

³⁰⁴ Tiilikka 2009, s. 619.

kansainvälisesti.³⁰⁵ Jotta hyvän tavan vastaisuuden nojalla täyttynyt erittäin painavien syiden edellytys olisi selkeämpi, on syytä tutustua seuraavaksi muutamaan korkeimman oikeuden ratkaisuun.

KKO 1991:79 on erinomainen esimerkki tapauksesta, jossa korkein oikeus arvioi erittäin painavien syiden olemassaoloa tilanteessa, jossa meneteltiin hyvän tavan vastaisesti. Vaikka tapaus on jo hieman vanha, ratkaisulla on yhä prejudikaattiarvoa. Tapauksessa oli kysymys toimittajan julkaisemasta kirjoituksesta, jossa arvosteltiin eri valmistajien lastenvaunuja. Merkittävää tapauksessa oli se, että julkaisu oli laadittu sellaiseen muotoon, että lukijalle välittyi kuva puolueettomasta lastenvaunujen ominaisuuksia arvioivasta testistä. Tosiasiassa julkaisussa asiantuntijana esiintynyt arvioija oli toisen testissä mukana olleen lastenvaunumerkin maahantuoja. Arvostelu oli maahantuojan vaunumerkkiä kohtaan suotuista ja muita vaunumerkkejä kohtaan murskaava.³⁰⁶ Murska-arvostelun saanut vaunumerkki koki arvostelun seurauksena taloudellisia menetyksiä.

Tapauksessa korkein oikeus katsoi, että eri elinkeinonharjoittajien valmistamien tuotteiden arvosteleminen on luvallista ja kannattavaa silloin, kun se on asiallista ja puolueetonta. Korkein oikeus ei kuitenkaan pitänyt hyväksyttävänä sitä, että hyvää lehtimiestapaa rikkoen harhaanjohtavasti ja asiattomasti voitaisiin arvostella elinkeinonharjoittajan tuotteita olosuhteissa, jossa vahingon aiheutuminen eli toisen varallisuusaseman vahingoittuminen on ilmeistä. Korkein oikeus katsoi, että erittäin painavat syyt taloudellinen vahingon korvaamiselle olivat olemassa.³⁰⁷

Tapauksen KKO 1991:79 ratkaisu on havainnollistava. Elinkeinonharjoittajan tuotteen arvostelu katsotaan luvalliseksi ja kannattavaksi, silloin kun se on asiallista ja puolueetonta. Tämä käy järkeen, sillä elinkeinonharjoittajien tulee sietää elinkeinotoimintaansa kohdistuvaa arvostelua.³⁰⁸ Tavallinen arvostelu ei synnytä vahingonkorvausvelvollisuutta, vaikka se johtaisi elinkeinonharjoittajan taloudellisiin menetyksiin. Vaikka tuotteiden arvostelu olisi ollut asiallista ja puolueetonta, olisi lopputulos aiheutuneen vahingon osalta todennäköisesti ollut

³⁰⁵ Ylöstalo 1975, s. 241. Hemmo 1998, s. 73.

³⁰⁶ KKO 1991:79.

³⁰⁷ KKO 1991:79, Pääasiaratkaisu.

³⁰⁸ Korpisaari 2016, s. 177–178; Pesonen 2017, s. 31.

sama. Huonoimman arvostelun saanut tuote olisi todennäköisesti kokenut taloudellisia menetyksiä. Tällöin vahingonkorvausvelvollisuutta ei kuitenkaan olisi syntynyt, ja elinkeinonharjoittajan olisi tullut hyväksyä kohtalonsa ja kohdata hänelle aiheutuneet taloudelliset tappiot.

Jos arvostelijat olisivat toimineet hyvän tavan mukaisesti, korvausperuste ei olisi täytynyt eikä aiheutunut puhdas varallisuusvahinko olisi ollut korvauskelpoinen. Aiheutuneesta varallisuusvahingosta korvauskelpoisen teki nimenomaan vahingon aiheuttaneen menettelyn luonne moitittavana hyvän tavan vastaisena toimintana. Perusoikeudellisesta näkökulmasta arvostelijoiden sananvapauden hyvän tavan vastainen käyttötarkoitus teki aiheutuneesta varallisuusvahingosta korvauskelpoisen. Koska sananvapautta käytettiin hyvän tavan vastaisesti, loukatun elinkeinonharjoittajan omaisuus sai suurempaa suojaa kuin arvostelijoiden sananvapaus.

Toinen tapaus, jossa korkein oikeus arvioi erittäin painavien syiden olemassaoloa on KKO 2005:105. Tapauksessa oli kysymys kahden kilpailevan elinkeinonharjoittajan välisestä mallioikeuskiistasta. Kiista syntyi siitä, kun elinkeinonharjoittaja lähetti kilpailijalleen kirjeen, jossa tämä väitti tämän loukkaavan hänen mallioikeuttaan.³⁰⁹ Kirjeessä kilpailijaa kiellettiin myymästä mallioikeutta loukkaavia tuotteita. Kirjeissä esitetty tuotteiden myyntikielto epäilemättä vaikutti kilpailijan tuotteiden myyntiin ja vahingoitti kilpailijan elinkeinotoimintaa. Kirjeen lähettäminen katsottiin sopimattomaksi menettelyksi elinkeinotoiminnassa, sillä kirjeissä esitetyt käsitykset mallioikeuden loukkaamisesta osoittautuivat virheellisiksi.³¹⁰

Tapauksessa korkein oikeus katsoi, että jos joku elinkeinotoiminnassaan ryhtyy tahalliseen menettelyyn, joka on hyvän liiketavan vastaista, tietäen menettelynsä olevan omiaan aiheuttamaan toisen liiketoiminnassa taloudellisia menetyksiä, olisi kysymys vahingonkorvausvelvollisuuden puolesta puhuvista seikoista.³¹¹ Lisäksi korkein oikeus linjasi, että tällaisessa tapauksessa tulisi olla erityisiä vastasyitä, jotta korvausvelvollisuutta ei

³⁰⁹ KKO 2005:105.

³¹⁰ KKO 2005:105, kohta 15.

³¹¹ KKO 2005:105, kohta 18.

syntyisi.³¹² Tapauksessa korkein oikeus katsoi, että korvausvelvollisuudelle oli erittäin painavia syitä.

Tapauksen KKO 2005:105 perustelujen keskiössä on tietoisuus ja tarkoituksellisuus. Elinkeinonharjoittajan tuli olla tietoinen siitä, että toiminta johtaisi kilpailijan taloudelliseen menetykseen, jotta erittäin painavat syyt olivat käsillä. Elinkeinonharjoittajan menettely synnytti vahingonkorvausvelvollisuuden juuri siksi, että sen tarkoituksena oli johtaa siihen, että toinen kärsii taloudellisesti. Toinen merkittävä seikka, joka vaikutti ratkaisun lopputulokseen, liittyi siihen, että sopimattomasti menetelleellä elinkeinonharjoittajalla olisi ollut tosiasiallinen mahdollisuus menetellä hyvän liiketavan mukaisesti kiistan selvittämiseksi.³¹³ Menettely oli hyvän tavan vastaista menettelyä liike-elämässä ja erittäin painavat syyt taloudellisten vahinkojen korvaamiselle olivat olemassa.

Kaksi esitettyä tapausta osoittavat tärkeitä elementtejä erittäin painavien syiden täyttymisessä. Havainnot voidaan tiivistää seuraavasti. Erittäin painavat syyt vahingon korvaamiselle voivat olla käsillä silloin, kun vahinko on aiheutettu asiattomalla hyvän tavan vastaisella menettelyllä, jonka tarkoituksena on ollut vahingoittaa toisen elinkeinotoimintaa.

Edellä mainitut oikeuskäytäntöön perustuvat korvausperusteen täyttymistä puoltavat elementit soveltuvat myös nykypäiväisen sosiaalisen median pelikentälle. Ihmiset käyttävät sananvapauttaan jakamalla viestejä sosiaalisen median alustoilla. Sosiaalisen median palvelut mahdollistavat sen, että kaikki tieto kiirii käsittämättömällä nopeudella ihmisten ruuduille. Myös yritystä koskeva arvostelu saavuttaa sosiaalisen median välityksellä lähes välittömästi valtavan määrän ihmisiä. Virheelliseen tietoon perustuva tai asiaton arvostelu, joka saa osakseen näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa voi johtaa yrityksen merkittäviinkin taloudellisiin tappioihin. Silloin, kun toisen elinkeinotoiminnan arvostelu sosiaalisessa mediassa on hyvän tavan vastaista ja sen tarkoituksena on ollut vahingoittaa toisen elinkeinotoimintaa, tulisi vahingonkorvausvelvollisuuden perustavien erittäin painavien syiden käsilläoloa harkita vakavasti.

³¹² KKO 2005:105, kohta 18.

³¹³ Menettely katsottiin sopimattomaksi menettelyksi elinkeinotoiminnassa siksi, että kirjeiden lähettäminen on ollut mallioikeuden puolustamiseksi ylimitoitettu keino. Elinkeinonharjoittaja olisi voinut toimia toisin väitetyn mallioikeuden rikkomisen selvittämisessä.

Perusoikeudellisesta näkökulmasta kysymys on yksityishenkilön sananvapauden ja yrityksen omaisuuden suojan kollisiotilanteesta. Jos arvostelu on luonteeltaan totuudenvastainen, myös yrityksen taustalla olevien yksityishenkilöiden kunnia on välillisesti osana perusoikeuskollisiota. Korvausperusteen täyttymistä puoltaa sananvapauden käyttäminen tarkoituksellisesti hyvän tavan vastaisesti tavalla, joka loukkaa yrityksen omaisuuden ja välillisesti sen kunnian suojaa. Tällaisessa tapauksessa sananvapauden suoja väistyy ja kunnian ja omaisuuden suojuille annetaan suurempi painoarvo.

Seuraavassa alaluvussa perehdytään tarkemmin toiseen tyyppitilanteeseen, jossa erittäin painavien syiden käsilläoloa on arvioitu. Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa usein puoltaa korvausperusteen täyttymistä.

4.6.2 Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa

Erittäin painavat syyt puhtaiden varallisuusvahinkojen korvaamiselle voivat olla käsillä silloin, kun vahinko on aiheutunut menettelyn seurauksena, jota on pidettävä sopimattomana menettelynä elinkeinoelämässä. Sopimattomalla menettelyllä viitataan pääasiassa toimintatapoihin, jotka ovat jollakin tapaa epäasianmukaisia tai hyvän liiketavan vastaisia.³¹⁴ Yleisesti hyvänä liiketapana pidetään tunnollisen ja rehellisen elinkeinonharjoittajan noudattamaa, ja kilpailijoiden ja asiakkaiden hyväksymää menettelyä elinkeinotoiminnassa.³¹⁵

Epäasianmukaisten toimintatapojen käyttäminen elinkeinotoiminnassa kielletään nimenomaisesti laissa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (1061/1978, jäljempänä SopMenL). Sen 1 §:n yleislausekkeen mukaan elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää hyvän liiketavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä. Lain toinen pykälä käsittää tarkemman elinkeinotoimintaan kohdistuvan totuudenvastaisten ja harhaanjohtavien ilmaisujen kiellon. Sen mukaan elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa ilmaisua, joka koskee omaa tai toisen elinkeinotoimintaa ja on omiaan vaikuttamaan hyödykkeen kysyntään tai tarjontaan taikka vahingoittamaan toisen elinkeinotoimintaa. Totuudenvastaisten ja harhaanjohtavien ilmaisujen

³¹⁴ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 223.

³¹⁵ Määttä 2018, s. 31.

käyttäminen elinkeinotoiminnassa on paitsi kielletty SopMenL:ssa, se on myös kriminalisoitu RL 30 luvun 2 §:ssä aiemmin mainittuna kilpailumenettelyrikoksena.³¹⁶

Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa johtaa tyypillisesti juuri varallisuusvahinkoihin.³¹⁷ Toisen elinkeinotoiminnasta ilmaistu totuudenvastainen tai harhaanjohtava ilmaus voi johtaa myynnin vähentymiseen, markkinaosuuden pienentymiseen tai tuotteen maineen kärsimiseen.³¹⁸ Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa ei kuitenkaan sisällä säännöksiä vahingonkorvauksesta, mutta lain 7a §:n mukaan sopimattoman menettelyn seurauksena aiheutuneista vahingoista voidaan vaatia vahingonkorvausta VahL:n mukaan.³¹⁹ Epäasiallinen menettely elinkeinotoiminnassa, joka johtaa puhtaan varallisuusvahingon syntymiseen voi olla erittäin painava syy, joka perustaa korvausvelvollisuuden VahL 5 luvun 1 §:n nojalla.

Nimensä mukaisesti SopMenL soveltuu kuitenkin yksinomaan elinkeinotoiminnassa tapahtuvaan menettelyyn. Jotta toiminta voi tulla arvoiduksi sopimattomana menettelynä elinkeinotoiminnassa, totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan ilmaisun tai muun asiattoman toiminnan tulee olla sidoksissa elinkeinotoimintaan. Elinkeinotoiminnan käsitettä tulkitaan lain puitteissa hyvin laajasti. Sillä viitataan taloudellista tulosta tähtäävään toimintaan, jota harjoitetaan ammattimaisesti.³²⁰ Vaikka elinkeinotoiminta tulkitaan laissa laajasti, tulkinta ei veny loputtomasti. Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnasta ei sovellu suoraan yksityishenkilöiden sopimattomaan toimintaan elinkeinonharjoittajaa kohtaan.

Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa on katsottu osoitukseksi siitä, että peruste erittäin painavien syiden olemassaolosta voi olla käsillä.³²¹ Kuten aiemmin todettu, tänä päivänä elinkeinotoimintaan liittyvä markkinointi ja mainonta ovat sosiaalisen median myötä siirtyneet olennaisesti erilaiseen toimintaympäristöön, jossa yksityishenkilöillä on huomattavasti suurempi rooli kuin aiemmin. Roolin kasvamisen myötä, myös yksityishenkilöiden sopimaton

³¹⁶ Kilpailumenettelyrikoksesta tarkemmin alaluvussa 4.5.

³¹⁷ Varhela – Virtanen 1999, 14. Vilpillinen kilpailu, Lainvastaisen menettelyn seuraamukset, Vahingonkorvaus.

³¹⁸ Ståhlberg – Karhu 2020, s. 224.

³¹⁹ Varhela – Virtanen 1999, 14. Vilpillinen kilpailu, Lainvastaisen menettelyn seuraamukset, Vahingonkorvaus.

³²⁰ Määttä 2018, s. 13–14.

³²¹ Rudanko 2009, s. 546–547; Hemmo 2005, s. 155–156.

viestintä voi vaikuttaa varallisuusvahingon aiheuttavalla tavalla sekä kuluttajiin että elinkeinonharjoittajiin. Yksityishenkilöt voivat menetellä vastaavalla tavalla sopimattomasti, vaikka SopMenL ei heihin sovellu.

Jos yksityishenkilö menettelee sopimattomasti yritystä kohtaan, kysymys voi olla olennaisesti samanlaisesta menettelystä kuin mitä SopMenL:ssa tarkoitetaan. Lopputulos on sama riippumatta siitä, kuka on menetellyt epäasiallisesti tai sopimattomasti. Sopimattoman menettelyn kohteena olevan elinkeinonharjoittajan elinkeinotoimintaa vahingoitetaan. Menettelyn luonteen samanlaisuus on tärkeä havainto. Erittäin painavat syyt varallisuusvahingon korvaamiselle ovat käsillä, kun menettely on sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa. Estettä tuskin on sille, että sisällöltään samanlainen sopimaton menettely merkitsisi yhtä lailla erittäin painavien syiden käsilläoloa, vaikka vahingonaiheuttaja olisi yksityishenkilö. Yksityishenkilön sopimaton menettely tuskin voi yhtä vahvasti tarkoittaa erittäin painavien syiden käsilläoloa, mutta koska kyse on olennaisesti samanlaisesta menettelystä, vaihtoehtoa ei näkemykseni mukaan voida poissulkea.

4.6.3 Vahingonaiheuttajan tahallisuus

Myös vahingonaiheuttajan moitittava menettely on yksi tekijä erittäin painavien syiden korvausperusteen täyttymisen arvioinnissa.³²² Korvausperusteen täyttymistä puoltaa, jos vahingonaiheuttaja on aiheuttanut vahingon moitittavalla menettelyllä. Menettelyn moitittavuuden aste lähenee tällöin tahallisuutta tai jopa rikosperusteisuutta.³²³

Toiminnan tahallisuuden merkitystä erittäin painavien syiden täyttymisen arvioinnissa perustallaankin sillä, että se on lähellä rikosperustetta.³²⁴ Toiminnan tahallinen moitittava luonne voi toimia korvausvastuuta puoltavana tekijänä silloin, kun rikostunnusmerkistö ei täyty täsmällisesti eikä toiminta voi tulla korvauskelpoiseksi rangaistavaksi säädetyn teon nojalla. Esimerkiksi, jos markkinointi- tai kilpailumenettelyrikosta vastaava menettely on tahallista, menettelyn tahallinen moitittava luonne voi puoltaa korvausperusteen täyttymistä.

³²² Routamo – Ståhlberg 2000, s. 235–236; Hemmo 1998, s. 76.

³²³ Rudanko 2009, s. 546.

³²⁴ Hemmo 1998, s. 76–77.

Vahingonaiheuttajan menettelyn moitittavuus ei kuitenkaan yksin perusta korvausvelvollisuutta. Se voi toimia vain osatekijänä sen täyttymisessä.³²⁵

Yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaiseman viestin tarkoituksena voi olla aiheuttaa vahinkoa yritykselle. Vaikka tahallisen vahingon aiheuttaminen on arvojen vastaista ja moitittavaa, menettelyä ei olla säädetty rangaistavaksi rikoslain nojalla. Yksityishenkilön menettelyn moitittava luonne voidaan ottaa huomioon erittäin painavien syiden korvausperusteen täyttymisessä. Etenkin silloin, kun yksityishenkilön tahallinen, hyvän tavan vastainen ja sopimaton menettely ei täytä mitään rikostunnusmerkistöä täsmällisesti, toiminnan tahallisuus puoltaa erittäin painavien syiden korvausperusteen täyttymistä. Yksityisen sosiaalisessa mediassa julkaisemaan viestiin perustuva yritykselle aiheutunut varallisuusarvoinen vahinko on korvauskelpoinen, jos erittäin painavat syyt vahingon korvaamiselle ovat käsillä.

³²⁵ Tiilikka 2009, s. 617–618; KKO 1991:61, Perustelut; Hemmo 1998, s. 77.

Lopuksi

Sananvapaus on vahva pääsääntö myös sosiaalisessa mediassa. Yksityisillä on arvostelunvapauden nojalla oikeus vapaasti arvostella yritysten toimintaa hyvinkin kärjekkäästi ilman pelkoa vahingonkorvausvastuusta. Yritysten arvostelu on sananvapauden nojalla sallittua, sillä sananvapauden suoja on laajinta silloin, kun keskustelu kohdistuu yhteiskunnallisesti merkittäviin ja yleistä mielenkiintoa herättäviin aiheisiin. Yritysten toiminnan arvostelua pidetään yhteiskunnallisesti merkittävänä keskustelunaiheena, ja tällä alueella liikuttaessa sananvapautta saa rajoittaa vain harvoissa tapauksissa.

Kaikenlainen arvostelu ei kuitenkaan saa sananvapauden suojaa. Vaikka sananvapaus on yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden osalta kaikista laajinta, muiden perusoikeuksien toteutumista tulee kunnioittaa. Loukkaamistarkoituksessa esitetty totuudenvastainen arvostelu voi loukata yrityksen taustalla olevien yksityishenkilöiden kunniaa. Arvostelun seurauksena aiheutunut varallisuusvahinko vahingoittaa yrityksen omaisuuden suojaa. Jos sananvapauden käyttämisen tarkoituksena on loukata yritystä, sananvapauden käyttämisestä voi seurata vahingonkorvausvastuu. Sananvapauden käyttämiseen on tällöin puututtava jälkikäteen, koska muut perusoikeudet edellyttävät suurempaa suojaa kuin sananvapaus. Yksityishenkilö ylittää sallitun sananvapauden käytön rajat vahingonkorvausvastuun perustavalla tavalla silloin, kun ilmaisun tarkoituksena on loukata muita perusoikeuksia ja ilmaisun sisältö selvästi ylittää sen, mitä voidaan pitää yleisesti hyväksyttävänä.

Varallisuusvahinkojen korvauskelpoisuuden perustava vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n ensimmäinen korvausedellytys on rangaistavaksi säädetty teko. Korvausedellytys voinee täytyä vain niissä harvoissa tilanteissa, joissa yrityksen kunniaa loukataan kunnianloukkausrikostunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Tunnusmerkistö täyttyy, jos yrityksen taustalla olevat yksityishenkilöt ovat tunnistettavissa ja yhdistettävissä yritykseen. Tämä merkitsee sitä, että rangaistavan teon edellytys voi perustaa ainakin pienemmille yrityksille oikeuden vahingonkorvaukseen. Kunnianloukkaustunnusmerkistön täytyminen suurten yritysten osalta näyttää melko epätodennäköiseltä eikä rangaistavan teon edellytys voine tulla kysymykseen. Markkinointirikos- ja kilpailumenettelyrikostunnusmerkistöt eivät voi täytyä täsmällisesti. Tunnusmerkistöjen mukaisia tekoja lähellä oleva yksityishenkilön moitittava menettely voitaneen kuitenkin huomioida harkittaessa sitä, ovatko erittäin painavat syyt vahingon korvaamiselle käsillä.

Erittäin painavat syyt -korvusedellytys on nähdäkseni tutkielman kannalta mielekkäin. Erittäin painavia syitä varallisuusvahingon korvaamiselle ei määritellä täsmällisesti, koska vahingot ovat ennakoimattomia. Tutkielmassa osoitettiin tekijöitä, jotka vahvasti viittaavat siihen, että erittäin painavat syyt vahingon korvaamiselle ovat käsillä. Menettelyn hyvän tavan vastainen luonne on kenties vahvin osoitus siitä, että erittäin painavat syyt vahingon korvaamiselle ovat käsillä. Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa on myös katsottu puoltavaksi tekijäksi korvausperusteen täyttymisen arvioinnissa. Vaikka yksityishenkilön menettely ei voi olla varsinaisesti sopimatonta elinkeinotoiminnassa, toiminnan luonne voi olla aivan yhtä lailla moitittavaa. Nähdäkseni tällainen yksityishenkilön sopimaton menettely voi merkitä erittäin painavien syiden käsillä oloa samalla tavalla kuin elinkeinonharjoittajankin. Lisäksi menettelyn moitittava tahallinen luonne puoltaa korvausperusteen täyttymistä.

Hyvän tavan vastainen menettely, sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa vastaava yksityishenkilön menettely ja vahingon aiheuttajan tahallinen menettely voivat kaikki olla käsillä, jos yksityishenkilö julkaisee paikkansapitämättömän arvostelun yrityksestä sosiaalisessa mediassa. Jos tällaisesta toiminnasta syntyy yritykselle varallisuusarvoinen vahinko, ei nähdäkseni ole estettä sille, etteikö vahingonkorvauslain 5 luvun 1 pykälässä tarkoitetut erittäin painavat syyt voisi olla käsillä. Näin ollen voimassa oleva vahingonkorvauslain säännös mahdollistaa yksityishenkilön vahingonkorvausvastuun erittäin painaviin syihin perustuen. Eri asia on, sovelletaanko säännöstä yksityishenkilön vahingonkorvausvastuun perustavalla tavalla.

Vastauksena päätutkimuskysymykseen on todettava, että kaupallista toimintaa harjoittavalla yrityksellä voi olla oikeus vahingonkorvaukseen sen kärsimistä puhtaista varallisuusvahingoista, kun vahinko on seurausta yksityishenkilön sosiaalisessa mediassa julkaisemasta viestistä. Vastaus tutkimuskysymykseen on kuitenkin varauksellinen. Vahingonkorvausvastuu on voimassa olevan oikeuden mukaan mahdollinen, mutta kaikki edellä mainitut seikat huomioon ottaen melko epätodennäköinen.

Tasapainon löytäminen perusoikeuksien ja vahingonkorvauslain säännöksen välille on oletettua hankalampaa. Vaikuttaa siltä, että sananvapaus on siirtynyt uuteen toimintaympäristöön vaivatta. Vahingonkorvausoikeudelliset säännökset ovat kirjoitettu muotoon, joka mahdollistaisi myös niiden vaivattoman soveltamisen uudessa toimintaympäristössä. Perinteiset vahingonkorvauslain säännökset ovat yhtä lailla riittävät vastaamaan sosiaalisen median mukana tulleisiin uusiin oikeusongelmiin. Tutkielman keskiössä oleva VahL 5 luvun 1

pykälä soveltuu sanamuotonsa puolesta myös sosiaalisessa mediassa tai sen kautta aiheutuneisiin varallisuusvahinkoihin. Säännöksen soveltamiseen tunnutaan kuitenkin suhtautuvan tarpeettoman varautuneesti. Vaikuttaa siltä, että sananvapauden rajoittamiseen suhtaudutaan hyvin pidättyvästi, mahdollisesti jopa muiden oikeuksien, kuten kunnian ja omaisuuden suojan kustannuksella. Uudenlaiset sananvapausliittännäiset vahingonkorvausoikeudelliset ongelmat lisääntyvät nopeasti sosiaalisessa mediassa. Siitä syystä mielestäni olisi perusteltua harkita oikeuskäytännön kehittämistä, ja erityisesti erittäin painavien syiden korvausperusteen uudelleen tulkitsemista vastaamaan nykyaikaisia ja tulevia varallisuusvahinkoihin liittyviä sosiaalisen median ilmiöitä.